

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**YABANCILAR VE ULUSLARARASI
KORUMA KANUNU'NA GÖRE
YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMETİ**

Esra TEKİN

Diyarbakır 2014

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**YABANCILAR VE ULUSLARARASI
KORUMA KANUNU'NA GÖRE
YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMETİ**

Esra TEKİN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK

Diyarbakır 2014

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

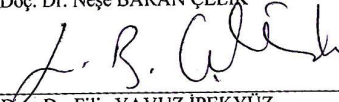
Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Yabancıların Türkiye'de İkameti” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3(üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

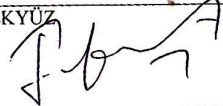
KABUL VE ONAY

Esra TEKİN tarafından hazırlanan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Yabancıların Türkiye'de İkameti" adındaki çalışma, 04/07/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı, Milletlerarası Özel Hukuk Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK

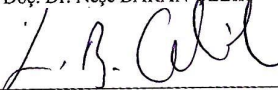

Yrd. Doç. Dr. Filiz YAVUZ İPEKYÜZ

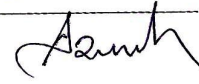

Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Necat AZARKAN

Enstitü Müdürü

04.07/2014

ÖNSÖZ

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre Yabancıların Türkiye’de İkameti” konulu çalışmamızda 6458 sayılı YUKK’a göre yabancıların Türkiye’ye giriş ve ikameti açıklanmaya çalışılmaktadır. YUKK’un ikamet ile getirdiği yenilikler daha önceki mevzuat da göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmaktadır.

Tezin ilk bölümünde genel olarak Türk yabancılar hukukunda yabancıların Türkiye’ye giriş ve ikamet hakkı açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu başlık altında yabancı kavram ve kapsamı ele alınmaktadır. Tezin ikinci bölümünde ise YUKK ve bu kanun kapsamında Yabancıların Türkiye’ye giriş ve ikameti detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Gerek çalışmamızın gerekse de akademik hayatımın her safhasında manevi desteklerinden mahrum bırakmayan, her alanda örnek aldığım, ağabeyim, meslektaşım, Ufuk TEKİN’e; çalışmamız süresince her zaman manevi desteğini hissettiren Annem ve Kardeşlerim Esin ve Seçil’e; Akademik çalışmalarım süresince benden bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, gerek insanlığını gerekse de akademisyenliğini örnek aldığım Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK’e teşekkürü borç bilirim. Çalışmamın her harfini rahmetli BABAM Seyithan TEKİN’e ithaf ediyorum.

Esra TEKİN

Diyarbakır 2014

ÖZET

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile hukukumuzda ilk defa yabancılar hukuku mevzuatı bir araya getirilmiştir. 1950 tarihli, günümüz yabancılar hukuku gereksinimlerine cevap veremeyen Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, YUKK’ un yürürlüğe girmesini müteakip yürürlükten kaldırılmıştır. Yabancıların ülkeye giriş çıkışlarını düzenleyen 1950 tarihli Pasaport Kanunu’nun da birçok hükmü YUKK ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak Pasaport Kanununun bazı hükümleri hala yürürlüktedir. YİSHK gibi tamamen yürürlükten kaldırılmamıştır.

Mevcut AB düzenlemeleri referans alınarak hazırlanan YUKK ve bu Kanunun ikamet ile ilgili yeni düzenlemeleri çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır. Çalışmamızda, YUKK’a göre ikamet izni, bu iznin alınacağı merci, ikamet izni muafiyetleri, YUKK ile hukukumuza yeni giren ikamet izni türleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler

Yabancılar Hukuku, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Pasaport Kanunu, ikamet izni, ikamet izni türleri.

ABSTRACT

Foreigners and International Protection Code numbered 6458 pairs all Turkish foreigners rules up for first time. Old Code dated 1950 was not suitable for fulfilling the needs that abolished with establishing the new Code numbered 6458. While some rules of Turkish foreigner law is abolished by new code, also some other rules of especially Passport Code still exist.

Our thesis is about this new Code and parts of this Code which are about the residence in the referance of the new European Union regulations. In our work, according to new code numbered 6458 residence permit, institution that gives this permit, exemptions about residence permit and new residence permit kinds is tried to be explained in detail.

Key Words

Law of foreigners, Foreigners and International Protection Code, Passport Code, residence permit, kinds of residence permit.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TÜRK YABANCILAR HUKUKU'NDA YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE İKAMET HAKKI

A. GENEL BAKIŞ VE TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA YABANCI KAVRAMI İLE KAPSAMI	3
1. Genel Olarak Yabancı Kavramı	4
2. Yabancı Gerçek Kişiler	6
3. Yabancı Tüzel Kişiler	7
4. YUKK Kapsamına Giren Yabancılar	9
5. Uluslararası Koruma Sağlanmayan Yabancılar	22
6. YUKK Kapsamına Girmeyen Yabancılar	30
7. Elçilik ve Konsolosluklar	33
8. KKTC Vatandaşları	37

9.	Türkiye’de Bulunan Yabancı Askeri Personel.....	37
B.	TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN TÜRKİYE’YE GİRİŞ VE İKAMET HAKKINI DÜZENLEYEN MEVZUAT İLE MİLLETLERARASI ANTLAŞMALAR.....	38
1.	Genel Olarak Türk Hukukunda Yabancıların Türkiye’ye Giriş Ve İkamet Hakkı	38
C.	YUKK ÖNCESİ MEVZUAT VE MİLLETLERARASI ANTLAŞMALAR	40
1.	Yasal Düzenlemelerde Esas Alınan Prensip	40
2.	Mevzuat	42
3.	Milletlerarası Antlaşmalar	63

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU VE BU KANUN KAPSAMINDA YABANCILARIN TÜRKİYE’YE GİRİŞ VE İKAMETİ

A.	GENEL OLARAK YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU	65
B.	YABANCILARIN TÜRKİYE’YE GİRİŞ VE İKAMETİ	70
1.	Yabancıların Türkiye’ye Girişi	70
2.	Pasaport Gösterme Mecburiyeti.....	71
3.	Vize Alma Mecburiyeti	75
4.	Vize Muafiyeti	76
5.	Vize Verilmeyecek Yabancılar	80
C.	YABANCILARIN TÜRKİYE’DE İKAMETİ.....	81
1.	Genel Bakış	81
2.	İkamet İzni.....	82
3.	İkamet İzninden Muafiyet	84
4.	İkamet İzni Türleri	86

g. İkamet İzni Süresi ve Sürenin Uzatılması	118
h. İkamet İzinlerine İlişkin Diğer Hükümler	120
i. Çalışma İzninin İkamet İzni Sayılması.....	120
j. İkamette Kesinti ve İkamet İzinleri Arasında Geçişler	122
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	130

KISALTMALAR

AIHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAD	: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
AY	: Anayasa
AYBGB	: Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C	: Cilt
dn	: Dipnot
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
m	: Madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MSHS	: Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
S	: Sayı
s	: Sayfa
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
YÇİHK	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YÇİHK Yön.	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği
YİSHK	: Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Türkiye kavşak noktalarda bulunması ve komşu ülkelerde cereyan eden hadiseler sonucunda kitlesel yabancı akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Farklı bölgelerden muhtelif zamanlarda gelen bu kişilerle ilgili düzenlemeler yapma ihtiyacı doğmuştur. Çünkü, bu kişiler devletler hukukunun gereği olarak vatandaşla eşit statüde değildirler. Ancak bu kişilerin vatandaşla eşit olmamaları birtakım asgari standartlardaki haklarından men edilecekleri anlamına da gelmemektedir.

Çalışmamızın “Genel Olarak Türk Yabancılar Hukuku’nda Yabancıların Türkiye’ye Giriş ve İkamet Hakkı” başlıklı birinci bölümünde öncelikle yabancı kavramı ve bu kavramın kapsamı açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmamızda daha çok yabancı gerçek kişilerle ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Yabancı kavram ve kapsamı açıklanmaya çalışılırken YUKK kapsamına giren ve girmeyen yabancılar olarak sınıflandırma yapılmıştır. YUKK ve birçok uluslararası düzenlemenin uluslararası koruma sağladığı yabancı türleri ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmamızda uluslararası koruma sağlanmayan yabancılar da ele alınmıştır. Statüleri gerek özel kanunlarda düzenlenmiş gerekse de milletlerarası antlaşmalarla düzenlenmiş olan yani YUKK kapsamına girmeyen yabancılara da yer verilmiştir.

YUKK kendisinden önce yürürlükte olan YİSHK’yi yürürlükten kaldırmıştır. Ayrıca YUKK ile Pasaport Kanunu’nun birçok hükmü de yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak çalışmamızda yeni düzenlemeleri anlayabilmek amacıyla eski düzenlemelere de yer

verilmiştir. Kanaatimizce yeni düzenlemelerle amaçlanan mevcut düzenlemelerin eksikliklerini tamamlamaktır. Bu sebeple çalışmamızda YUKK öncesi mevzuat da açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda özellikle Türk Hukukunda giriş ve ikamet hakkı ele alınmıştır. Çünkü YUKK öncesi mevzuatta giriş, ikametın ön şartı olarak kabul edilmişti. Yani ikamet izni alabilmek için ülkeye yasal yollardan giriş yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla ikamet ele alınmadan önce, ülkeye yasal giriş hakkı ve Pasaport Kanunu'nun yürürlükteki hükümlerine ve YUKK'a göre girişle ilgili usul ve esaslar açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde YUKK ve bu kanun kapsamında yabancıların Türkiye'ye Giriş ve İkameti açıklanmaya çalışılmıştır. YUKK öncesi mevzuat çok dağınık idi ve yabancılarla ilgili bazı temel hususlar yönetmelik gibi ikincil düzenlemelere tabi idi. Ancak YUKK ile bu hususlar yönetmelik yerine kanunlarla düzenlenmiştir.

YUKK'a göre yasal giriş ikametın ön şartı değildir. Ülkeye giriş yapmadan ikamet izni alınabilmektedir. YUKK'a göre, ikamet izni başvurusu, yabancıнын vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılacaktır. Dolayısıyla yabancı ülkeye giriş yapmadan ikamet izni alabilecektir.

YUKK ile gündeme gelen ikamet izni türleri, kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere 6 tanedir. Çalışmamızda bu türlerin şartları, ne kadar süreyle ikamet hakkı bahsettikleri, ikamet izninin iptali ve uzatılmaması durumları ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

YUKK'un hazırlanma sebeplerinden bir tanesi de AB müktesebatına uyum sağlamaktır. Çalışmamızda ikamet izni türleriyle ilgili referans alınan AB düzenlemelerine de yer verilmiştir. Bununla amaçladığımız YUKK'un düzenlemelerini referans mevzuatla paralel olarak açıklamaya çalışmaktır. Örneğin aile ikamet izni açıklanmadan, aile hayatı hakkı ve ilgili konsey yönergesi de açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TÜRK YABANCILAR HUKUKU'NDA YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE İKAMET HAKKI

A. GENEL BAKIŞ VE TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA YABANCI KAVRAMI İLE KAPSAMI

Bu bölümde öncelikle yabancı kavramına ve kapsamına yer verilecektir. Türk Hukukunda bazı hakların kullanılmasında vatandaş ve yabancının eşitliği esası kabul edilmiştir. Anayasamızın 12. maddesine göre herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Anayasamızda “herkes” sözcüğü kullanılmış olup, temel hak ve hürriyetler konusunda vatandaş yabancı ayrımı yapılmamıştır. Ancak bazı konularda bu eşitlik bozulmuştur.

Yabancı kişiler konusunda doktrinde çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır¹. Bu bölümde bizim tercih ettiğimiz sınıflandırma Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu²

¹ Bazı kaynaklarda bu ayrım yabancı gerçek ve tüzel kişiler iken bazıları farklı sınıflandırmalar benimsemişlerdir. Nuray EKŞİ, Uluslararası Koruma sağlanıp sağlanmamasına göre bir sınıflandırma

(YUKK) kapsamına giren ve girmeyen yabancılar olacaktır. YUKK öncesinde yabancılarla ilgili mevzuat oldukça dağınıktı ve yabancılarla ilgili bir kod kanun bulunmamakta idi. YUKK ile dağınık olan mevzuat hükümleri yeknesaklaştırılmıştır. Dolayısıyla burada YUKK'a göre bir sınıflandırılma yapılacaktır.

Çalışmamızın temel konusu ikamet olmakla birlikte bu bölümde yabancıların Türkiye'ye girişi de ele alınacaktır. Çünkü, hukukumuzda giriş ikametinin ön şartıdır. Türkiye'ye girmesi kanunlarla yasaklanmayan ve Pasaport kanunu hükümlerince uygun şekilde giriş yapan yabancılar, Türkiye'de ikamet ve seyahat hakkına sahiptirler³. Bu sebeple bu bölümde ikamet incelenmeden Türkiye'ye girmesi yasak bulunan kişiler ve yabancıların Türkiye'ye girişi incelenecektir.

1. Genel Olarak Yabancı Kavramı

Hukukumuzda “yabancı” kavramına bazı kanunlarda rastlanılmaktadır. Başta Anayasa⁴ m.16 olmak üzere Pasaport kanunu⁵, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁶ (YİSHK) ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda bu kavram kullanılmıştır⁷.

Yabancılar hukuku kitaplarında tekrarlanan klasik “yabancı” tanımı Devletler Hukuku Enstitüsü' nün 1892 Cenevre Toplantısı'nda kabul edilmiş yabancı tanımıdır. Bu

yapmıştır. Rona AYBAY ise, Uyrukluk durumuna göre ve ülkede bulunup bulunmamasına göre yabancı sınıflandırması yapmıştır.

² Kanun No: 6458, Kabul Tarihi: 4.4.2013, RG 11.4.2013/28615.

³ Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 1. maddesinde bu hükme yer verilmiştir. Ancak bu kanun Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun “Yürürlükten kaldırılan mevzuat” başlıklı 124. maddesine göre yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴ Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982; Bu Anayasa, Kurucu Meclis tarafından 18.10.1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20.10.1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış; 7.11.1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9.11.1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yeniden yayımlanmıştır.

⁵ Kanun No: 5682, Kabul Tarihi: 15.7.1950, RG 24.7.1950/7564.

⁶ Kanun No: 5683, Kabul Tarihi: 15.7.1950, RG 24.7.1950/7564.

⁷ Bülent ÇİÇEKLİ, **Yabancılar Hukuku**, 3.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 23-26, (Anılış: “Yabancılar”).

tanıma göre “yabancı, bir devletin ülkesinde bulunup da, o devletin uyrukluğunu iddiaya hakkı olmayan kimsedir”⁸. Ancak bu tanım haklı olarak eleştirilmektedir. İlk eleştiri “uyrukluğunu iddiaya hakkı olmayan” ibaresi üzerinedir. Kişi ile devlet arasındaki uyruklu ilişki objektif kurallarla saptanmakta olup, bu ilişki kişinin iddiada bulunmasından bağımsız olarak varlığını sürdürmektedir⁹. Bu tanımda eleştirilen bir diğer husus da “ülkede bulunma” hususudur. Bu tanım gereği kişinin yabancı sayılabilmesi için ilgili ülkede fiziksel olarak bulunması gerekir. Fakat yabancı bir devlet ülkesinde fiziksel olarak bulunmadan da o devletin egemenlik alanı içinde bazı haklara sahip olabilmesi mümkündür¹⁰. Örneğin, bir yabancı vatandaşı olmadığı bir diğer ülkeye gitmek istediğinde vize alma zorunluluğuyla karşılaşacak ve o ülkenin dış temsilciliği vasıtasıyla bu koşulu yerine getirmesi gerekecektir. Eleştirilerden de anlaşıldığı üzere bu tanım günümüz koşullarında geçerliliğini yitirmiştir.

Yabancı kavramı vatandaş kavramından yola çıkılarak da tanımlanmaktadır. Hatta yabancı ve vatandaş kavramları bir madeni paranın iki yüzü olarak görülmektedir¹¹. Bu yüzden ki yabancı kavramının içeriğinin tespit edilebilmesi için vatandaş kavramının açıklığa kavuşturulması gerekir¹².

Vatandaşlık, şahsın devlete aidiyetini ifade eden bir kavramdır¹³. Vatandaşlık, “devletin tek taraflı, egemenlik hakkını kullanarak hükümlerini saptadığı bir hukuki statüyü gerçekleştiren birey ile arasında kurulan bir hukuki bağıdır”¹⁴. Vatandaşlık kişiyi devlete bağlayan bir bağ olup, kişinin devlet içinde sahip olacağı siyasi ve hukuki statünün

⁸ Rona AYBAY, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 11-13, (Anılış: “**Yabancılar**”); Selim LEVİ, **Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 17-18; Halis KIRAL, **Yabancıların Türkiye’de Çalışma Esasları**, Türkiye İşveren Sendikaları, Ankara 2006, s. 13-14.

⁹ AYBAY, “**Yabancılar**”, s. 11-13; ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s. 23-26.

¹⁰ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s. 23-26.

¹¹ AYBAY, “**Yabancılar**”, s. 13-16.

¹² KIRAL, s. 13-14.

¹³ Ergin NOMER, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 18. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010, s. 3-16, (Anılış: “**Vatandaşlık**”).

¹⁴ Vahit DOĞAN/ Hasan ODABAŞI, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s. 18, naklen.

belirlenmesinde rol oynar. Tanımdan da anlaşıldığı üzere her devlet kimlerin vatandaş olacağını kendi kıstaslarınca belirler.

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak “yabancı” kavramını, bir ülke mevzuatına göre o ülke vatandaşı olarak kabul edilmeyen kişi olarak tanımlamak mümkündür¹⁵. Yabancılar ve Uluslararası koruma Kanunu da yabancı kavramını, vatandaş kavramından yola çıkarak tanımlamayı tercih etmiştir. Bahsedilen kanunun 3.maddesinde “tanımlar” başlığı altında yabancı tanımına yer verilmiştir. Bu kanunun uygulanmasında yabancı, “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi*” ifade etmektedir.

2. Yabancı Gerçek Kişiler

Hukuki manada kişi kavramı haklara ve borçlara sahip olabilme iktidarındır¹⁶. Hukukun öznesi, bir benzetme yapılacak olursa oyuncusu (aktörü), insandır¹⁷. Hukukun öznelere kişilerdir¹⁸. Gerçek kişilerde olduğu gibi, tüzel kişiler de hukuken kişiliğe sahip olup, bu kişilik üzerinde bazı haklara sahiptirler¹⁹. Hukuk düzenleri, insanlardan oluşan gerçek kişilerin yanında, belli bir amaca yönelmiş olan kişi ve mal topluluklarına da haklara ve borçlara ehil olabilme iktidarını tanımıştır²⁰. Yabancı gerçek kişiler kavramı “vatansızlar” ve “bir veya daha fazla devletin vatandaşı olan yabancılar” ı da kapsamaktadır. Vatansızlar, hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmadıklarından, dünya üzerindeki tüm devletler açısından yabancı sayılacaklardır²¹. Bir veya birden fazla devlete düzgün bir vatandaşlık bağı ile bağlı olanlar, bunlardan hiçbiri bulunduğu devletin vatandaşlığı değilse yabancı sayılırlar²². Ancak bir tanesi Türk vatandaşlığı olan çok

¹⁵ LEVİ, s. 18.

¹⁶ Jale G. AKİPEK/Turgut AKINTÜRK/Derya ATEŞ KARAMAN, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, 10. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2013, s. 339-340.

¹⁷ Hüseyin HATEMİ, **Kişiler Hukuku Dersleri**, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s.9.

¹⁸ Erol CANSEL ve Diğerleri, **Hukuka Giriş**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s.217.

¹⁹ AKİPEK/AKINTÜRK/KARAMAN, s. 339-340.

²⁰ Turgut AKINTÜRK, **Medeni Hukuk**, 11. Bası, Beta Basım, İstanbul 2005, s.173.

²¹ LEVİ, s. 20.

²² Gülören TEKİNALP, **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Bası, Beta Basım, İstanbul 2003, s. 6-8, (Anılış: “Yabancılar”).

vatandaşlığa sahip kişiler için aynı durum söz konusu değildir. Bu kişiler dünya üzerindeki vatandaşlıkların kaç tanesine sahip olurlarsa da, bunların yanında Türk vatandaşlığına sahiplerse, bu kişiler Türk vatandaşı sayılır ve haklarıyla yükümlülükleri de bu doğrultuda saptanır²³. 1982 Anayasası'nın konuyu düzenleyen 66. maddesinde, “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.*” ifadesine yer verilmiştir. Maddeden de anlaşıldığı üzere Türk vatandaşlığını önceden kazanan kişiler aleyhine ayırım yapılmamıştır²⁴. Hukukumuzda yabancı vatandaşlık, Türk vatandaşlığı karşısında tercih edilemez. Bir Türk vatandaşı sahip olduğu başka devlet vatandaşlığından ötürü diğer Türk vatandaşlarından ayrı tutulamaz²⁵. Ancak 1930 tarihli Vatandaşlık Kanunlarının İntibaksızlığından Doğan Bazı Meseleler Hakkındaki Sözleşme'nin 4. Maddesinde de belirtildiği üzere bir devlet, kendi vatandaşına, onun aynı zamanda vatandaşı bulunduğu bir devlet karşısında diplomatik himaye bahşedemeyecektir²⁶.

3. Yabancı Tüzel Kişiler

Yukarıda da belirttiğimiz gibi “yabancı” kavramı sadece yabancı gerçek kişileri değil, yabancı tüzel kişileri de içine alır. Birtakım amaçların ve işlerin gerçekleştirilebilmesi gerçek kişilerin güç ve ömrünü aşacak nitelikte olduğundan gerçek kişiler bu tip amaçları gerçekleştirebilme amacıyla bir araya gelerek kendilerinden bağımsız kişiler oluşturmuşlardır²⁷. Devletin vatandaşları üzerindeki egemenlik hakkı sadece gerçek kişileri değil, gerçek kişiler tarafından oluşturulan “kişi birlikleri” diye adlandırılan dernekleri, ortaklıkları, belli bir amaca tahsis edilmiş mal topluluklarını genel adıyla tüzel kişileri de içine alır²⁸. Tüzel kişiler, TMK m.48'e göre, cins, yaş, hısımlık gibi, sadece gerçek kişilere özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün hak ve borçlara ehildirler²⁹.

²³ LEVİ, s. 19-22.

²⁴ LEVİ, s. 19-22, dn. 7.

²⁵ NOMER, “**Vatandaşlık**”, s. 36-38.

²⁶ NOMER, “**Vatandaşlık**”, s. 36-38, dn. 51.

²⁷ Şaban KAYIHAN, **Medeni Hukuk Bilgisi**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, s.166.

²⁸ KIRAL, s. 13-14.

²⁹ KAYIHAN, s.167.

Tüzel kişilerin uyrukluğunun tayini gerçek kişilere kıyasla oldukça güçtür. Çünkü tüzel kişilerin uyrukluğunun belirlenmesinde çeşitli hukuk sistemlerinde oldukça farklı kriterler dikkate alınmaktadır³⁰. Bunlar; tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer, ortakların vatandaşlığı, denetimi elinde tutan devletin vatandaşlığı, sermayenin toplandığı ülke, kuruluş yeri gibi kriterlerdir³¹. Devletlerin kanunlarıyla kabul ettikleri değişik ve çelişik sonuçlar veren kriterler yüzünden tüzel kişilerin uyrukluğunun ve buna paralel olarak yabancı sayılıp sayılmayacaklarının tespiti oldukça güçtür.

Yabancılar hukuku prensip olarak, resmi statü dışındaki gerçek kişilerin yabancı sayıldıkları ülkede buldukları durumlarda hak ve yükümlülüklerinin ne olacağıyla ilgilenir³². Diplomatik ve konsüler statüde olan ya da benzeri diğer resmi görevlerde bulunan örneğin, Birleşmiş Milletler Örgütü, Avrupa Konseyi, AB ve NATO gibi kuruluşlarda ve uluslararası mahkemelerde görevli kişilerin hak ve yükümlülükleri, ayrıcalıkları ve dokunulmazlıkları kendilerine özgü ulusal ve uluslararası kurullarla saptanmaktadır³³. Ayrıca özel kişiler dışındaki bu kişilerin hak ve yükümlülükleri ile bu statülerinden doğan dokunulmazlık ve ayrıcalıkları çoğunlukla Milletlerarası Genel Hukuku'nun inceleme alanına girmektedir. Dolayısıyla yabancılar hukukunun konusunu esas olarak resmi statüye sahip olmayan, gerçek kişilerin oluşturduğu sonucuna varmak mümkündür³⁴.

³⁰ AYBAY, “Yabancılar”, s. 5-10.

³¹ Aysel ÇELİKEL/ Günseli (Öztekin) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, 19. Bası, Beta Basım, İstanbul 2013, s. 28-30, (Anılış: “19. Bası”).

³² AYBAY, “Yabancılar”, s. 7-10.

³³ AYBAY, “Yabancılar”, s. 7-10.

³⁴ Buna paralel olarak bu çalışmada yabancı gerçek kişilerin Türkiye’de ikamet ve seyahatleri incelenecek olup, tüzel kişiler ve resmi statüye sahip gerçek kişiler çalışma alanı dışında bırakılacaktır.

4. YUKK Kapsamına Giren Yabancılar

a. Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar

İltica ve sığınma tarih boyunca varlığını sürdürmüştür³⁵. Tarih boyunca insanlar yaşadıkları yeri çeşitli sebepler dolayısıyla terk etmek zorunda kalmışlardır. Tarih boyunca süregelen güvenlik arama gereksinimi dolayısıyla mülteci ve sığınmacıların korunması uluslararası hukuk tarafından kaçınılmaz hale gelmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin (İHEB) 14. maddesi iltica (sığınma) hakkını kabul etmiştir³⁶. Bu maddeye göre;

Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını sahiptir.

Günümüzde hem uluslararası hukukta hem de iç hukukta uluslararası koruma kabul edilmiş olup gerekli mekanizmalar kurulmuştur. Bu bağlamda bazı yabancı gruplarına uluslararası koruma sağlanması gerek milletlerarası sözleşmelerde gerekse milli düzenlemelerde kabul edilmiştir.

b. Vatansızlar (Uyruksuzlar, Tabiiyetsizler, Heimatlose)

Vatansız hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan ve herhangi bir devletin kanunlarına göre vatandaş sayılmayacak olan kişidir³⁷. Bir diğer deyişle yeryüzündeki hiçbir devletin vatandaşlığına sahip olmayan kişiler vatansızdırlar. Vatansızlar, herhangi bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmadıklarından dünya üzerindeki tüm ülkeler tarafından yabancı sayılacaklardır. Özellikle büyük savaşlar sonrasında vatansızlık hallerine sıkça rastlanılmaktadır³⁸.

³⁵ Bülent ÇİÇEKLİ, **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Beta Basım, Ankara 2009, s. 20-24, (Anılış: “Sığınmacılar”).

³⁶ Aslan GÜNDÜZ, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Bası, Beta Basım, İstanbul 2003, s. 271-276.

³⁷ ÇELİKEL/GELGEL “19. Bası”, s. 18-19.

³⁸ Vahit DOĞAN, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s.42-43.

Bir kişinin vatansız kalması çok değişik sebeplere dayanabilmektedir. Bu nedenler teknik olabileceği gibi siyasal-hukuksal nitelik taşıyabilmektedir³⁹. İçinde bulunduğu konum itibariyle hiçbir devletin yasalarına göre vatandaşlık kazanamama durumu teknik nitelikli bir engeldir⁴⁰. Vatandaşlığın kazanılmasında doğum yeri esasını⁴¹ kabul eden bir devlet vatandaşının, kan esasını⁴² kabul eden bir devlette doğmuş olan çocuğu bu duruma örnek teşkil etmektedir. Devletlerin muhtelif dönemlerde veya savaş sırasında bazı vatandaşlarının vatandaşlık durumuna son vermesi de siyasal-hukuksal nitelikli bir engeldir⁴³. *De facto* vatansızlık halinde ise kişi belli bir devletin vatandaşıdır fakat siyasi sebeplerden ötürü vatandaşı olduğu devletin diplomatik himayesinden yararlanamamakta veya yararlanmak istememektedir⁴⁴. Eğer vatandaşı oldukları devlet bunları vatandaşlıktan çıkarırsa gerçek vatansız statüsüne geçerler⁴⁵.

Vatansızlık birçok hukuksal soruna sebep olduğundan 1920 li yıllardan bu yana uluslararası toplum bu konuda birtakım düzenlemeler yapma ihtiyacı duymuştur⁴⁶. Vatansızlığı azaltma bu konuda uluslararası toplumun hedefi olmuştur. Bu amaçla 28.08.1961 tarihinde New York'ta "Vatansızlık Hallerinin Ortadan Kaldırılması ve Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" imzalanmıştır⁴⁷. Bu sözleşme Birleşmiş Milletler Teşkilatının idaresi altında hazırlanmış olup, vatansızlığı meydana getiren olayları azaltmaya yönelik hükümler içermektedir⁴⁸. 3.06.2010 tarihinde Bakanlar Kurulunca

³⁹ Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk**, 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 216-218.

⁴⁰ PAZARCI, s. 216-218.

⁴¹ Doğum yeri esası, toprak esası da denmekte olup, doğum hangi ülkede gerçekleşmişse kişinin o ülkenin vatandaşlığını kazanmasıdır. Bu esasta kişinin doğduğu yer önem arz etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞAN/ODABAŞI, s. 21.

⁴² Kan esasına göre vatandaşlık kazanmada önemli olan kişi ile ana babası arasındaki soybağı ilişkisidir. Bu esasa göre vatandaşlığın kazanılmasında doğumun gerçekleştiği yerin önemi yoktur. Ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞAN/ODABAŞI, s. 21.

⁴³ PAZARCI, s. 216-218.

⁴⁴ Nuray EKŞİ, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Basım, İstanbul 2012, s. 5-6, (Anılış: "Temel Konular").

⁴⁵ NOMER, "Vatandaşlık", s. 40-43.

⁴⁶ PAZARCI, s. 216-218.

⁴⁷ NOMER, "Vatandaşlık", s. 40-43.

⁴⁸ NOMER, "Vatandaşlık", s. 40-43.

sözleşmeye katılmamız uygun bulunmuştur⁴⁹. Bu sözleşmenin 1. maddesine göre, akit devletler, kendi ülkesinde doğmuş olan fakat doğmuş olduğu devletin vatandaşlığına alınmadığı takdirde vatansız kalacak olan kişilere vatandaşlık hakkını tanımakla yükümlüdürler. Devletlere vatandaşlık hukuku hakkında sınırsız düzenleme serbestisi tanınmış olması sonucunda, bu serbestiye milletlerarası alanda kabul görmüş bazı esaslardan hareketle sınırlamalar getirilmesi gereği benimsenmiştir . “Vatandaşlık Hukukunun Genel Esasları” olarak kabul edilen birtakım direktif ilkelerin pozitif geçerliliği olmayıp, tavsiye niteliğindedirler. Burada konumuzu ilgilendiren direktif ilke, “Herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesidir. Bu ilke vatansızlığı önleme amacı taşımaktadır. Nitekim Türk Vatandaşlığı Kanunu⁵⁰ (TVK) m.8 e göre,

Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.

Ayrıca 1975 yılından beri taraf olduğumuz, vatansızlığı önlemek amacıyla Avrupa Konseyi Kişi Halleri Komisyonunca kabul edilen 4.12.1954 tarihli “Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşme” vatansızların hukuki durumlarını düzenleyen bir diğer önemli sözleşmedir⁵¹.

Vatansızlar için vatandaşlık yerine neyin ikame edileceği konusunda Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un (MÖHUK)⁵² 4.maddesine göre,

Bu kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, bu kanunda aksi öngörülmedikçe vatansızlar hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hallerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanır.

⁴⁹ NOMER, “Vatandaşlık”, s. 40-43.

⁵⁰ Kanun No: 5901, Kabul Tarihi: 29.05.2009, RG 12.06.2009/27256.

⁵¹ KIRAL, s. 14-15.

⁵² Kanun No: 2675, Kabul Tarihi: 20.5.1982, RG 4.12.2007/26728.

Bu maddeyle vatansızlığın milletlerarası özel hukukunu ilgilendiren boyutu açıklığa kavuşturulmuştur.

Hukukumuzda vatansızlık konusu YUKK'dan önce de farklı kanunlarda⁵³ yer almıştır, fakat vatansızların hukuki durumunu düzenleyen özel hükümlere ilk defa Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer verilmiştir. Bahsedilen kanunun İkinci Kısım'ının Üçüncü Bölüm'ünde "Vatansız Kişiler" başlığı altında vatansızlığın tespiti ve vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler açıklığa kavuşturulmuştur⁵⁴. Vatansızlığın tespiti Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne⁵⁵ yapılacaktır. YUKK uyarınca Vatansız kişiler 'Vatansız Kişi Kimlik Belgesi' almakla yükümlüdürler. Ancak başka ülkeler tarafından vatansız kişi işlemi görenler bu haktan yararlandırılamazlar. Bahsedilen belge Genel Müdürlüğün uygun görüşü alınarak valilikler tarafından düzenlenir. Bu belge hiçbir harca tabi değildir. Bu belgede yabancı kimlik numarası da yer alır. Vatansız kişi kimlik belgesi, belge sahibi kişinin herhangi bir ülke vatandaşlığını kazanmasıyla birlikte geçerliliğini kaybedecektir.

Kanunun 51. maddesi vatansız kişi kimlik belgesi verilenlere tanınan haklar ve güvencelerden bahsetmiştir. Buna göre:

Vatansız Kişi Kimlik Belgesine sahip kişiler;

- a. Bu kanundaki ikamet izinlerinden birini almak üzere talepte bulunabilirler,
- b. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmezler,
- c. Yabancılarla ilgili işlemlerde aranan karşılıklılık şartından muaf tutulurlar,

⁵³ MÖHUK m.4 ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 18. Maddesinde, vatansızlara "Yabancılar Mahsus Damgalı Pasaport" verilebileceği gibi hükümler bu kanunlara örnektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, "**Temel Konular**", s.5-6.

⁵⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m.50-51.

⁵⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Tanımlar başlıklı 3. maddesinde "Genel Müdürlük" kavramından ne anlaşılması gerektiği açıkça belirtilmiş olup, bu kavramın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü' nü ifade ettiği belirtilmiştir. Kanunun Beşinci Kısım'ında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü düzenlenmiş olup İçişleri Bakanlığına bağlı bu müdürlüğün görev ve yetkilerine değinilmiştir.

ç. Çalışma izniyle ilgili iş ve işlemlerde 4817 sayılı kanun hükümlerine tabidirler,

d. 5682 sayılı kanununun 18 inci maddesi hükümlerinden yararlanabilirler.

Maddede de bahsedildiği gibi bu belge vatansız kişilere birtakım haklar ve güvenceler bahşetmektedir. Bu belge ikamet izni yerine geçecektir ve belge sahibi kişiler bu kanundaki ikamet izinlerinden birini almak üzere talepte bulunabileceklerdir⁵⁶. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilemeyeceklerdir. Sınır dışı etme yetkisi uluslararası hukukun devletlere tanımış olduğu bir yetkidir⁵⁷. Devletler uluslararası hukukun kendilerine bahşettiği bu kamusal yetkiye dayanarak yabancıyı zorla ülke sınırları dışına çıkarabilirler⁵⁸. Yabancılar hukukuyla ilgili kaynaklarda sınır dışı edilme konusu “Yabancıların Kişi Dokunulmazlığı” başlığı altında incelenmektedir. Çünkü sınır dışı işleminin uygulanması sırasında hakkında karar alınmış kişinin ülke dışına çıkarılması amacıyla gerekirse zor kullanılacaktır⁵⁹. Anayasa m.17 ye göre;

Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetlerine sahiptir.

Bu maddede de göstermektedir ki, hukukumuzda kişi dokunulmazlığı açısından vatandaş ve yabancının eşitliği prensibi kabul edilmiştir⁶⁰. Ancak bu konuda benimsenen eşitlik ilkesinin iki istisnası mevcuttur. Bunlardan biri suçluların iadesi, öteki ise sınır dışı edilme konularıdır. Anayasamızın 23 üncü maddesinin son fıkrasında, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği belirtilmiş ve bu eşitlik vatandaş lehine bozulmuştur. Uluslararası hukuk tarafından devletlerin sınır dışı edilme konusunda geniş bir yetkiye sahip oldukları kabul

⁵⁶ Bu kanundaki ikamet izinlerine, ilgili bölümlerde tekrar değinileceğinden burada ayrıntılı açıklama yapılmayacaktır. İkamet izni çeşitleri kanununun 30 uncu maddesinde belirtilmiştir. Buna göre ikamet izni çeşitleri, Kısa Dönem İkamet İzni, Aile İkamet İzni, Öğrenci İkamet İzni, Uzun Dönem İkamet İzni, İnsani İkamet İzni, İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni olmak üzere 6 tane olarak belirtilmiştir.

⁵⁷ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s. 179-193.

⁵⁸ AYBAY, “Yabancılar”, s. 251-277.

⁵⁹ AYBAY, “Yabancılar”, s. 251-277.

⁶⁰ DOĞAN/ODABAŞI, s. 291-296.

edilmektedir⁶¹. Türk Hukukunda yabancıların sınır dışı edilme konusu Pasaport Kanunu, Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Türk Ceza Kanunu'nda⁶² (TCK) düzenlenmiştir⁶³.

Vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ilkesinden yola çıkarak YUKK, vatansız kişileri sınır dışı edilme konusunda kanaatimizce vatandaşa denk tutmuştur. Çünkü bu kanuna göre, kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece vatansız kişilerin sınır dışı edilemeyecekleri kabul edilmiştir. Ancak burada idareye oldukça geniş bir takdir yetkisi bahşedilmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun genel gerekçesinde,

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği gerçekleşene kadar, ulusal programlarda yer alan hususların yerine getirilmesi, uluslararası koruma sistemimizin ve uygulamalarımızın AB müktesebatı ve uygulamalarına paralellik sağlanması, ayrıca göç alanında kurumsal yapılanmanın tamamlanması gerekmektedir⁶⁴.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi kanunla amaçlanan husus Avrupa Birliği müktesebatıyla uyum sağlamaktır. Sınır dışı etme ile ilgili 54 üncü maddede, hakkında sınır dışı etme kararı alınacaklar bentler halinde sayılmıştır. Burada dikkatimizi çeken husus idareye geniş takdir yetkisi verilmiş olmasıdır. Maddenin 1 inci fıkrasının d bendinde,

Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınabileceğinden bahsedilmiştir. Buradaki kamu düzeni, kamu güvenliği kavramları oldukça geniş olup, idareye geniş takdir yetkisi vermektedir. Bu kanunda ve 3 üncü Devlet Vatandaşlarının Ülkeden Uzaklaştırılmasına İlişkin İşlemleri

⁶¹ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s. 179-193.

⁶² Kanun No: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG 12.10.2004/25611.

⁶³ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s. 179-193.

⁶⁴ http://madde14.org/index.php?title=Yabanc%C4%B1lar_ve_Uluslararası%C4%B1_Koruma_Kanunu_Tasar%C4%B1_Tasla%C4%9F%C4%B1_Genel_Gerek%C3%A7esi, (25.03.2014).

Düzenleyen 28 Mayıs 2001 tarihli 2001/40 sayılı Direktifte sınır dışı işlemine dayanak teşkil eden hususlar belirtilmiştir.⁶⁵ Bunlar,

i. Yabancıların varlığının kamu düzeni, kamu güvenliği açısından tehdit teşkil etmesi

ii. yabancıların ülkeye girişi / ülkede ikametini düzenleyen ulusal mevzuata aykırı davranışlardır⁶⁶.

54 üncü maddedeki kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı kavramları direktifteki düzenlemeye göre oldukça geniş ve belirsizdir⁶⁷. Çünkü direktif “vahim ve güncel bir tehdit” ten bahsetmiştir ve ilgili hükümde bunun içeriği belirtilmiştir.

Vatansızlarla ilgili maddede de sınır dışı edilmeye ilgili aynı soyut kavramlara yer verilmiştir. Yukarıda da izah ettiğimiz gibi bu kavramlar çok geniş olduğundan sınırları çizilmelidir.

c. Mülteciler (Refugees)

Mülteci kavramı oldukça karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte bir statüyü nitelendirmektedir ve bundan ötürü bu kavramın açıklanması oldukça zordur⁶⁸. Kavramsal açıdan bir uzlaşmaya varılamamasının sebebi kavramın dinamik ve değişken bir yapıya sahip olmasıdır, ancak uluslararası korumanın sağlanabilmesi amacıyla uluslararası hukuk çerçevesinde bir tanımın oluşturulması gerekmektedir⁶⁹. Yapılan mülteci tanımları hem bu

⁶⁵ Esra DARDAĞAN KİBAR, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C. 11, S. 2, 2012, s. 53-74.

⁶⁶ DARDAĞAN KİBAR, s. 53-74.

⁶⁷ DARDAĞAN KİBAR, s. 53-74.

⁶⁸ Neva Ö. ÖZTÜRK, “Uluslararası Hukuktaki Mülteci Tanımının Mülteci Kavramı ve Tanımın Oluşum Süreci Açısından Değerlendirilmesi”, **Tuğrul ARAT’ a Armağan**, 2012, s. 920.

⁶⁹ ÖZTÜRK, s. 919.

kavramın genel özelliklerini hem de tanımın oluşturulduğu dönemin şartlarını ve bu şartlar karşısında devletlerin takınmış oldukları tutumları ortaya koyar⁷⁰.

Mülteci kavramı genel olarak *katlanılamaz olan koşullardan ya da kişisel durumlardan kaçıp kurtulmak isteyen bir kişi* olarak tanımlanmaktadır⁷¹. Bu kavramla ilgili farklı tanımlar mevcuttur. Örneğin *Kuhlman*' a göre mülteciler *beynelmilel zorunlu göçmenler*; *Shacknove*' a göre *hayati tehdit içeren şartlardan kaçan kişi*; *Haddad*' a göre ise *ulusal siyasi topluluğun dışında bırakılması yönünde belirgin derecede bir zorlamaya maruz kalmış olan bireydir*⁷². Mülteciler aslında bir devletin vatandaşlığına sahiptirler ancak uluslararası hukukun kabul ettiği herhangi bir nedenden ötürü uyrukluğuna sahip olduğu ülkeden kaçıp başka bir devlete sığınmak zorunda kalan kişilerdir⁷³. Bu tanımlarda belirtildiği gibi bir "kaçış" söz konusudur. Yani mülteci statüsüne dahil edilecek kişiler hür iradeleriyle ülkelerinden ayrılmamış olup, korku sebebiyle bunu yapma zorunluluğuyla karşı karşıya bırakılmışlardır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14 üncü maddesine göre *herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerde sığınmacı işlemi görme hakkı vardı*. Ülkesinde sığınma aranan devlete ait bir hak olarak *sığınma hakkı*, bir devletin uyrukluğunda bulunduğu devletten veya yasal olarak ikamet ettiği devletten baskılar sonucu kaçmak zorunda kalan yabancıların ülkesine girmesine ve ülkesinde kalmasına izin verme hakkıdır⁷⁴. Bu hak belirttiğimiz üzere iki yönlüdür. Uluslararası hukuka göre baskılar sonucunda zorunlu bir kaçış durumunda kalan yabancıyı ülkesine kabul etme konusunda devletler tek yetkili konumdadırlar ve bu hususta devletleri bağlayan sadece taraf oldukları uluslararası antlaşmalardır⁷⁵. Yani bir devlet bu konuda kendisine yükümlülük getiren bir uluslararası antlaşmaya taraf değilse sadece ulusal mevzuatındaki

⁷⁰ ÖZTÜRK, s. 920.

⁷¹ ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s. 39, naklen.

⁷² Tanımlar için bkz. ÖZTÜRK, s. 922.

⁷³ LEVİ, s.20.

⁷⁴ PAZARCI, s.211.

⁷⁵ PAZARCI, s.212.

düzenlemeler çerçevesinde hareket eder. Devletler bu konuda tek yetkilidirler. Devletler bir antlaşmayla yükümlülük altına girmemişlerse uygulanan uluslararası hukuka göre devletlere bu hususta yükümlülük getiren bir uluslararası teamül kuralı ya da hukuk genel ilkesi bulunmamaktadır⁷⁶.

Bu konuda taraf olduğumuz uluslararası antlaşmalar Anayasa'nın 90. maddesi gereği mülteci statüsünün belirlenmesinde bağlayıcı olacaktır⁷⁷.

28.7.1951 tarihinde "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" Cenevre' de kabul edilmiştir⁷⁸. Türkiye bu sözleşmeyi 1961 yılında onaylamıştır⁷⁹.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne göre, sözleşme hükümleri 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır⁸⁰. Tanımdan anlaşıldığı üzere mülteci statüsünün kazanılması için, (1) zulüm konusunun ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi düşüncelerden kaynaklanması, (2) zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma, (3) ülkesi dışında bulunma, (4) ülkesinin himayesinden yoksun bulunma veya yararlanmak istememe ya da ülkesine geri dönememe veya dönmek istememe şartları bulunmalıdır.

⁷⁶ PAZARCI, s211.

⁷⁷ T.C Anayasası'nın m. 90/5 e göre " Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir."

⁷⁸ ÇELİKEL/GELGEL, "19. Bası", s. 20.

⁷⁹ RG. 5.9.1961-10898, bkz. ÇELİKEL/Gelgel, "19. Bası", s. 20.

⁸⁰ EKŞİ, "Temel Konular", s. 7.

1951 Cenevre Sözleşmesinin hiçbir hükmü mültecilere Türkiye’de Türk vatandaşlarının haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz⁸¹. Ayrıca sözleşmeye göre akit devletler kural olarak mültecilere yabancılara tanınan rejimi bahşedeceklerdir, ancak sözleşmedeki daha müsait hükümler saklı tutulmuştur⁸².

Sözleşmenin 8. Maddesinde mülteciler lehine bir hüküm getirilmiştir. Buna göre, *yabancı bir devlet vatandaşlarının şahısları, malları veya menfaatleri aleyhinde ittihaz olunabilecek istisnai tedbirler bakımından akit devletler; bu gibi tedbirleri, mezkur devletin resmen vatandaşı olan bir mülteciye sırf bu vatandaşlığına müsteniden tatbik etmezler*⁸³. Yani bu hüküm ile sözleşmeye göre, mültecinin vatandaşı olduğu ülke vatandaşlarının şahıs, mal ve menfaatleri aleyhine bazı tedbirler alınması halinde bu tedbirler mülteciye salt o ülke vatandaşı olması sebebiyle uygulanmayacaktır⁸⁴.

1951 Cenevre Sözleşmesi zaman sınırlaması ile uygulanmıştır yani, mülteci statüsünün kazanılması için 1 Ocak 1951’den önceki bir dönemde hadisenin cereyan etmesi gerekirdi⁸⁵. Ayrıca sözleşme taraf devletlere coğrafi kısıtlama hususunda bir serbesti tanımıştır, yani “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” mülteci statüsü kazanılabilecektir. Türkiye sözleşmeyi hem zaman sınırlamasıyla hem de coğrafi sınırlamayla birlikte imzalamıştır. Bazı kaynaklar coğrafi sınırlama yerine coğrafi çekince kavramını kullanmaktadırlar ancak burada sözleşmenin taraflara verdiği bir seçimlik yetki söz konusu olduğundan kanaatimizce “çekince” kavramı yerine “sınırlama” kavramı daha isabetli olacaktır⁸⁶. 1968 yılında onayladığımız⁸⁷, New York’ta imzalanan bu sözleşmeye ek 1967 protokolü ile “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri kaldırılmıştır⁸⁸. Türkiye 1968 itibariyle zaman

⁸¹ AYBAY, “Yabancılar”, s.108.

⁸² KIRAL, s.14.

⁸³ EKŞİ, “Temel Mevzuat”, s.745.

⁸⁴ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.21.

⁸⁵ T. ERTUNA LAGRAN, *Immigration Law and Policy*, 2010, s. 158.

⁸⁶ ÇİÇEKLİ, “Sığınmacılar”, s. 44.

⁸⁷ RG. 5.8.1968/12968.

⁸⁸ EKŞİ, “Temel Konular”, s. 8.

sınırlamasını kaldırmış ancak coğrafi sınırlama halen devam etmektedir⁸⁹. Türkiye 1967 Protokolü'nün "çekinceler ve duyurular" başlıklı 7. Maddesine dayanarak coğrafi sınırlamanın geçerliliğini bildirmiştir. Ancak, geri kabul antlaşması ile coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması gündeme gelmiştir. Bu konuda başbakanlık tarafından bir genelge kabul edilmiştir⁹⁰. Bu çerçevede, Ülkemiz ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" (Anlaşma) Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulmuştur. Bu Anlaşma ile paralel olarak AB ile vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması amacıyla "Vize Serbestisi Diyalogu" süreci de başlatılmıştır.

Türk hukukundaki düzenlemelere gelecek olursak sığınma hakkına ilişkin anayasal düzeyde bir hüküm bulunmamaktadır. Mülga 14.6.1934 tarihli İskan Kanununa göre mülteci *Türkiye'de yerleşmek maksadı ile olmayıp, bir zaruretle muvakkat oturmak için sığınanlar* olarak tanımlanmıştır⁹¹. Ayrıca bu konuda "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁹²" mevcuttur. Bu yönetmeliğin Tanımlar başlıklı 3 üncü maddesinde mülteci kavramı tanımlanmıştır. Türk Hukukunda esasen Birleşmiş Milletler (BM) Cenevre Sözleşmesinden hareketle mülteci tanımlanır. Buna göre mülteci kavramı,

Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da

⁸⁹ T. ERTUNA LAGRAND, s.159.

⁹⁰RG. 28974/16.04.2014. 2014/6, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140416-10.htm>, (14.06.2014).

⁹¹ RG. 21.6.1934-2733.

⁹²RG. 30.11.1994/22127. Adının uzunluğundan dolayı bu yönetmeliğe "1994 Yönetmeliği" de denilmektedir.

uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade eder.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Üçüncü Kısım'ı Uluslararası Korumayı düzenlemiştir. Bu kanunun 61 inci maddesinde mülteci tanımına yer verilmiş ve uluslararası koruma çeşitleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre,

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir⁹³.

d. Sığınmacılar (Şartlı Mülteciler, Asylum Seekers)

1994 Yönetmeliği sadece mültecileri düzenlememiş olup sığınmacıları da düzenlemiştir. Bu yönetmeliğin 3 üncü maddesinde sığınmacı tanımı yapılmıştır. Buna göre, *sığınmacı ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülke himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır.* Yönetmelikteki bu tanım gereği Avrupa dışından gelerek Cenevre Sözleşmesindeki mülteci statüsünün kazanılmasına ilişkin şartları sağlayan yabancılar

⁹³ Mülteci statüsünün kazanılması YUKK'da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. YUKK m.65-87.

ülkeye sığınmacı statüsünde kabul edileceklerdir⁹⁴. Genel olarak sığınmacı kavramı mülteci başvurusunu yapmış fakat henüz işlemleri tamamlamamış kişiyi ifade eder⁹⁵. Ancak Türk Hukukunda durum yukarıda da bahsettiğimiz üzere bu şekilde değildir. Hukukumuzda Avrupa dışındaki ülkelerden gelip mülteci statüsünü kazanma şartlarını taşıyanlar sığınmacı olarak kabul edilirler.

YUKK sığınmacı yerine farklı bir kavram kullanmıştır. Avrupa dışından gelip, mülteci statüsünü kazanma şartlarını sağlayan kişilere sığınmacı kavramı yerine “Şartlı Mülteci” kavramı kullanılmıştır⁹⁶. Üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mülteciler Türkiye’de kalabilirler.

e. İkincil Korumadan Yararlananlar

İkincil koruma kavramı YUKK ile hukukumuzda girmiştir. Ancak YUKK öncesi dönemde bu kapsama giren yabancılar AİHM kararları uyarınca Türkiye’den gönderilemiyordu⁹⁷. YUKK’un bu düzenlemesi ile daha önceleri AİHM kapsamında korunan kişilere iç hukuk kaynaklı güvence sağlanmıştır. İkincil koruma statüsü sahipleri, mülteci veya şartlı mülteci statüsünden faydalanamayacak kişiler olup, menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde , (a) ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, (b) işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, (c) uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışmalar durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşacak olması sebebiyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit sebebiyle yararlanmak istemeyen

⁹⁴ Bülent ÇİÇEKLİ, “Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Türkiye Barolar Birliği (TBB), 15-16 Mayıs 2009, s.336 (Anılış, “TBB”).

⁹⁵ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s. 12.

⁹⁶ YUKK m. 62.

⁹⁷ Nuray EKŞİ, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)**, Beta, İstanbul 2012, s.172, (Anılış: “Tasarı”).

yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK m.63).

f. Geçici Koruma

Geçici koruma da YUKK'da kabul edilen uluslararası koruma türlerinden biridir. Bu koruma ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanabilir. Örnek olarak, Suriye'de yaşanan olaylar sebebiyle yüzbinlerce Suriyeli Türkiye'ye kitlesel olarak gelmiştir. Bu kişiler uluslararası koruma kapsamında olup YUKK m.91/2'ye göre hak ve yükümlülükleri, Türkiye'ye kabulleri, Türkiye'de kalışları Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenecektir.

1994 Yönetmeliği'nin 8-26 maddeleri arasında “sınırlarımıza topluca gelen mülteci ve sığınmacılar” düzenlenmiştir. YUKK'dan tek farkı korumanın adının “geçici koruma” olmamasıdır. Kanaatimizce böyle bir düzenleme yerindedir. Çünkü, insan haklarına ilişkin böyle global bir sorunun yönetmelikle düzenlenmesi isabetli değildir.

5. Uluslararası Koruma Sağlanmayan Yabancılar

a. Mavi Kart Hamilleri (TVK m.28)

“Herkes vatandaşlığını değiştirme hususunda serbest olmalıdır” ilkesinin gereği olarak Türk vatandaşlığını kayıp hallerinden biri de izin alarak Türk vatandaşlığından çıkma durumudur⁹⁸. Yürürlükten kaldırılan 403 sayılı 1964 tarihli Türk vatandaşlığı Kanununda, 1995 yılında yapılan değişiklikle bu kişilerin statüsü düzenlenmiştir. Bu değişikliğin temel sebebi, yurt dışında hayatını idame eden ve yaşadığı ülkedeki birtakım haklardan istifade edebilmek amacıyla o ülkenin vatandaşlığına geçen veya geçme

⁹⁸ Zeynep Derya TARMAN, “Türk Vatandaşlığından Ayrılan ve Yurtdışında Yaşayanların Özel Hukuki Statüsü”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Eskişehir, Türkiye Barolar Birliği, 15.05.2009, s.206.

arzusunda olan Türk vatandaşlarını koruma amacıdır⁹⁹. Çünkü, vatandaşlığına geçme arzusunda oldukları ülkenin hukukunun çifte vatandaşlığı kabul etmediği durumlarda kişinin o ülke vatandaşlığını kazanabilmesi ve vatandaşlıktan doğan hakları kullanabilmesi için Türk vatandaşlığından ayrılması gerekmektedir¹⁰⁰. Özellikle Almanya bu uygulamaya sebebiyet veren ülkelerden biriydi. Almanya’da yaşayan vatandaşlarımız vatandaşlık kazanabilmek için Türk vatandaşlığından çıkıp, daha sonra gizlice Türk vatandaşlığına geçmekteydiler¹⁰¹.

Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya seçme hakkının kullanılması ile kaybedilir. TVK’nin 23 vd. maddeleri bu konuyu açıkça düzenlemiştir. Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen Türk vatandaşı ya Türk vatandaşlığını kaybedecektir ya da Türk vatandaşlığını muhafaza ederek çifte vatandaşlık kazanabilmek için izin isteme durumuyla karşı karşıya kalacaktır¹⁰². Bir Türk vatandaşının bizzat kendi iradesi ile yetkili makamın da iznini almak suretiyle Türk vatandaşlığı ile ilişkisinin kesilmesi durumuna Türk Vatandaşlık Kanunu’nda “vatandaşlıktan çıkma” denmiştir¹⁰³. Buna göre kişinin çıkma konusundaki iradesini ilgili makamlara bildiren bir başvurusunun olması ve yetkili makamların da bu konuda karar vermesi gerekmektedir¹⁰⁴. Vatandaşlıktan çıkma talebinin kabul edilip edilmeyeceği hususunda yetkili makam İçişleri Bakanlığıdır¹⁰⁵. İçişleri Bakanlığının bu konuda “takdir yetkisi” bulunmaktadır. Nitekim TVK m.25’e göre, Türk vatandaşlığından çıkmak için izin isteyen kişilere şartları¹⁰⁶ taşımaları halinde İçişleri

⁹⁹ NÖMER, “**Vatandaşlık**”, s.113.

¹⁰⁰ ÇELİKEL/GELGEL, “**19. Bası**”, s.24.

¹⁰¹ ÇELİKEL/GELGEL, “**19. Bası**”, s.24.

¹⁰² TARMAN, s.206.

¹⁰³ DOĞAN/ODABAŞI, s.126. Çıkma konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. NÖMER, s.113.

¹⁰⁴ Rona AYBAY, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s.193, (Anılış: “**Vatandaşlık**”).

¹⁰⁵ DOĞAN/ODABAŞI, s.128.

¹⁰⁶ TVK m.25 e göre Türk vatandaşlığından çıkma şartları, *Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak, Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak, Herhangi bir suç veya askerlik hizmeti nedeniyle aranan kişilerden olmamak, Hakkında herhangi bir mali ve cezai tahdit bulunmamaktır.*

Bakanlığınca çıkma izni veya çıkma belgesi verilebilir¹⁰⁷. Burada kanun koyucu “*ilgilinin vatandaşlıktan çıkma suretiyle vatansız kalmaması*” ilkesini de göz önünde bulundurarak, vatandaşlıktan çıkmak için başka bir devletin vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazanacağına dair inandırıcı emareler gösterebilmek koşulunu ileri sürmüştür¹⁰⁸.

Türk vatandaşlığından çıkmasına izin verilen kişi, çıkma belgesi imza karşılığında teslim aldığı tarihten itibaren Türk vatandaşlığını kaybeder ve yabancı muamelesine tabi tutulur. İlgili kişinin nüfus kayıtları kapanır, kişisel durumlarda vuku bulan olaylar nedeniyle nüfus kaydının üzerinde işlem yapılamaz¹⁰⁹. Ancak TVK'nın 28. Maddesinin 2. Fıkrası bu kişiler için ayrıcalıklı bir durum yaratmıştır. Maddeye göre bu kişiler, normal bir yabancı statüsüne tabi değildirler ve maddede belirtilen haklar konusunda Türk vatandaşlarıyla aynı statüdedirler¹¹⁰. Bu maddeye göre ayrıcalıklı statüden yararlanabilecek olanlar, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerdir¹¹¹. Maddeden anlaşıldığı üzere vatandaşlığı iptal edilenler ile vatandaşlıktan çıkarılanlar bu haklardan istifade edemeyeceklerdir¹¹². Bahsedilen ayrıcalıklı statüden yararlanabilecek olanlar Türk vatandaşlığını doğumla kazanmış olmalıdır. Yani Türk vatandaşlığını sonradan iltica statüsünde kazanan kişiler bu kapsamda değildirler¹¹³. Çıkma izni almadan yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanmış kişiler, sonradan çıkma izni almak şartıyla bu statüye dahil olacaklardır¹¹⁴. Bir başka deyişle, ayrıcalıklı statüden yararlanabilmek için, iznin yabancı devlet vatandaşlığının kazanılmasından önce veya sonra

¹⁰⁷ Buradaki “verilebilir” ifadesinden de yola çıkarak bunun İçişleri Bakanlığı'na tanınmış bir takdir yetkisi olduğunu söyleyebiliriz. Yani kişi 25. maddedeki tüm şartları sağlasa dahi, İçişleri Bakanlığı çıkma izni vermek mecburiyetinde değildir. İçişleri Bakanlığı bu hususta, günün mevcut siyasi koşulları ve ülkemizin milli güvenliği ve kamu düzenini de göz önünde bulundurmak suretiyle takdir yetkisini kullanarak izin verip vermeme hususunda serbesttir. Ancak izin verirken İçişleri Bakanlığı keyfi uygulamalardan mutlak suretle kaçınmalıdır.

¹⁰⁸ TARMAN, s.208.

¹⁰⁹ TARMAN, s.215.

¹¹⁰ NOMER, “**Vatandaşlık**”, s.118.

¹¹¹ Bilgin TIRYAKIOĞLU, “Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Eskişehir, Türkiye Barolar Birliği, 15.05.2009, s.54.

¹¹² TARMAN, s.220.

¹¹³ TARMAN, s.221.

¹¹⁴ AYBAY, “**Vatandaşlık**”, s.100.

alınmış olması bir fark yaratmayacaktır¹¹⁵. Burada eleştirilecek husus “*çıkma iznini alanlar*” ifadesidir, çünkü ayrıcalıklı statüden faydalanabilmek için gerekli olanın çıkma izni olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁶. Ancak Türk vatandaşlığının kaybı anı çıkma belgesinin verildiği andır¹¹⁷.

Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığının kaybedilmesi, eşin vatandaşlığına tesir etmeyecektir. Türk vatandaşlığını birlikte kaybeden ana ve babanın çocuğu da Türk vatandaşlığını kaybeder. Ancak ana veya babadan birisinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi halinde, Türk vatandaşlığını kaybeden kişinin talepte bulunması ve diğer eşin de muvafakat etmesi kaydıyla çocuk ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeder. Muvafakat edilmemesi durumunda hakim kararına göre işlem yapılır. Doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılan kişiler ve bunların üçüncü dereceye kadar olan altsoyları bahsedilen ayrıcalıklı statüden yararlanabileceklerdir.

TVK'nın 28. maddesinin 2. fıkrasına göre bu kişilerin, seçme ve seçilme, muafef araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler. Bu maddeden de anlaşıldığı üzere, bu kişiler kural olarak Türk vatandaşlarına tanınan haklardan istifade edebileceklerdir ancak, yararlanılamayacak olan haklar madde metninde tek tek sayılmıştır. Yararlanılamayacak haklar sayma yöntemiyle belirtilmiş olup, kural Türk vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olmalarıdır¹¹⁸.

Türk vatandaşlığını doğumla kazanmış olup da, çıkma izni almak suretiyle kaybeden kişilerin ayrıcalıklı statüsüne TVK'nın 28. maddesi istisna getirmiştir. Buna göre, kişilerin bu haklardan istifade etmeleri hususunda milli güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı tutulmuştur. Ancak kamu düzeni ve milli güvenlik kavramlarının çerçevesi

¹¹⁵ AYBAY, “**Vatandaşlık**”, s.100.

¹¹⁶ TARMAN, s.222.

¹¹⁷ TARMAN, s.222.

¹¹⁸ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.102.

çizilmemiş olup, bu konuda idareye geniş takdir yetkisi bahşedilmiştir. Nitekim kişilerin, hangi somut durumların kamu düzeni ve milli güvenlik kavramına dahil olacağını öngörememeleri aşıkardır.

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişilere, talepleri halinde bahsettiğimiz haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kart düzenlenerek verilir. Bu kart yurt dışında dış temsilcilikler, yurt içinde ise İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerince düzenlenir. Ancak bu kart, nüfus cüzdanı, pasaport veya kimlik belgesi olarak kullanılamaz. Uygulamada Mavi Kart hamilleri, tapu dairelerinde, bankalarda ve noterlerde mavi kartlarının tanınmamaları sebebiyle birtakım zorluklarla karşılaşmaktadırlar¹¹⁹. Uzun sürelerden beri yürürlükte olan bu maddenin uygulanmasında sıkıntılarla karşılaşılması oldukça düşündürücüdür¹²⁰.

Ayrıcalıklı statüye sahip bir yabancı kategorisinin yaratılması yabancılar hukukunun genel esaslarına aykırılık teşkil etmemektedir¹²¹. Çünkü devletler temel hak ve özgürlükler alanında eşitlik esasını benimsemiş olmakla beraber, yabancıların hangi haklardan hangi şartlar altında istifade edeceğini, kendi milli menfaatlerini göz önünde tutarak belirlerler¹²².

b. İklim Mültecileri¹²³

Çeşitli çevresel faktörler sebebiyle insanlar yer değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Sel baskınları, kuraklık, deprem gibi etkenlerle insanlar, mutad olarak yaşadıkları alanları terk edip başka yerlere gitmek zorunda kalmaktadırlar¹²⁴. Klasik mültecilerden farklı olarak burada kişilerin yer değiştirme sebebi çevresel ve coğrafi şartlardır. Ancak iklim

¹¹⁹ TARMAN, s.226.

¹²⁰ TARMAN, s.226.

¹²¹ AYBAY, “Yabancılar”, s.103.

¹²² TARMAN, s.228.

¹²³ İklim mültecileri YUKK kapsamına girmemektedir. Ancak kanaatimizce bu kişiler uluslararası koruma kapsamında olmalıdır. Bu sebeple çalışmamızın inceleme alanı dahilindedir.

¹²⁴ EKŞİ, “Temel Konular”, s. 14.

mültecilerinin statüsü milletlerarası hukukta açıklığa kavuşturulmamış olup, iklim mültecilerine henüz koruma sağlanmamıştır¹²⁵.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne göre iklim değişikliği, *karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik*, olarak tanımlanmaktadır¹²⁶. İklim değişikliğinin etkileri çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliği, bu değişikliklere maruz kalan kişilerin geçimlerini ve güvenliklerini etkilemekte, gelir farkı ve eşitsizliklerini artırmaktadır¹²⁷. Ülkesinde Yerinden Olmuş Kişilerin İnsan Hakları Genel Sekreterliği Temsilcisi, Walter Kōlin, iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkacak senaryoları tespit etmiştir¹²⁸.

Bu, global bir sorundur. Bazı tahminlere göre eğer deniz seviyesi bir metre daha yükselirse Maldivler ve benzer özellik taşıyan bazı yerler insanların yaşayamayacakları yerler haline gelecektir. Bütün bu sebeplerden ötürü insanlar yeni yerleşim yeri arayışına girişeceklerdir. Bu yüzdendir ki iklim mültecileri konusu tüm dünyayı etkilemektedir.

İklim değişikliği ile devletin kurucu unsurlarından olan toprak parçası çevresel felaketler sebebiyle ortadan kalkarsa hukuki bir devletin mevcudiyeti tartışmalı hale gelecek ve bunu müteakip vatandaşlık bağıyla söz konusu devlete bağlı olanlar vatansız

¹²⁵ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s. 15.

¹²⁶ Olcay ZİYA, “Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, **TBB Dergisi**, S. 99, Mart-Nisan 2012, s. 233.

¹²⁷ ZİYA, s.235.

¹²⁸ Bunlar: hidrometeorolojik afetler (seller, kasırgalar, tayfunlar, siklonlar, toprak kayması gibi), devletler tarafından insanların yaşaması için riskli ve tehlikeli bölge olarak kabul edilen bölgeler, çevrenin bozulması ve yavaş yavaş yaklaşan afetler (örneğin, suya erişimin azalması, çölleşme, tekrarlayan su baskınları, kıyıya yakın tatlı su kaynaklarına tuzlu su karışması gibi), küçük ada devletlerinin sular altında kalabilme olasılığı, iklim değişikliği sebebiyle zorunlu ve hayati kaynakların azalmasının tetiklediği silahlı çatışmalardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.

Walter KōLIN, **The Climate Change- Displacement Nexus**, 16.07.2008, <http://www.brookings.edu/research/speeches/2008/07/16-climate-change-kalin>, (16.02.2014), (Anılış: “Speech”).

statüsüne düşecektir¹²⁹. Örnek olarak, Kribati ve Tuvalu, 2050 yılına kadar yaşanmaz hale gelecek ve sonraları haritadan silinecek ülkeler olarak anılmaktadırlar¹³⁰. Burada yine global bir sorun gündeme gelecektir. Bu iki ülkenin haritadan silinmesiyle, bu ülkelerin vatandaşları vatansız hale geleceklerdir¹³¹. Daha önceki konularımızda bahsettiğimiz üzere vatansızlar uluslararası koruma kapsamındadırlar dolayısıyla iklim mültecileri de uluslararası alanda korunmalıdırlar.

c. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler¹³²

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler yaşadıkları ülkeyi terk etmediklerinden dolayı mülteci ve sığınmacılardan farklıdırlar. Bu kişiler, sadece yaşadıkları ülke içinde yer değiştirdiklerinden ötürü klasik mülteci ve sığınmacı kapsamına dahil edilememektedirler. Bu sebepten ötürü ülkesinde yerinden edilmiş kişilere “ülkesel mülteciler” de denilmektedir. Yaşadıkları ülke içinde yer değiştiren bu kişileri koruyan uluslararası bir antlaşma olmadığından, bu kişilerin durumları hukuken netlik kazanamamıştır; ancak, bu kişileri koruyan bir uluslararası antlaşmanın bulunmaması, bu kişilerin AİHS’in yanı sıra azınlık haklarının korunmasına ilişkin antlaşmalar, medeni, siyasi ve kültürel haklar sözleşmesi başta olmak üzere diğer uluslararası antlaşmaların sağladığı korumadan istifade edemeyecekleri anlamına gelmemektedir¹³³. Örneğin, ülkesinde yerinden edilen bir kişi, insan hakları ihlali sebebiyle, bulunduğu ülke Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) taraf ise, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurabilir.

1990’ların başında Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte devlet odaklı uluslararası gündem yerini birey odaklı uluslararası gündeme bırakmaya başlamıştır¹³⁴. Heterojen

¹²⁹ ZİYA, s.236.

¹³⁰ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.16.

¹³¹ ZİYA, s.236.

¹³² İskan Kanunu’nun kapsamını belirten 2. maddesine göre, bu kişiler iskan kanununun kapsamına girmektedir. Ancak bu kişilere uluslararası koruma sağlanmamaktadır.

¹³³ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.17.

¹³⁴ Murat SARAÇLI, “Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.164.

yapıya sahip devletler içlerinde barındırdıkları farklı etnik grupların kendi siyasal düzenlerini kurma talepleriyle karşı karşıya kalmışlardır ve bu talepler sebebiyle bu etnik gruplara mensup kişiler söz konusu devletler tarafından ötekileştirilmiş ve hem ruhen hem bedenen buldukları yerlerden zorla göç etmek durumuyla karşı karşıya kalmışlardır¹³⁵. Devlet odaklı uluslararası gündem ve birey odaklı uluslararası gündem arasındaki dengenin birey lehine değişmesinin sebeplerinden biri de, 1990'ların başlarında Somali ve Ruanda gibi dünyanın birçok yerinde gözlemlenen ülke içi çatışma ve savaşlar sonucunda büyük insanlık dramlarının yaşanması ve bu yaşanan dramlar sonucunda uluslararası toplumun insan hakları zeminindeki endişe ve kaygıların artmasıdır¹³⁶. Bu sebeplerden ötürü insanlar buldukları ülke içerisinde yer değiştirmeye başlamışlardır. Göçe maruz kalan bölgelerde çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bahsettiğimiz silahlı çatışmalar, etnik çatışmalar ve insan hakları ihlalleri sebebiyle bu kişilerin sayısında büyük bir artış olmuştur¹³⁷. Bu artış, bu kişiler hakkında uluslararası alanda koruyucu düzenlemeler yapma ihtiyacını doğurmuştur¹³⁸. Bunun üzerine 8 Aralık 1988 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından 43/116 sayılı kararla ülke içinde yerinden edilme sorununun artan önemi ve ciddiyeti üzerinde durulmuş ve doğrudan konuyla ilgili mekanizmaların ve yapıların BM çatısı altında oluşturulması kabul edilmiştir¹³⁹. 5 Mart 1992'de BM İnsan Hakları Komisyonu 1992/73 sayılı kararı kabul etmiş ve BM Genel Sekreteri'nden ülke içinde yerinden edilme sorunlarıyla ilgilenecek bir kişiyi Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler Özel Temsilcisi olarak görevlendirmesini istemiştir¹⁴⁰.

¹³⁵ SARAÇLI, s.165.

¹³⁶ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.17.

¹³⁷ SARAÇLI, s.164.

¹³⁸ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.17.

¹³⁹ Naoko HASHIMOTO, “The United Nations and Internally Displaced Persons: At The Crossroads of Human Rights and Humanitarian Affairs”, Andrzej BOLESTA (Ed.), **Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System** içinde (78-115), Bialystok, Libra 2003, s.80-81.

¹⁴⁰ Özel temsilcinin görevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. HASHIMOTO, s.80-81.

Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, buldukları ülkede iç hukuk ve uluslararası hukukun diğer kişilere tanıdığı hak ve özgürlüklerden, bu kişilerle eşit biçimde faydalandırılmalıdırlar. Bu kişiler ülke içinde yerlerinden oldukları gerekçesiyle hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda ayrımcılığa maruz bırakılamazlar¹⁴¹. Ayrıca ulusal yetkililer, kendi yetki alanları dahilinde yerlerinden olmuş kişilerin korunmasını sağlamak ve onlara insani yardımda bulunmak konusunda öncelikli olarak görev ve sorumluluk sahibidirler¹⁴². Ülke içinde yerinden olmuş kişiler bu yetkililerden korunma ve insani yardım talep edebilme hakkına sahiptirler ve bu kişiler böyle bir talepte bulunduğundan dolayı eziyete tabi tutulamaz ve cezalandırılmazlar¹⁴³.

6. YUKK Kapsamına Girmeyen Yabancılar

YUKK'un uygulanmasında Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler ve özel kanunlardaki hükümler saklı tutulmuştur. Burada bahsedeceğimiz kişiler ya özel kanun kapsamında ya da milletlerarası sözleşmelerle düzenlenmektedir.

a. Göçmenler (Muhacirler)

Sosyal bir olgu olan göç kavramı, kişinin daha önceden yerleşmiş olduğu ülkeyi terk edip, yerleşme niyetiyle bir başka ülkeye gitmesi olarak tanımlanabilir¹⁴⁴. Göç konusunda önemli olan kişinin dini, siyasi, ekonomik sebeplerle bulunduğu ülkeyi terk etmesi ve başka bir ülkeye yerleşmek arzusunda olmasıdır¹⁴⁵. YUKK' da Tanımlar başlıklı 3 üncü maddede göç tanımına yer verilmiştir. *Bu kanunun uygulanmasında göç:*

Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye' de kalışını ve Türkiye' den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini,

¹⁴¹ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.18.

¹⁴² KÖLIN, “**Displacement**”, s.12.

¹⁴³ KÖLIN, “**Displacement**”, s.13.

¹⁴⁴ Turgut TURHAN/ Feriha Bilge TANRIBİLİR, **Vatandaşlık Hukuku Ders Notları**, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 121.

¹⁴⁵ KIRAL, s. 15.

Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder.

Göçmen kavramı mülga 2510 sayılı İskan Kanunu’nun¹⁴⁶ 3. maddesinde, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelen, Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan kişiler olarak tanımlanmış idi¹⁴⁷. İskan kanunu YUKK’a göre özel kanun niteliğinde olduğundan göçmenler konusunda YUKK yerine iskan kanunu uygulanacaktır. 26.9.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5543 sayılı İskan Kanunu’nun 48. maddesi 2510 sayılı kanunu yürürlükten kaldırmıştır. 5543 sayılı kanun sadece göçmenleri kapsamayıp göçebeler ve terör olayları kapsamında yerleri değiştirilen Türk vatandaşlarını da kapsamaktadır¹⁴⁸. Bu kanuna göre göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip, kanun gereğince kabul olunanlardır. Göçmenler ülkeye yerleşme niyetiyle geldiklerinden onların yabancı sınıfına sokulması sıkıntılar yaratabilmektedir¹⁴⁹. Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır. Göçmen kabulü, bu nedenle siyasi karar gerektirir¹⁵⁰. İskan kanununun 4. maddesinde göçmen olarak kabul edilmeyecekler düzenlenmiştir. Buna göre, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.

Göçmenler İskan Kanununa göre *serbest göçmen, iskanlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen* olmak üzere dört grup halinde belirlenmiştir. Kanunun Tanımlar başlıklı 3üncü maddesinde bu türlerin tanımı yapılmıştır. Serbest Göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip

¹⁴⁶ RG. 21.6.1934/2733.

¹⁴⁷ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s. 12.

¹⁴⁸ 5543 sayılı İskan Kanunu m.2.

¹⁴⁹ LEVİ, s. 21.

¹⁵⁰ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s. 13.

İskan Kanunu gereğince kabul olunanlardır¹⁵¹. Buna göre serbest göçmenler devlet eliyle iskan talep etmezler¹⁵². İskanlı Göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve iskan Kanunu hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskanları sağlananlardır¹⁵³. Münferit Göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir¹⁵⁴. Toplu Göçmen ise, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir¹⁵⁵.

Münferit göçmen kabulü ve toplu göçmen kabulü İskan Kanunumuzun 5 ve 6. maddelerinde düzenlenmiştir. Münferit göçmen kabulü başlıklı 5. maddeye göre, *Türkiye’de yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerden, Türk uyruklu ve Türkiye’deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya buldukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskan yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler.*

Toplu göçmen kabulüne ilişkin Kanununun 6. maddesine göre, *yabancı ülkelerle yapılan anlaşmalar gereğince Türkiye’ye gelmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kimseler, anlaşma hükümlerine göre ve Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca verilecek karar uyarınca İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul olunurlar.*

Türkiye’ye münferit veya toplu olarak kabul olunan göçmenler sınırlarımızdan girdikten sonra giriş noktalarındaki göçmen kabul merkezlerinde sağlık, gümrük, idari ve nakil işlemleri tamamlanıncaya kadar misafir edilirler. Bu süre içinde bakım beslenme ve

¹⁵¹ 5543 s. İskan Kanunu m. 3/1.e.

¹⁵² TURHAN/TANRIBİLİR, s. 124.

¹⁵³ 5543 s. İskan Kanunu m. 3/1.f.

¹⁵⁴ 5543 s. İskan Kanunu m. 3/1.g.

¹⁵⁵ 5543 s. İskan Kanunu m. 3/1.ğ.

barınma ihtiyaçları Kızılay Derneğinin de yardımlarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından karşılıksız olarak sağlanır¹⁵⁶. Bu giderler için Maliye Bakanlığınca ivedilikle ödenek aktarılır. Özel kanunlarla yurdumuza getirilen iskanlı göçmenler, sınırlarımızdan yurda girdikten sonra geçici veya kesin iskanları için belirlenen yerlerin, serbest göçmenler ise yerleştikleri yerlerin en büyük mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için “Vatandaşlığa Girme Beyannamesini imzalayarak “Göçmen Belgesi” almaya mecburdur. Göçmen Belgesi, iki yıl için geçerli olup, geçici kimlik belgesi olarak kullanılır. Bu belgede, göçmenin 5543 sayılı Kanun’un hangi maddesi uyarınca yurda kabul edildiği belirtilir. Göçmen olarak kabul edilenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlığa alınırlar. Küçükler; baba ve analarına, baba veya anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar¹⁵⁷.

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun (TVK) 12. maddesinin c bendine göre, göçmen olarak kabul edilen kişiler milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel bir durumları olmamaları kaydıyla İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu’nun kararıyla Türk vatandaşlığını kazanabilirler. Ancak göçmen olarak kabul edilen kişilerin vatandaşlık kazanmaları 5543 sayılı kanuna göre her halükarda olacağından TVK’daki hükmün uygulanma kabiliyeti kalmamaktadır¹⁵⁸.

7. Elçilik ve Konsolosluklar

Türkiye’de bulunan elçilik ve konsoloslukların statüsü milletlerarası antlaşmalarla düzenlenmiştir. Türkiye, Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi¹⁵⁹ ve Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi¹⁶⁰’ne taraftır. Ayrıca Türkiye birçok

¹⁵⁶ 5543 sayılı İskan Kanunu m. 8/1.

¹⁵⁷ 5543 sayılı İskan Kanunu m. 8.

¹⁵⁸ TURHAN/TANRIBİLİR, s. 125.

¹⁵⁹ RG 27.9.1975/15369.

¹⁶⁰ RG 24.12.1984/18815.

devlet ile ikili konsolosluk antlaşmaları yapmıştır ve Adalet Bakanlığı, elçilik ve konsoloslukların statüsüne ilişkin bir genelge¹⁶¹ hazırlamıştır¹⁶².

a. Diplomatik Temsilciler

Diplomasi temsilcilerinin başında “Misyon Şefi” gelmektedir¹⁶³. Misyon, bir devletin diğer bir devlete yolladığı ve temsil görevini yerine getiren temsilcilerden oluşan heyettir¹⁶⁴. Misyon şefi ise, gönderen devlet tarafından bu sıfatla hareket etmek üzere gönderilmiş kişidir¹⁶⁵. Viyana Diplomasi İlişkileri Sözleşmesi¹⁶⁶,nin 1/a maddesine göre de misyon şefi aynı şekilde tanımlanmıştır. Bu sözleşmenin 14. maddesine göre, misyon şefleri üç sınıfa ayrılır. Bunlar:

a. Devlet başkanları nezdinde akredite edilen Büyükelçiler veya Nonslar ile muadili rütbedeki diğer misyon şefleri,

b.Devlet başkanları nezdinde akredite edilen Murahhaslar, Elçiler ve Enternonslar,

c.Dışişleri Bakanları nezdinde akredite edilen Maslahatgüzarlardır.

Ancak güncel diplomasi uygulamasına baktığımızda, devletlerarası temsilde sadece Büyükelçi sınıfının kullanıldığı bunun yanında yalnızca Papalık temsilcilerinin nons sıfatıyla görev yaptıkları görülmektedir¹⁶⁷.

¹⁶¹ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün Ülkemizde Görevli Diplomatik Misyon Mensuplarının Bağışıklık ve Ayrıcalıklarına İlişkin 72/1 Sayılı ve 1.3.2008 tarihli Genelgesi.

¹⁶² EKŞİ, “**Tasarı**”, s.122.

¹⁶³ Nasih Sarp ERGÜVEN, “Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.52.

¹⁶⁴ Kemal GİRGIN, **Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı**, İş Bankası Yayınları, Ankara 1975, s.320.

¹⁶⁵ ERGÜVEN, s.52.

¹⁶⁶ http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_40.pdf, (25.05.2014).

¹⁶⁷ Temel İSKİT, **Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.264.

Misyon bünyesinde yer alan temsilcilerden bir diğeri, “Diplomatik Ajan”dır¹⁶⁸. Viyana Diploması ilişkileri Sözleşmesi madde 1/e’ye göre , Diplomatik Ajan, misyon şefi veya misyonun diplomatik kadrosunun bir üyesidir. Uygulamada bu sınıfa büyükelçi, elçi-müsteşar, müsteşar, başkatip, ikinci katip, üçüncü katip, ataşe, maslahatgüzar gibi görevliler dahil edilmektedir¹⁶⁹. Bunun ardından ise, misyonun idari ve teknik hizmetinde çalışan, idari ve teknik kadronun üyeleri gelmektedir¹⁷⁰. Bunlar, hizmet pasaportu taşıyan memurlar, sekreterler, doktorlar, din adamları, idari memurlar, koruma görevlileri, telsiz operatörleri ve ulaştırma teknisyenleri gibi görevlilerdir¹⁷¹. Hizmet kadrosu üyeleri ise, misyonun iç hizmetinde bulunan üyeler olup, bahçıvan, aşçı, bekçi, şoför, hizmetçi gibi görevliler bu grupta hizmet vermektedirler¹⁷². Son olarak da herhangi bir misyon üyesinin ev hizmetinde çalışan ve gönderen devletin hizmetinde olmayan kişilerden oluşan, özel hizmetçiler mevcuttur¹⁷³.

b. Diplomatik Temsilcilerin Ayrıcalıkları

Diplomatik ayrıcalıklar, diplomasi temsilcilerinin yabancı devlet ülkesinde yararlandıkları bazı haklardır¹⁷⁴. Ayrıcalık kurumu kapsamında, diplomatik dokunulmazlıklar ve bağışıklıklar yer almaktadır¹⁷⁵. Viyana Diploması İlişkileri Sözleşmesi’nin Giriş Bölümü’nde, diplomatik ayrıcalıkların diplomasi faaliyetinin gereği gibi ifa edilebilmesi amacını taşıdıkları ve bu ayrıcalıkların getiriliş amacının bireyleri yararlandırmak olmadığı belirtilmiştir.

Viyana Diploması İlişkileri Sözleşmesi’nin 29. Maddesine göre, diplomatik ajanın şahsi dokunulmazlığı vardır. Hiçbir şekilde tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz. Kabul

¹⁶⁸ ERGÜVEN, s.53.

¹⁶⁹ İSKİT, s.265.

¹⁷⁰ İSKİT, s.265.

¹⁷¹ ERGÜVEN, s.53.

¹⁷² ERGÜVEN, s.53.

¹⁷³ Viyana Diploması İlişkileri Sözleşmesi m.1/h.

¹⁷⁴ GİRGİN, s.64.

¹⁷⁵ GİRGİN, s.64.

eden devlet, diplomatik ajana gereken saygıyı göstermek ve şahsına, özgürlüğüne ve onuruna yönelik herhangi bir saldırıyı önlemek için uygun tüm önlemleri alacaktır. Bu Sözleşme'nin 31. maddesine göre de, diplomatik ajan kabul eden devletin cezai yargısından bağışıktır. Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme¹⁷⁶'nin 2. maddesinde, *Birleşmiş Milletler Kurulu, malları ve alacakları, buldukları yer neresi ve elinde tutan kim olursa olsun, Kurulun açıkça vazgeçtiği hususi haller müstesna olmak üzere adli muafiyetten faydalanırlar. Bununla beraber şurası mukarrerdir ki, bu feragat yürütme tedbirlerine şamil olmayacaktır, hükmü yer almaktadır.*

Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nin 41. maddesinde, konsolosluk memurlarının kişisel dokunulmazlığı düzenlenmiştir. Buna göre,

1. *Konsolosluk memurlarının tutuklanmaları veya gözaltına alınmaları, ancak, ağır bir suç halinde ve yetkili adli makamın kararı ile olur.*
2. *Kesinleşmiş adli bir kararın uygulanması dışında, konsolosluk memurları hapsedilemez ve herhangi bir şekilde kişisel hürriyetleri kısıtlamaya tabi tutulamaz.*
3. *Aleyhine cezai bir dava ikame edilen konsolosluk memuru, yetkili makamların önüne çıkmak zorundadır. Bununla beraber dava, konsolosluk memurunun resmi durumu icabı kendisine gösterilmesi gereken saygı ile konsolosluk işlemlerinin yerine getirilmesini en az etkileyecek biçimde yürütülecektir.*

Bu sözleşmenin yargı bağışıklığını düzenleyen 43. maddenin 1. fıkrası ise, *“konsolosluk memurları ve konsolosluk hizmetlileri, resmi görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işledikleri fiillerden dolayı kabul eden devletin adli ve idari makamlarının yargısına tabi değildirler”* hükmünü getirmektedir.

¹⁷⁶ Bu sözleşme, 16.3.1950 tarih ve 5598 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve 21.3.1950 gün ve 7462 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Bu hükümlerden de anlaşıldığı üzere diplomatik temsilcilerin ve konsoloslukların çoğu konuda ayrıcalıkları mevcuttur. YUKK'da da ilgili maddelerde bu kişiler istisna tutulmuş olup, bunların statüsü antlaşmalarla düzenlenmektedir.

8. KKTC Vatandaşları

YUKK m.2/2'ye göre, bu kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır. Bu maddeye göre KKTC Vatandaşlarına YUKK'daki hükümlerin önemli bir kısmı uygulanmayacaktır¹⁷⁷. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma'ya¹⁷⁸ istinaden KKTC vatandaşlarının ikamet izni alma zorunluluğu yoktur¹⁷⁹. Bu Anlaşma'nın 6. maddesine göre, *Türkiye'de ve KKTC'nde ikamet eden veya KKTC dışında yaşayan KKTC vatandaşlarına, seyahat özgürlüklerini sağlamak üzere yabancılara Mahsus Damgalı Pasaport uygulaması çerçevesinde azami iki yıl geçerli olarak verilmekte olan bu pasaportların geçerlilik süresi, KKTC pasaportunun geçerlilik süresini aşmamak kaydıyla, azami 5 yıl süre ile verilebilecektir*¹⁸⁰.

9. Türkiye'de Bulunan Yabancı Askeri Personel

Türkiye'de bulunan yabancı askeri personelin statüsü milletlerarası antlaşmalarla düzenlenmiştir¹⁸¹. Dolayısıyla YUKK m.2/2 gereği milletlerarası anlaşma hükümleri saklı

¹⁷⁷ EKŞİ, “Tasarı”, s.129.

¹⁷⁸ Karar Sayısı: 99/13783; 19 Temmuz 1999 tarihinde Lefkoşa'da imzalanan ve 3.11.1999 tarihli ve 4465 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 1.12.1999 tarihli ve KDG-Y-III-5756 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 6.12.1999 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 6.1.2000/23928).

¹⁷⁹ EKŞİ, “Tasarı”, s.130.

¹⁸⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss184m.htm>, (28.05.2014).

¹⁸¹ EKŞİ, “Tasarı”, s.120.

tutulmuştur. Türkiye’de bulunan yabancı askeri personelin statüsüne ilişkin olarak Adalet Bakanlığı tarafından bir genelge hazırlanmıştır¹⁸².

B. TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN TÜRKİYE’YE GİRİŞ VE İKAMET HAKKINI DÜZENLEYEN MEVZUAT İLE MİLLETLERARASI ANTLAŞMALAR

1. Genel Olarak Türk Hukukunda Yabancıların Türkiye’ye Giriş Ve İkamet Hakkı

Bu bölümde yabancılara tanınan ikamet hakkı incelenecektir. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere hukukumuzda yasal bir giriş yapmak ikametın ön şartı olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple önce giriş ele alınacaktır.

a. Yasal Giriş Hakkı

Yabancıların Türkiye’ye sınırlarından girişi ve bunun şartları 1950 tarihli Pasaport Kanunu’nda düzenlenmiştir. Uluslararası hukukun geleneksel kurallarına göre her devlet, ülkesine gelen yabancıları kabul edip etmemekte serbesttir¹⁸³. Bu yetki devletlerin “ülkesel egemenlik” yetkisinin bir sonucudur¹⁸⁴. Bu görüş günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir¹⁸⁵. Bu ülkesel egemenlik hakkının bir sonucu olarak, her devlet kendi ülkesine girmek isteyen yabancılara, ülkesini kapatmaya yetkilidir¹⁸⁶. Yani hiçbir devlet, yabancıların ülkesine serbestçe girmesine müsaade etmekle yükümlü değildir¹⁸⁷. İnsan

¹⁸² Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün NATO-SOFA uygulamasına ilişkin 1.1.2006 tarihli ve 73 sayılı Genelgesi. Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, “Tasarı”, s.120, dn.118.

¹⁸³ Rona AYBAY, **Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü**, ODTÜ Yayını, 1975, s.92, (Anılış: “ODTÜ”).

¹⁸⁴ Rona AYBAY, “ODTÜ”, s.92.

¹⁸⁵ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.74.

¹⁸⁶ AYBAY, “Yabancılar”, s.118.

¹⁸⁷ AYBAY, “ODTÜ” s.93.

haklarına ilişkin sözleşmeler de ülkesel egemenlik yetkisini kabul etmiştir¹⁸⁸. Birleşmiş milletler tarafından 10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin¹⁸⁹ 3. maddesinin 1. fıkrasına göre, herkes herhangi bir devletin ülkesi içinde serbestçe seyahat etme ve yerleşme hakkına sahiptir¹⁹⁰. Bu maddenin 2. fıkrasına göre, herkes kendi ülkesi de dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkesine geri dönme hakkına sahiptir¹⁹¹. Bu ifadeyle kişinin kendi ülkesinden başka ülkelere girme hakkı eksik bırakılmıştır¹⁹². AİHM, yabancıların herhangi bir ülkeye girme, ikamet etme veya kalma şeklinde bir hakka sahip olmadığını belirtmiştir¹⁹³.

Ancak devletlere tanınan bu düzenleme yetkisi mutlak bir özgürlük değildir ve bunun makul sebeplere dayanması gerekir¹⁹⁴. Devletler bu konuda birtakım sınırlamalara sahiptirler¹⁹⁵. Bu sınırlamalar uluslararası hukuk normlarından ve ilgili devletlerin sözleşme yükümlülüklerinden doğmaktadır¹⁹⁶.

b. İkamet Kavramı¹⁹⁷

Medeni Kanun¹⁹⁸’un 19. maddesinin 1. fıkrasında “*yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir*” tanımı yer almaktadır. Ancak bu tanım tüm

¹⁸⁸ Işıl ÖZKAN, “The Right of Entrance For Citizens Of Turkey to European Countries Without Visas”, **Tuğrul ARAT’a Armağan**, 2012, s.888, (Anılış: “**Entrance**”).

¹⁸⁹ Türkiye için Bakanlar Kurulunun 6 Nisan 1949 gün ve 9119 sayılı kararıyla 27 Mayıs 1949 ‘da yürürlüğe girmiştir.

¹⁹⁰ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.119.

¹⁹¹ ÖZKAN, “**Entrance**”, s.889.

¹⁹² ÖZKAN, “**Entrance**”, s.889.

¹⁹³ Bülent ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.73.

¹⁹⁴ ÇELİKEL/GELGEL, “**19. Bası**”, s.74.

¹⁹⁵ ÇELİKEL/GELGEL, “**19. Bası**”, s.74.

¹⁹⁶ DOĞAN/ODABAŞI, s.278.

¹⁹⁷ Eski medeni kanundaki ikametgah kavramı, yeni kanunda “yerleşim yeri” olarak geçmektedir. Ancak ikametgah kavramının diğer kanunlarda da kullanılması sebebiyle genel hukuk diline uyum sağladığı söylenmiş ve diğer kanunlarda bu kelime varlığını sürdürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe ÖNCÜL, “Roma Hukukunda İkametgah Kavramı ve Türk Hukukuna Yansıması”, (**Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.51.

¹⁹⁸ Kanun No: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, Yayımlandığı R.G: 8.12.2001-24607.

yerleşim yeri türlerini içine almamaktadır¹⁹⁹. Bu kavram bir kişinin bir yere olan bağlılığını ifade etmektedir²⁰⁰. Bir tanıma göre, yerleşim yeri, kişilerin bir ülkenin belli bir yerinde oturmak ve aile ve iş ilişkilerini orada toplamak suretiyle adeta hayat ilişkilerinin merkezi konumuna getirdikleri yerdir²⁰¹. Ancak burada ele alacağımız ikamet (yerleşim yeri) kavramı medeni hukuktakinden farklıdır. YİSHK bakımından bir yabancının ikameti, Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmasıdır²⁰². Yani Türk Medeni Kanunu’nun 19. maddesindeki ikametgahın gerçekleşmesi için aranan “yerleşme niyeti”, ikamet tezkeresinin verilmesinde aranmaz²⁰³. Bir diğer deyişle, YİSHK’ya göre yabancının ikamet tezkeresi sahibi olması, yabancının Türk kanunlarına göre Türkiye’de bulunduğunu göstermeye yarar ve ikametgaha karine teşkil etmez. Dolayısıyla Yabancılar hukukundaki ikametgah ile TMK’daki ikamet birbirinden farklıdır²⁰⁴.

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Ancak bu sınırlama nedenleri sadece yabancıları ilgilendirir nitelikte değildir²⁰⁵. Bu konuda Türk vatandaşları ve yabancılar bakımından bir ayırım söz konusu değildir.

C. YUKK ÖNCESİ MEVZUAT VE MİLLETLERARASI ANTLAŞMALAR

1. Yasal Düzenlemelerde Esas Alınan Prensiptir

Anayasamızın 13. maddesi Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasını düzenlemiştir. Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın

¹⁹⁹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s.440.

²⁰⁰ ÖNCÜL, s.51.

²⁰¹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s.440-441.

²⁰² EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.37.

²⁰³ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.37.

²⁰⁴ Devletler özel hukukundaki ikametgah kavramı, bağlama noktasıdır. Nomer’e göre, ikametgah lex fori’ye (hakimin hukuku) tabi olmalıdır. Yabancı bir kanunlar ihtilafı kuralının uygulanması halinde ikametgahın o kanunlar ihtilafı kuralının ait bulunduğu hukuk nizamına göre tayin edilmesi gerekir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Işıl ÖZKAN, **Devletler Özel hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Naturel Yayınları, Ankara 2003, s.77, (Anılış: “**İkametgah**”). Ayrıca bkz. Ergin NOMER, **Devletler Hususi Hukuku**, 11.Baskı, İstanbul 2002, s.111, (Anılış: “**Hususi**”).

²⁰⁵ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.144.

ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Anayasamızın 16. maddesi ise yabancıların durumunu düzenlemiş olup, bu maddeye göre, temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Burada iki husus üzerinde durulmalıdır, birincisi, sınırlama milletlerarası hukuka uygun olmalıdır, diğeri ise sınırlama kanunla yapılmalıdır. Bu ilkeler Türk kanun koyucusunun sınırlarıdır . Burada uluslararası hukuka yapılan gönderme geniş kapsamlıdır . Yani yapılan gönderme sadece Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerle sınırlı değildir, uluslararası hukukun bütün kaynakları dikkate alınmalıdır .

Uluslararası antlaşmalarla ilgili Anayasa'nın 90. maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Anayasa m.23'e göre, herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Bu maddede vatandaş yabancı ayırımı yapılmayıp, söz konusu hak herkese tanınmıştır. Ancak maddenin 2. fıkrasında, yerleşme özgürlüğü için sınırlama nedenleri ele alınmıştır. Bu nedenler: suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumaktır.

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Ancak bu sınırlama nedenleri sadece yabancıları ilgilendirir nitelikte değildir . Bu konuda Türk vatandaşları ve yabancılar bakımından bir ayırım söz konusu değildir.

Bu düzenlemelerden anlaşıldığı üzere Anayasamızın 23. maddesine göre, yerleşme ve seyahat hürriyeti konusunda kural olarak yabancı ile vatandaşın eşitliği prensibi benimsenmiştir.

2. Mevzuat²⁰⁶

Burada temel olarak YUKK öncesindeki düzenlemeler incelenecek olup, YUKK ile getirilen yenilikler II. Bölüm'de düzenlenecektir.

a. Pasaport Kanunu

Pasaport Kanunu'nun bazı hükümleri halen yürürlükte olduğundan burada incelenecektir.

aa. Ülkeye Giriş

Pasaport Kanunu'nun 1. Maddesine göre, *Türk vatandaşları ve yabancılar İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş-çıkış(hudut) kapılarından Türkiye'ye girip çıkabilirler.* Bu maddeye göre vatandaş ve yabancı arasında hiçbir ayırım yapılmamıştır. Dolayısıyla giriş kapılarından girilmesi kuralı teknik manada bir yabancılar hukuku kuralı değildir²⁰⁷. Burada vatandaş ve yabancıya verilecek ceza miktarı dahi aynıdır. Pasaport Kanunu 35. maddeye²⁰⁸ göre, Bakanlar Kurulunca tayin olunan yerlerden başka yerden ülkeye giriş veya çıkış yapanlar, usulüne uygun pasaport veya vesika taşısalar dahi, beş yüz Türk Lirası idari para cezasıyla cezalandırılacaklardır.

Yolcu giriş-çıkışlarının yanı sıra, 4458 Gümrük Kanunu çerçevesinde, eşya ve araç giriş çıkışlarının yapıldığı Gümrük Kapıları bulunmaktadır²⁰⁹. Ancak gümrük kapılarından yolcu giriş çıkışı yapılamamaktadır²¹⁰. Pasaport Kanununun 1. maddesinin 2. fıkrasında gümrük kapıları ele alınmıştır. Bu düzenlemeye göre, gümrük kapılarının açılışında İçişleri

²⁰⁶ Burada incelenecek olan mevzuat YUKK öncesi mevzuattır. YUKK II. Bölümde incelenmiştir.

²⁰⁷ TEKİNALP, “Yabancılar”, s.38.

²⁰⁸ Bu madde YUKK'UN 125. Maddesi uyarınca 11.4.2014 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmıştır.

²⁰⁹ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.74.

²¹⁰ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.75.

Bakanlığı'nın görüşü alınır. PK 2. madde gereğince, gümrük ve diğer işlemlerin yapılabilmesi için polis makamlarınca giriş veya çıkış işlemlerinin bitirilmesi şarttır.

ab.Pasaport ve Pasaport Yerine Geçen Belgeler

PK m.2'ye göre, Türk vatandaşlarıyla yabancılar Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş-çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar. Burada pasaport kavramını açıklığa kavuşturmamız gerekecektir. Pasaport, bir kimseye, yabancı ülkelerde kimliğini ispat edebilmesi ve o ülkede serbestçe gezebilmesi olanağını sağlamak amacıyla yetkili makamlar tarafından verilen, vatandaşlığı ispat belgesidir²¹¹. Pasaport, kişiye, bağlı bulunduğu devlet tarafından verilmekte olup, kişinin ülkeden çıkmasına veya girmesine kanuni bir engelin bulunmadığını göstermeye yarayan belgedir²¹². Bir diğer tanıma göre, pasaport, kanunların belirlediği yetkili makamlarca düzenlenen ve hamiline bir devletin sınırlarından diğerine geçmeyi sağlayan bir belgedir²¹³. Pasaport, hamiline pasaportunu taşıdığı ülkenin diplomatik korumasını bir diğer deyişle, elçilik ya da konsolosluklarından yardım isteme hakkını da verir²¹⁴. TVK m.36'ya göre, pasaport veya pasaport yerine geçen belgeler, aksi sabit oluncaya kadar ilgilinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil eder²¹⁵.

Pasaport Kanunu uyarınca, ister yabancı ister Türk vatandaşı olsun, ülkeye girmek isteyen herkesten pasaport sorulacaktır²¹⁶. Hudut kapılarından giriş konusunda da belirttiğimiz üzere vatandaş yabancı ayrımı yapılmamış olup, teknik anlamda bu madde bir yabancılar hukuku maddesi değildir. PK m.34'e göre, *Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan vatandaşlar ve yabancılar bin Türk Lirasından*

²¹¹ Ejder YILMAZ, **Hukuk Sözlüğü**, 8. Baskı, Ankara 2004, s.975.

²¹² ÇELİKEL/GELGEL, "**19. Bası**", s.75.

²¹³ ÇİÇEKLİ, "**Yabancılar**", s.75.

²¹⁴ AYBAY, "**Yabancılar**", s.120.

²¹⁵ Pasaportun hangi amaçlara hizmet ettiği hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. AYBAY, "**Yabancılar**", s.123.

²¹⁶ ÇİÇEKLİ, "**Yabancılar**", s.75.

üç bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. Burada ceza miktarı dahi aynıdır. Ancak maddenin son cümlesi vatandaş lehinedir. Buna göre, idari para cezasından sonra yabancılar sınır dışı edilirler. Nitekim kural olarak vatandaş sınır dışı edilmez²¹⁷.

Türk vatandaşı ve yabancılar ülkeye giriş çıkışta sınır kapılarındaki emniyet makamlarına usulüne uygun ve geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belge ibraz etmelidir. Pasaportun usulüne uygun ve geçerli olmasından kasıt, pasaportun yetkili makam tarafından verilmiş olması, süre itibarıyla geçerli olması, tahrif ya da sahteciliğe konu edilmemiş olması ve pasaportun ibraz eden kişiye ait olmasıdır²¹⁸.

Pasaport Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasına göre, pasaport yerine geçen belgeler kanunla ve milletlerarası antlaşmalarla tespit edilmenin yanı sıra, İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları hangi belgelerin pasaport yerine geçeceği hususunda müştereken karar almaya yetkilidirler.

aba. Göçmen Vesikaları²¹⁹

PK m.4/3'e göre, hükümetin müsaadesiyle gelen göçmenler, ellerinde Türk konsolosluklarının veya göçmen sevki için yabancı memleketlere Hükümetçe gönderilen memur veya heyetler tarafından verilmiş bir vesika bulunmak şartıyla pasaportsuz da olsalar Türkiye'ye kabul olunurlar. Böylelikle, gerek Türk konsoloslukları ve gerekse göçmen sevki için, yabancı ülkeye gönderilen memur ve heyetler tarafından verilen belgeyi gösteren kişiler, göçmen sıfatıyla ve pasaportsuz yurda gelebilirler²²⁰.

PK m.4/4 e göre, umumiyetle mültecilerin ve iskan hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak amacıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye

²¹⁷ Anayasamızın 23. maddesinin son cümlesine göre, *vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.*

²¹⁸ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.25.

²¹⁹ YUKK m.125 gereğince seyahat belgeleri 11.4.2014 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmıştır.

²²⁰ KIRAL, s.20.

kabulleri İçişleri Bakanlığı'nın kararına bağlıdır. İçişleri Bakanlığı'nın vereceği karar, bu kişilerin ülkeye pasaportsuz veya belgesiz girişlerine olanak sağlayacaktır²²¹.

abb. Pasavan, İdari Mektup ve Hudut Geçiş Belgeleri

PK m.19²²², a göre, pasavanlar veya benzeri belgeler, Türkiye Cumhuriyeti ile hem hudut memleketlerin hudut mntıkları dahilinde pasaport yerine kullanılmak üzere Türk vatandaşlarına verilir. Bunların şekli, ita tarzı, muteberlik müddeti, kimlere verileceği Türkiye Cumhuriyeti ile alakalı devletler arasında yapılmış veya yapılacak anlaşmaların hükümlerine uygun olarak İç ve Dışişleri Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir.

İdari mektup uygulaması, 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara'da imzalanan Türk-Fransız İtilafnamesine ve müteakip yıllarda yapılan Daimi Hudut Komisyonları toplantılarına dayanmaktadır²²³. Bu antlaşmaya göre, idari mektup, Türkiye-Suriye sınır bölgesinin elli kilometrelik şeridi içinde oturan kişilere verilmektedir²²⁴. Bu uygulamanın başlatılma sebebi, Türkiye-Suriye hudut hattında kalan ve bölünen ailelerin akrabalık ilişkilerinin devam ettirilmesi ve hudut hattında oturan iki ülke vatandaşlarının acil özel hukuk problemlerinin çözülmesidir²²⁵.

Hudut geçiş belgeleri ise, sınır makamlarının veya sınırda çalışma yapan heyet üyelerinin sınıra ilişkin konularda görüşme, çalışma ve kontrol amacıyla karşı taraf topraklarına geçmelerine imkan sağlamak maksadıyla düzenlenen belgelerdir²²⁶.

²²¹ KIRAL, s.20.

²²² Bu madde halen yürürlükte ve YUKK'a göre de pasaport yerine geçen belgelerdendir.

²²³ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.79.

²²⁴ EKŞİ, "Temel Konular", s.27.

²²⁵ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.79.

²²⁶ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.80.

**abc. Gemi Adamı Cüzdanı ile Kara ve Hava Nakil Vasıtalarının
Memur ve Mürettebatına Mahsus Vesikalar**

Pasaport Kanunu'nun 20. maddesi²²⁷ uyarınca, Türkiye karasuları dışına çıkan Türk gemilerinin Türk vatandaşı olan mürettebatına usulüne uygun olarak bölge liman ve deniz işleri müdürlüklerince fotoğraflı "Gemi Adamı Cüzdanı" ,

Havayolu uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatına anlaşmalarda belirtilen örneğine ve usulüne uygun olarak idarelerince fotoğraflı "Uçak Mürettebatı Belgesi",

Demiryolu uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatına anlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca örneğine ve usulüne uygun olarak fotoğraflı "Demiryolu Personeli Kimlik Belgesi" düzenlenir. Gemi adamı cüzdanı ve uçak mürettebatı belgeleri verildikleri mahal emniyet müdürlüğüne, demiryolu personeli kimlik belgeleri anlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca tasdik edilmedikçe pasaport yerine kullanılamaz²²⁸. Gemi adamları ve uçak mürettebatına verilecek belgelerin şekil ve muhtevası İçişleri, Dışişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir. Gemi adamı cüzdanları, Bölge Liman ve Deniz İşleri Müdürlüklerinin bulunduğu Antalya, Çanakkale, Mersin, İstanbul, İzmir, Samsun ve Trabzon illerinde düzenlenmektedir²²⁹.

Yabancı gemi, hava ve demiryolu ulaşım araçları memur ve mürettebatı, usulüne uygun olarak düzenlenmiş vesikaları ile Türk karasuları ve liman şehirlerine karşılıklı esasına göre girip çıkabilirler.

²²⁷ Madde halen yürürlükte olup, sayılan belgeler YUKK'a göre de pasaport yerine geçmektedir.

²²⁸ PK m.20/3.

²²⁹ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.80, dn. 37.

abd. Seyahat Belgeleri

Yabancı ülkelerde bulunan kişilere kendi konsolosluklarınca verilecek olan bu belge, kişilerin ülkelerine dönmelerini temin eder²³⁰. Kanunumuzda bu belgenin verileceği haller iki ayrı yerde düzenlenmiştir²³¹.

Bu hallerden ilki, PK, m.15/son uyarınca, askerlik hizmetini yapmak üzere memlekete celp edilenlerle, yabancı memlekette yoksul kalmış oldukları sabit olan Türk vatandaşlarının pasaportları Türkiye'ye dönüşlerini teminen bir ay süre ile uzatılır. Pasaportu olmayanlara ise bir ay süreli seyahat belgesi verilir.

İkincisi ise, PK, m.22/5 uyarınca, mahkemelerce ve genel güvenlik açısından İçişleri Bakanlığınca pasaport verilmesi veya yurtdışına çıkması yasaklananlar ile yurtdışında kalmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu tespit edilenlerin süreleri dolan pasaportları yenilenmez, kendilerine Türkiye'ye dönmeleri için seyahat belgesi verilir.

Pasaport almak için yalnızca gerçek kişiler başvurabilir²³². Kural olarak pasaport yalnızca vatandaşlara verilir, ancak istisnai durumlarda yabancılara da verilebilmektedir. Yabancılara mahsus damgalı pasaport, başlığı altında Pasaport Kanunu'nun 18. Maddesinde bu konu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Tabiiyetsiz bulunan veya tabiiyet durumlarının muntazam bulunmaması hasebiyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen tabiiyetsizlere tatbik edilen muamelelere tabi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında mezkür Bakanlığın alacağı kararla “yabancılara mahsus” damgasını taşıyan ve Türk vatandaşlığını iktisap bakımından herhangi bir manayı veya hamili lehine herhangi bir hak iktisabını tazammun etmeyen bir pasaport verilir.

²³⁰ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.81.

²³¹ KIRAL, s.21.

²³² KIRAL, s.23.

ac. Pasaportsuz veya Belgesiz Gelenler

Pasaportsuz veya belgesiz gelme konusunu incelerken Türk vatandaşları ve yabancıları ayrı başlıklar altında değerlendirmek mümkündür. Ülkeye pasaportla girme yükümlülüğü hem Türk vatandaşları hem de yabancılar için söz konusudur.

i. Yabancılar, PK m. 4²³³, e göre,

Pasaportsuz, vesikasız veya usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelen yabancılar geri çevrilirler.

Maddenin açıkça belirttiği gibi, pasaportsuz, vesikasız veya geçerli olmayan pasaport veya vesikalarla gelen yabancıların ülkeye girmelerine izin verilmez ve bu kişiler geri çevrilirler²³⁴. Burada “ pasaportun usulüne uygun ve geçerli olma” kavramından anlaşılan, pasaportun yetkili makamlar tarafından verilmiş olması, süresi itibariyle geçerli olması, tahrif ya da sahteciliğe konu edilmemiş olması ve pasaportun pasaportu ibraz eden kişiye ait olmasıdır²³⁵.

Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, *pasaport veya vesikalarını yolda kaybettiklerini iddia edenlerin, İçişleri Bakanlığınca yapılacak soruşturma sonuna kadar, icabederse, en yakın idare merkezine gönderilerek haklarında verilecek kararlara göre işlem yapılmak üzere mahalli mülkiye amirinin göstereceği yerde oturtulabilmek kaydıyla kabulleri caizdir.* Kanun metninde geçen “*icab ederse*”, “*kabulleri caizdir*” gibi ifadelerden anlaşılmaktadır ki, kabul idarenin takdir yetkisine bırakılmıştır²³⁶.

İltica ve sığınma talep edenler, buldukları durumdan ötürü pasaport ibraz edemeyebilirler²³⁷. Bu sebebi göz önünde bulunduran kanun koyucu, pasaportları olsun

²³³ Bu hüküm 11.04.2014 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmıştır.

²³⁴ TEKİNALP, “Yabancılar”, s.40.

²³⁵ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.75-76.

²³⁶ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.78.

²³⁷ KIRAL, s.21.

veya olmasın mülteciler ve yurt tutmak için gelen yabancıların ülkeye kabulünü İçişleri Bakanlığının iznine bağlı tutmuştur.

ii. Türk vatandaşları, PK m.3²³⁸'e göre,

Pasaportsuz veya vesikasız, usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelerek Türk vatandaşlığını iddia edenler:

A) *Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyet cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını ibraz ettikleri ve bunların kendilerine ait bulunduğu tahakkuk eylediği takdirde*

B) *Nüfus hüviyet varakasından başka vesika veya delil gösterenler ise, bu vesika veya delillerin kıymeti polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde Türkiye'ye kabul olunurlar.*

Yukarıdaki (B) fıkrasında bahis mevzuu kimseler vatandaşlıkları en seri vasıta ile usulü veçhile sabit oluncaya kadar icabederse en yakın idare merkezine gönderilerek mahalli mülkiye amirinin göstereceği yerde oturtulabilirler.

Türk vatandaşlığı sabit olmayanlar geri çevrilirler.

Bu konuda vatandaş ve yabancıların ayrı maddelerde düzenlenmesinin sebebi Anayasamızın vatandaş lehine olan 23. maddesinin gereğidir. Bu maddenin son fıkrasına göre, vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz. Bu nedenle Türk vatandaşlarının Türkiye'ye girişi anayasal bir haktır²³⁹. Burada vatandaşlığın ispatı gündeme gelecektir. TVK m.36 ya göre, Türk vatandaşlığının ispatı herhangi bir şekle bağlı değildir. Diğer taraftan, bazı resmi kayıt ve belgeler ile bunların benzerleri ilgilinin Türk vatandaşı olduğu konusunda karine teşkil eder. Bunlar arasında, nüfus kayıtları, nüfus ve uluslararası aile cüzdanları, pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler yer almaktadır. Ayrıca, hudut kapılarında görevli polislerin ilgilinin Türk vatandaşlığı

²³⁸ Bu madde halen yürürlüktedir.

²³⁹ AYBAY, "Yabancılar", s.118.

konusunda tereddüde düşmesi durumunda, TVK m.36/3'e göre İçişleri Bakanlığından görüş sorması mümkündür²⁴⁰.

ad. Ülkeye Giriş Yasağı

Bilindiği üzere milletlerarası teamüle uygun olarak devletler ülkelerine kabul edecekleri yabancılarda bazı özellikler arayabilirler²⁴¹. Yani yabancınn girişıyle ilgili düzenlemeler yapabilirler ve bu konuda bazı kısıtlamalar koyabilirler²⁴². Uluslararası hukukun bahşettiği bu yetkilere dayanarak kanun koyucu, ülkeye giriş konusunda bazı maddelerle yasaklamalar getirmiştir. Buna göre; (PK m.8²⁴³

1. *Serseriler ve dilenciler,*
2. *Delilikle veya bulaşıcı hastalıkla malul olanlar (Bu gibilerden umumi sıhhati ve asayışı tehlikeye sokmayacak halde olup, kendi vasıtalarıyla veya kanuni veli veya vasilerinin maddi himayeleri altında olarak tedavi veya hava değiştirme için gelenler bu hükümden istisna edilebilirler);*
3. *Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu, suçluların iadesine dair antlaşma veya antlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlulardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar;*
4. *Türkiye'den sınır dışı edilmiş olup da avdetine izin verilmeyenler;*
5. *Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadıyla geldikleri sezilenler²⁴⁴;*

²⁴⁰ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.84.

²⁴¹ TEKİNALP, “Yabancılar”, s.42.

²⁴² TEKİNALP, “Yabancılar”, s.42.

²⁴³ Bu madde 11.04.2014 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmıştır.

²⁴⁴ Buradaki “umumi nizam” kavramı muğlak olduğu gibi, “kamu düzeni” kavramı ile de eş anlamlı değildir. Yabancınn ülkeye girişinin yasaklanması için isnat edilen eylemlerin mutlaka suç niteliği taşıması gerekmez. Bazı yargı kararlarından da anlaşıldığı üzere, yabancıya isnat edilen eylemler hakkında açılmış davaların sonucu beraat dahi olsa, yabancınn ülkeye girişinin yasaklanması kamu düzeni açısından gerekli olabilir. Örneğin, Danıştay 10. Daire, E. 1998/4546, K. 2000/251, T. 27.1.2000, Kararda 1991 yılında Türkiye'ye gelerek Türkçe kurslarına başlayan Avustralya uyruklu davacının Hristiyanlık propagandası

6. *Fahişeler ve kadınları fuhşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar;*

7. *Türkiye’de kalacaklarını beyan ettikleri sürece yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp, Türkiye’de kendilerini himaye edecek kimseleri bulduğunu veya Türkiye’de yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler*²⁴⁵

Uygulamada ülkeye girişi yasak olan kimselerle ilgili işlemler, bu kişiler daha sınır kapısına gelmeden önce başlatılmış ve gerekli önlemler alınmış olmaktadır²⁴⁶. Ayrıca çağdaş gelişmelerden yararlanılarak bilgisayar teknolojisinden de istifade edilmektedir²⁴⁷. Ülkeye girişi yasak olanların bir listesi, sınır kapılarına gönderilmek suretiyle bilgisayar ortamında kontrol sağlanmaktadır²⁴⁸.

ae. Vize Yükümlülüğü ve Vize Muafiyetleri

Genel olarak vize, bir belgenin veyahut bir işlemin geçerli olduğunu göstermeye yarayan onaydır²⁴⁹. Yani hukukun çoğu alanında vize kavramına rastlamak mümkündür. Bizim konumuzu ilgilendiren boyutuyla vize, ülkeye giriş yapmak isteyen kimsenin elindeki pasaportun geçerliliğinde bir sorun bulunmadığını ve kişinin ülkeye girmesinde bir sakınca bulunmadığını göstermeye yarayan bir müsaade kayıdır²⁵⁰.

yapmasından bahisle yapılan işlemlerde, davacı Türkiye’ye girmesi yasak kişiler kapsamına alınmış ve sınır dışı edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray EKŞİ/Bülent ÇİÇEKLİ, **Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları**, 2012, s.16-18. Diğer taraftan bu fıkra bağlamında bir yabancıyı sadece istihbari bilgiye dayanılarak ülkeye girişinin yasaklanması ve istihbari nitelikteki bu bilgiyle ilgili gerekli inceleme yapılmaksızın bu yönde işlem tesis edilmesinin hukuken isabetli olmadığı sonucuna varılmıştır, Bkz. DOĞAN/ODABAŞI, s.287.

²⁴⁵ Bu fıkra gereği, “geçimin meşru yollardan temin edilmesi” şartı açısından, yabancının belli bir miktar döviz bulundurma zorunluluğu istenebilmektedir. Ancak bu zorunluluk genelde az gelişmiş ülke vatandaşlarından istenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.95.

²⁴⁶ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.93.

²⁴⁷ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.136, dn.53.

²⁴⁸ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.93.

²⁴⁹ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.127, dn.34.

²⁵⁰ AYBAY, “**Yabancılar**”, s. 127, dn.34.

Pasaport hukukundaki vize kavramı, yabancıya giriş yapacağı ülkenin resmi makamlarınca verilir ve o ülkeye giriş iznidir²⁵¹. Bir başka deyişle vize, pasaportlara kaydedilen bir müsaade olup, uluslararası seyahatlerde ülkelerin sınır kapılarından yabancıların giriş ve çıkışlarını sağlamaya yarar²⁵². Yani vize, yabancıya ülkeye girmesine yetkili makamlarca izin verildiğini gösteren belgedir²⁵³.

Bazı tanımlara göre vizenin, yabancıya sadece ülkeye giriş izni vermekle kalmadığını, bunun ötesinde de fonksiyonlara sahip olduğu aşıkardır²⁵⁴. Yani vize, pasaportun düzenlendiği ülke kanunlarına uygunluğunu, pasaportun yetkili makamlarca düzenlendiğini, ülkeye giriş çıkış yetkisinin tanındığını gösteren ve harca tabi olan idari tasarruftur²⁵⁵. Vizenin bir başka fonksiyonu da yabancıya ülkeye geliş amacını ortaya koymaktır²⁵⁶.

Türkiye'ye giriş için vize alma mecburiyeti getiren Pasaport Kanunu, bazı hallerde yabancıların vize almadan da Türkiye'ye girebilmelerine olanak tanımıştır²⁵⁷. Vize muafiyetinden yararlanan yabancılar, ya Pasaport Kanunu'nun özel hükümlerine ya da Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara dayanırlar²⁵⁸.

Başka ülkelere gitmek üzere yola çıkmış veya sırf turizm veya tenezzüh (eğlence) amacı ile münferit veya müşterek pasaportlarla seyahat eden yabancılar vizesiz olarak Türk liman ve hava istasyonları şehirlerine mahalli emniyet makamlarının izni ile inip gezebilirler veya orada geceleyebilirler.

Hava yoluyla Türkiye'den, Türk hava limanından ayrılmaya gerek kalmayacak şekilde, transit geçecek yabancılar için vize mecburiyeti yoktur.

²⁵¹ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.84.

²⁵² ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.84.

²⁵³ DOĞAN/ODABAŞI, s.279.

²⁵⁴ KIRAL, s.23.

²⁵⁵ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.84.

²⁵⁶ KIRAL, s.24.

²⁵⁷ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.82.

²⁵⁸ AYBAY, “Yabancılar”, s.131.

Bir uçakla gelerek diğer bir uçağa aktarma olacak yolcuların geldikleri uçağın varışı ve gidecekleri ilk uçağın hareketi arasındaki zaman zarfında vizesiz olarak hava alanı şehrine çıkmalarına izin verilebilir.

b. Yabancıların İkametine Getirilen Yasaklama ve Sınırlamalar

ba. Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu

Yabancıların belirli bölgelerde ikamet ve seyahatlerine yasaklama ve sınırlamalar getirilebilmesi mümkündür²⁵⁹. 1981 yılında kabul edilen *Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu*²⁶⁰ (AYBGB) Askeri Yasak Bölge ve Güvenlik Bölgesi kavramlarını birbirinden ayırarak düzenlemiştir²⁶¹. Bu kanun, askeri yasak bölgeleri; kara, deniz ve hava askeri yasak bölgeleri olarak ele almış ve her bir bölgeyi de birinci ve ikinci derece askeri yasak bölge olmak üzere ikiye ayırmıştır²⁶². Bu bölgelerde uygulanacak esasların ayrıntılarına ilişkin olarak “*Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Yönetmeliği*” çıkarılmıştır²⁶³. Genelkurmay Başkanlığı’nın göstereceği lüzum üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile askeri yasak bölgeler kurulabilir ve kaldırılabilir²⁶⁴.

AYBGB Kanunu m.5’e göre, birinci derece kara askeri yasak bölgeler, yurt savunması için hayati önem taşıyan askeri tesis ve bölgelerin çevre duvarı, tel örgü ve dış sınırlarının en az 100, en fazla 400 metre uzaklığından alınan noktaların birleştirilmesi ile kara sınır hattı boyunca ve lüzum görülen kıyılarda 300-600 metre derinlikteki sahalarda tesis edilir.

Bu bölgelere, buradaki görevliler ile yetkili komutanlığın izin verdiği Türk vatandaşlığındaki diğer görevlilerden başkası giremez ve oturamaz. (m.7/b) Türk

²⁵⁹ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.98.

²⁶⁰ 18.12.1981-2565, RG.22.12.1981-17552.

²⁶¹ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.153.

²⁶² ÇELİKEL/GELGEL, “**19. Bası**”, s.87.

²⁶³ RG. 30.04.1983-18033.

²⁶⁴ AYBAY, “**Yabancılar**”, s.153.

vatandaşlığındaki kişilerin, bu bölgelerden yararlanmalarına ve geçiş yapmalarına yetkili komutanlıkça izin verilebilir. (m.7/b) Yabancıların geçici olarak bu bölgeye girmeleri ve oturmaları Genelkurmay Başkanlığının iznine bağlıdır. (m.7/c)

Birinci derecede yasak bölge sınırından başlayarak 5-15 km uzaklıktan seçilen noktalardan geçirilen hat ile belirlenir. Yurt savunması için gerekli görülen yerlerde de tesis edilir. (m.8) Bu bölgelerde Türk vatandaşlarının oturmaları, seyahat etmeleri, zirai faaliyetler, meslek ve sanat icra etmeleri serbesttir. Bu hakların Bakanlar Kurulu kararı ile sınırlandırılmaları mümkündür. (m.9/a) Yabancılar, ancak izin almak suretiyle bölgeye girebilir, oturabilir, çalışabilir ve taşınmaz mal kiralayabilirler. (m.9/c.1) görevli sivil yabancılara valilerce (Garnizon komutanının görüşü alınarak), askeri yabancılara Genel Kurmay Başkanlığınca izin verilir. (m.9/2-3) Bölgeden turistik amaçlarla yararlanılması bir yönetmelikle gösterilir. (m.9/d)

Birinci ve ikinci derece deniz ve hava askeri yasak bölgelerinde esas olarak kara askeri yasak bölgeleri hakkındaki hükümler uygulanır²⁶⁵.

bb.Köy Kanunu²⁶⁶

Yabancıların ikametine getirilen sınırlamalardan bir diğeri de 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununda yer almaktadır. Bu kanunun 88. maddesine göre, yabancılar köylerde ikamet edebilmek için, İçişleri Bakanlığının iznini almak zorundadırlar. Bu kanun Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra kabul edilmiştir. O dönemin koşullarında, yabancılara, yurdun içlerine ve hatta köyler gibi küçük yerleşim yerlerine nüfuz edebilme olanaklarının verilmesi sakıncalı görülmüştür. Köy Kanunu'nun 36. maddesine göre muhtarın görevleri arasında, *köye gelip gidenlerin niçin gelip gitmekte olduklarını anlamak ve bunlar içinde şüpheli adamlar veyahut ecnebler (yabancılar) görülürse hemen yakın*

²⁶⁵ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.88.

²⁶⁶ Kanun No:442, Kabul Tarihi: 18.03.1924, RG 7 Nisan 1924, 68.

karakola haber vermek, de sayılmıştır. Bu hüküm, o dönemde yabancılardan kuşku duyma anlayışının egemen olduğunu göstermektedir²⁶⁷.

c. YİSHK

ca. İkamet Tezkeresi Alma Zorunluluğu ve Bu Zorunluluğun Ortadan Kalktığı Haller

İkamet tezkeresi alma zorunluluğunun kaynağı YİSHK m.3'tür. Buna göre, Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler. Bu belgeyi vermeye yetkili makam emniyet makamlarıdır. Maddeden anlaşıldığı üzere, bir aydan az bir süre kalacak yabancılar için böyle bir zorunluluk yoktur. YİSHK'nın 30. maddesi Bakanlar Kuruluna kanunun belirli maddelerindeki sürelerinin değiştirilmesi hususunda yetki tanımıştır. Bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu, bütün yabancılar için bu süreyi 90 güne (üç ay) çıkarmıştır²⁶⁸. Buna göre, yasal olarak ülkeye girmiş olan yabancıların vize muafiyet süresi veya vize etiketindeki ikamet süresi en az 90 gün ise, ikamet tezkeresi almadan 90 güne kadar kalabileceklerdir²⁶⁹. Örneğin, Hırvatistan vatandaşları, 60 gün vize muafiyeti kolaylığından istifade edebileceklerdir, daha fazla kalmak istedikleri takdirde ikamet tezkeresi alma yükümlülüğüyle karşı karşıya kalacaklardır²⁷⁰.

Ancak daha sonra, bu uygulama tekrar gözden geçirilmiş ve bu uygulamaya dayanak teşkil eden Bakanlar Kurulu kararı yürürlükten kaldırılmıştır²⁷¹. Bu konudaki yeni Bakanlar Kurulu kararına göre, giriş vizesi veya vize muafiyeti kapsamında ülkede kalış

²⁶⁷ AYBAY, “Yabancılar”, s.156, dn.28.

²⁶⁸ 22.12.2003 tarih ve 2003/6641 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla (RG: 08.01.2004-25340), YİSHK m.3'teki bir aylık süre vize muafiyet veya yabancıların hamili olduğu vize etiketinde belirtilen ikamet süresinin yeterli olması kaydıyla 90 gün olarak belirlenmiştir.

²⁶⁹ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.88.

²⁷⁰ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.100.

²⁷¹ Bkz. 10.10.2011 tarih ve 2011/2306 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi (RG. 24.10.2011-28094).

süresi, vize muafiyet süresi veya vizede kalış süresi yeterli ise, yabancı'nın Türkiye'den çıktığı gün itibarıyla önceki 180 gün zarfında 90 gün olarak uygulanacaktır²⁷². Yabancı'nın Türkiye'deki vize muafiyeti süresi veya vizede belirtilen kalış süresi 90 günden az ise, yabancı'nın da talebi halinde bu süre, 90 günü geçmeyecek şekilde yurt içinden uzatılabilecektir²⁷³.

YİSHK m.3/2'ye göre *iş tutmak maksadiyle Türkiye'ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay zarfında ve her halde çalışmaya başlamazdan evvel ikamet tezkeresi almış bulunmalıdırlar. Yine aynı maddenin 3. fıkrasına göre, konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye'ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek şartıyla, bu kayıttan müstesnadır.*

Seyahat maksadı ile Türkiye'ye müşterek pasaportla gelen yabancılar iki ay için ikamet izni almakla yükümlü değildirler. Bu süre vilayetlerce iki ay daha uzatılabilir (YİSHK m.4/1). Ancak müşterek pasaportla gelen yabancılarından grup gittikten sonra Türkiye'de kalacak olanlar hakkında YİSHK ve Pasaport Kanunu'nun hükümleri dairesinde muamele yapılacaktır (YİSHK m.4/3).

Milli veya milletlerarası tarih, kültür ve güzel sanatlar şenlikleri, festival ve spor müsabakaları, kongre ve konferanslar, sergi ve panayırılar münasebetiyle veya Bakanlar Kurulunca tayin olunacak yerlerde ziyaret, tedavi veya hava değiştirme maksadı ile "Turist" damgalı giriş vizeleriyle gelecek yabancılar bu vizelerinde ikamet bakımından sınırlayıcı bir hüküm olmadığı takdirde dört ay süreyle ikamet izni almak zorunda değildirler (YİSHK m.5).

Triptik vesikaları ile Milletlerarası Turizm ve Otomobil Birliği'nin gümrüklerden giriş karneleriyle gelen yabancı turistler de dört ay için ikamet tezkeresi almakla mükellef değildirler (YİSHK m.6).

²⁷² ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.101. Bkz. 13.01.2012 tarih ve 2012/05 sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi.

²⁷³ Bkz. 13.01.2012 tarih ve 2012/05 sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi.

Konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye'ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek kaydı ile ikamet izni almaktan muaftırlar (YİSHK m.3/son). 3. maddede belirtildiği üzere Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar ikamet tezkeresi almalıdır. Yani bir aydan az kalacak olan yabancılar ikamet tezkeresi almak zorunda değildirler. Bu hüküm 3. maddenin tekrarı olarak görünse de, son fıkra, maddede tespit edilen faaliyetlerin niteliği itibarıyla farklılık göstermektedir²⁷⁴. Kanun konferans, konser vermek gibi çalışmayla alakalı faaliyetlerden bahsetmiştir. Dolayısıyla YİSHK m.3/2'de de belirtildiği gibi, iş tutmak maksadı ile Türkiye'ye gelen yabancılar çalışmaya başlamadan önce ikamet tezkeresi almalıdır. Ancak burada kanun kültürel faaliyetler kapsamındaki birtakım faaliyetler için Türkiye'ye gelen yabancılar için bir ay süre ile ikamet tezkeresi almaksızın çalışabilmesine olanak tanımıştır²⁷⁵. Kanun burada bu tür faaliyetlerden bahsederken sınırlı sayı ilkesi ile hareket etmeyip “...gibi kültürel faaliyetler” ifadesini kullanmış, bu tür faaliyetlerin neler olacağı konusunda idareye takdir hakkı tanımıştır²⁷⁶.

Türkiye'de görevli yabancı devletlerin siyasi veya konsolosluk resmi memurları ile aileleri ikamet izni almak zorunda değildirler²⁷⁷. Bunlardan siyasi temsilcilik memurları ve aile fertlerine Dışişleri Bakanlığı, konsolosluk memurları ve aile efradına da vilayetler tarafından hiçbir harca ve resme tabi olmaksızın kimlik belgesi verilir (YİSHK m.28/2). Siyasi temsilciliklerde yanlarında oturmak suretiyle hizmetlerinde bulunan yabancılar, müteakabiliyet şartıyla, Dışişleri Bakanlığı'nın delaletiyle Emniyet Genel Müdürlüğü'nce birer kimlik belgesi verilir ve bu kimseler YİSHK m.3'deki ikamet tezkerelerini alamazlar (YİSHK m.28/4).

Son olarak TVK m.28'e göre, Türk vatandaşlığından çıkma izni alarak yabancı statüsüne girmiş olan kişi, Türk vatandaşlığını doğum ile kazanmış ise, diğer yabancılardan

²⁷⁴ DOĞAN/ODABAŞI, s.288.

²⁷⁵ DOĞAN/ODABAŞI, s.289.

²⁷⁶ DOĞAN/ODABAŞI, s.289.

²⁷⁷ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.90.

farklı olarak, *Türkiye Cumhuriyetinin milli güvenliği ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla*, Türkiye’de ikamet ve seyahatlerinde Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam eder²⁷⁸.

Kanun veya uluslararası antlaşma hükmü çerçevesinde ikamet tezkeresi almaktan muaf tutulan yabancıların görev sürelerinin sona ermesinden itibaren bir ay içerisinde ikamet tezkeresi başvurusunda bulunmaları gerekmektedir (YİSHK m.29)²⁷⁹.

İkamet tezkeresinin verilmeyeceği durumlar, YİSHK m.7’de sayılmıştır. Buna göre,

- A. *Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunanlar*²⁸⁰,
- B. *Türk Kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunanlar;*
- C. *Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkanları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olanlar;*
- D. *Türkiye’ye girmesi yasak olup da her nasılsa girmiş bulunanlar;*
- E. *Türkiye’de oturduğu müddetçe huzur ve asayişini ihlal edenler* ikamet tezkeresi alamazlar.

YİSHK’nın 7/B maddesinde yer alan hüküm, idareye takdiri bir yetki tanımak suretiyle, gerekli durumlarda yabancıya ikamet tezkeresi verilmemesi gerektiğini

²⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Türk Vatandaşlığından Ayrılan ve Yurtdışında Yaşayanların Özel Hukuki Statüsü” başlıklı bölüm.

²⁷⁹ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.102.

²⁸⁰ Türk vatandaşlarına hasredilmiş işler belli başlı kanunlarda dağılık olarak bulunmaktadır. Bu kısıtlamalar çeşitli sebeplerle konulmuştur. Bu sebepler: kamu güvenliği, kamu sağlığı, kamu düzeni ve kamu yararadır. Bu mesleklerin hepsini burada saymak konumuz kapsamında olmadığından sadece bir kısmından söz etmenin yeterli olacağı kanaatindeyiz. Dişçilik, ebelik, hasta bakıcılık işleri, doktorluk (Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun); hakimlik ve savcılık mesleği (Hakimler ve Savcılar Kanunu); avukatlık mesleği (Avukatlık Kanunu); noterlik mesleği (Noterlik Kanunu) bu mesleklerden sadece birkaç tanesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.141-147.

belirtmektedir²⁸¹. Bu hüküm oldukça geniş bir içeriğe sahiptir²⁸². Bu konuya ilişkin bir kararda²⁸³, bir yabancıнын sadece istihbari bir bilgiye dayalı olarak ikamet tezkeresi talebinin reddedilmesi hukuken isabetli görülmemiştir²⁸⁴. Olayda Türk asıllı Ürdün vatandaşı olan kişi, 1975-1981 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğrencidir. 1982 yılında mezun olarak Tıp Fakültesi Kalp Cerrahisi bölümünde asistanlığa başlamıştır. Bu kişi hakkında Ankara, İstanbul ve İzmir'deki bombalama olaylarına karıştığına dair emare bulunduğu için sınır dışı edilme kararı alınmış ancak uzmanlık eğitiminin son senesinde olmasından ötürü yurt dışına çıkarılma işlemi bir sonraki seneye bırakılmıştır. Davacı sonradan yurt dışına gitmiş ancak Türkiye'ye geri dönmek istediğinde, ikamet izni talebi reddedilmiştir. Davacı hakkında tesis edilen işlem MİT kayıtlarına dayanmaktadır ve dava konusu işlem sadece istihbari nitelikteki bir listede davacının adının geçmesine dayalı olarak tesis edilmiştir. Dolayısıyla davacının yurda girmesinin yasaklanması yönündeki işlem hukuka aykırıdır²⁸⁵. Ancak bir başka kararda²⁸⁶ yabancı bir devlet istihbaratıyla irtibatlı olduğu yönünde bilgiler mevcut olması sebebiyle ikamet izninin yenilenmemesi işlemi hukuka uygun bulunmuştur²⁸⁷.

Kanunun 7/C maddesi kapsamında bir inceleme yapılacak ve yabancıнын ülkede kalış amacı ile geçimini ne şekilde sağlayacağı araştırılacaktır²⁸⁸. Bu sebeple çalışma amacı dışında Türkiye'de bulunan yabancılardan, geçimlerini hangi yollarla sağladıklarını ispata

²⁸¹ EKŞİ, “**Temel Konular**”, s.39.

²⁸² ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.103.

²⁸³ Danıştay 10. Daire, E. 1997/4051, K. 2000/248, T. 27.1.2000.

²⁸⁴ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.103.

²⁸⁵ EKŞİ/ÇİÇEKLİ, s.10-16.

²⁸⁶ Ankara 2. İdare Mahkemesinin 15.01.1991 tarihli kararı, Esas No. 1988/1352, Karar No. 1991/5; Danıştay 10. Dairesi kararı, Esas No. 1991/1632, Karar No. 1992/76. ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.103.

²⁸⁷ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.103, dn.31. Söz konusu davada, Türkiye'de üniversite eğitimi görüp, Türk bayanla evliliğinden iki çocuğu olan Irak vatandaşının Irak istihbaratı ile irtibatı olduğu yönünde istihbari bilgilerin mevcut olması yüzünden ikamet izni verilmemiştir. Ayrıca idarenin gösterdiği nedenlerin somut verilerle kanıtlanamaması sebebiyle yapılan işlemin hukuka uygun olmadığı yönünde azınlık görüşü de mevcuttur.

²⁸⁸ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.104.

yarayabilecek banka hesabı, emekli aylığı, aldığı maaş gibi bilgi ve belgeler talep edilmektedir²⁸⁹.

YİSHK m.7/C'ye göre, Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlal edenlere ikamet tezkeresi verilmez. Bu ifade çok yönlü ve geniş olduğundan uygulamayı yapan idareye geniş yetkiler vermektedir²⁹⁰. Ancak burada huzur ve asayişin soyut veya varsayımına bağlı olarak değil, fiilen ihlali gerekmektedir²⁹¹. Bu kavram ikamet tezkeresi verilmesine dayanak teşkil edecekse, mahkeme kararları ve hukuki kanıtlar belirleyici olmalıdır²⁹². Kamu görevlilerinin kararları bu tür dayanaklarla desteklenmelidir²⁹³. Aksi halde bunların doğruluğu tartışılır hale gelecek ve idari işlemlerin iptali yönündeki girişimlerde artışlar görülmesi kaçınılmaz hale gelecektir²⁹⁴.

cb. İkamet Tezkeresinin Süresi ve Yenilenmesi

YİSHK m.8'e göre, yabancılara verilecek ikamet tezkeresinin süresi, mevzuatın ve yabancı devletlerle akdedilmiş bulunan anlaşmaların hükümleri çerçevesinde ve mümkün mertebe, başvuru sahibinin talebi dikkate alınmak suretiyle belirlenmektedir. Kanunlara göre, bir yabancının ikamet hakkına sahip olabilmesi için, Türkiye'ye girişi yasaklanmamış olmalı, ikamet tezkeresi alma hakkını kazanmış olmalı ve kanunlara göre kendisinde sınır dışı edilme nedeni bulunmamalıdır²⁹⁵.

YİSHK m.9'a göre, ikamet tezkerelerinin süresi beş seneliktir²⁹⁶. Kanun bu maddeyle, bağlayıcı olmayan ve yol gösterici nitelikte bir süre öngörmüştür²⁹⁷. Öngörülen

²⁸⁹ EGM Genelgesi, 2002, s.964.

²⁹⁰ KIRAL, s.28.

²⁹¹ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.104.

²⁹² KIRAL, s.28.

²⁹³ KIRAL, s.28.

²⁹⁴ KIRAL, s.28.

²⁹⁵ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.92.

²⁹⁶ 14.5.1998 tarihinden önce belirtilen süre, iki yıl idi. Bu değişiklik, Türkiye'de yaşayan ve bir Türk vatandaşıyla evli olan yabancılara daha iyi bir imkan sağlamıştır. Genel olarak bu değişikliğin olumlu olduğu söylenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aysel ÇELİKEL, “Türk Vatandaşıyla Evli Yabancıların Türkiye'deki Hukuksal Konumu”, Nihal ULUOCAK'a Armağan, s.31.

bu süre yorumlanırken, bir yabancınn Türkiye’de en fazla beş yıl ikamet edebileceği şeklindeki yaklaşım doğru değildir²⁹⁸. Bu süre, bir defada en fazla verilebilecek ikamet süresidir²⁹⁹. Kanunumuzun 9. maddesine göre, bu süre, karşılıklılık ilkesi uyarınca Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı tarafından, daha uzun veya daha kısa olarak tespit edilebilir. Buradaki karşılıklılık ilkesinin varlığı, ikamet tezkeresi talebinde bulunan yabancınn bağlı olduğu devletin hukukuna göre yabancılara verilecek ikamet tezkeresinin süresi dikkate alınarak tespit edilecektir³⁰⁰. Örneğin, daha uzun ikamet izni tanıyan devlet vatandaşlarına bu ilke dahilinde İçişleri Bakanlığı tarafından beş yıldan daha uzun süreli ikamet izni verilebileceği gibi daha kısa süreli ikamet izni verilebilir³⁰¹.

Ayrıca ikamet süresi belirlenirken, yabancıların pasaport süreleri de dikkate alınacak ve verilecek ikamet tezkeresinde pasaport süreleri aşılmayacaktır³⁰².

YİSHK m.10’a göre, ikamet tezkerelerini yenilemek veya sürelerini uzatmak isteyen yabancılar, bu tezkerelerde yazılı sürenin sona ermesinden itibaren 15 gün içinde, yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta³⁰³ müracaat etmek zorundadırlar. Bu müracaat, tezkerede yazılı sürenin sona ermesinden önce de yapılabilmektedir.

İkamet tezkeresini kaybedenler, derhal ilgili makama müracaatla yenisini almak zorundadırlar (YİSHK m.11). Bu kişilere verilecek yeni ikamet tezkeresinin süresi eskisiyle aynı olacaktır.

Süresi sona eren ikamet tezkeresi üzerinde en fazla dört defa uzatma işlemi yapılabilir (YİSHK m.9/2). Bu hükme göre, kişi en fazla 20 yıl Türkiye’de ikamet edebilecektir. Eğer beşinci bir uzatma gerekiyorsa, bu yeni bir ikamet tezkeresi almak

²⁹⁷ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.105.

²⁹⁸ KIRAL, s.27.

²⁹⁹ KIRAL, s.27.

³⁰⁰ AYBAY, “Yabancılar”, s.152.

³⁰¹ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.93.

³⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. EGM Genelgesi, 2002, s.971.

³⁰³ Bu başvuruyu başkası adına yapan kişiden teknik manada bir vekaletname ibraz etmesi aranmamaktadır. Bkz. AYBAY, “Yabancılar”, s.152, dn.23.

suretiyle gerçekleşebilir. Hukukumuzda “*daimi ikamet hakkı*” gibi bir statü henüz bulunmamaktadır. Dolayısıyla, hukukumuzda bir yabancınn Türkiye’de daimi olarak yerleşbilmesinin tek yolu, yabancınn Türk vatandaşlığını kazanmasıdır³⁰⁴.

d. Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere Dair Yönetmelik

2922 sayılı ve 14.10.1983 tarihli, Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, yabancı uruklu öğrencilerin öğrenim görmek üzere Türkiye’ye gelişleri, öğrenim kurumlarına kabulleri ile ilgili kurum ve kuruluşların ve yabancı öğrencilerin yükümlülükleriyle ilgili esasları düzenlemeyi amaçlamaktadır³⁰⁵. Bu kanunun 7. maddesi ile verilen yetkiye dayanılarak 85/9380 sayılı ve 15.4.1985 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile bir Yönetmelik çıkarılmış bulunmaktadır. Yönetmelik, Kanunda uygulama alanına dair yapılan sınırlamaya uygun biçimde, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait okullar hariç, çeşitli milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde, Türk hükümetince yabancı hükümet iznine verilen burslardan yararlanmak suretiyle veya kendi imkanlarıyla öğrenim yapmak üzere Türkiye’ye gelen yabancı öğrencilerin tabi olacakları esasları belirlemektedir. Yönetmeliğin uygulanma alanı bakımından, öğrenim derecesi ve öğrenim dalı ile ilgili herhangi bir sınırlama mevcut değildir³⁰⁶.

Yönetmeliğin 6/B/III/IV/V. bentleri hükümleriyle, yabancı öğrencilerin, Türkiye’de ikamet izinleri konusunda İçişleri Bakanlığı yetkili kılınmıştır³⁰⁷. Aynı maddenin B/IV bendine göre, yükseköğretim kurumlarına kaydı yapılan yabancı öğrenciye İçişleri Bakanlığınca, “öğrenim için geçerli açıklamalı ikamet tezkeresi” verilmesi sağlanacaktır. Aynı maddede V. bentte, Türkiye’de ilk ve ortaöğrenim görmek için talepte bulunanlardan, vize vermeye yetkili makamlarca Merkezden talimat alınarak verilen

³⁰⁴ ÇİÇEKLİ, “**Yabancılar**”, s.106.

³⁰⁵ SARGIN, s.318-319.

³⁰⁶ SARGIN, s.321.

³⁰⁷ SARGIN, s.328.

istizanlı vize talep edilenlere, “öğrenim açıklamalı ikamet tezkeresi” verilmesi ile ilgili işlemleri yürütme görevi yine İçişleri Bakanlığı’na yüklenmiştir³⁰⁸.

e. Çalışan Yabancılar

Türkiye’de çalışan yabancılar; ister serbest ister başkalarına bağlı olarak çalışsınlar; durumu ikamet ettikleri yerin polis veya jandarma karakoluna bildirmek ve ikamet tezkeresine kaydettirmek zorundadırlar³⁰⁹. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nin³¹⁰ (YÇİHK Yön.) 7. maddesine göre, çalışma izninin geçerlilik kazanabilmesi için, çalışma meşruhatlı ikamet tezkeresi çıkarılması zorunludur.

YİSHK m.16’ya göre, evlerinde veya idareleri altında bulunan yerlerde bir yabancıyı herhangi bir sıfatla çalıştıran gerçek veya tüzel kişiler, en yakın polis veya jandarma karakoluna bir beyanname vermek zorundadırlar. Bu beyannamede, ilgili yabancının adı ve soyadı, vatandaşlığı, mesleği, ikamet tezkeresinin tarih ve sayısı, ikametgah adresi, gördüğü iş ve aldığı ücret belirtilir³¹¹. YİSHK m.28’e göre, bahsettiğimiz bu hükümler; yabancı elçilik ve konsolosluk resmi memurları ve ailelerine uygulanmaz.

3. Milletlerarası Antlaşmalar

YUKK m.2/2 gereğince, bu kanunun uygulanmasında Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri saklı tutulmuştur. Bu sebeple YUKK gereğince hukukumuzun bir parçası haline gelen milletlerarası antlaşmalara burada yer vereceğiz.

³⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. SARGIN, s.317-357.

³⁰⁹ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.96.

³¹⁰ RG 29.8.2003/25214.

³¹¹ ÇELİKEL/GELGEL, “19. Bası”, s.96.

a. İki Taraflı Antlaşmalar

Türkiye’de yabancıların ikamet ve seyahat hakkını düzenleyen hükümler çoğunlukla ikamet, ikamet ve ticaret, ve bazen de ikamet ticaret ve seyrüsefain sözleşmelerinde yer almakta olup, bu sözleşmeler Türkiye ile Avusturya, Lehistan, Macaristan, Almanya, Çekoslovakya, Norveç, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri, Yugoslavya, Irak, Danimarka, Bulgaristan, Mısır, İran, İsviçre, Finlandiya, İsveç, Romanya, İngiltere vd. ülkeler arasında imzalanmıştır³¹².

Bu sözleşmelerin çoğundaki hükümler benzerdir ve sözleşme hükümleri akit devlet vatandaşlarına ikamet ve seyahat hakkı verir. Bu sözleşmelerdeki ortak hüküm “memleketin mer’i kanun ve nizamlarına riayet şartı”dır. Ancak YUKK ile getirilen düzenleme de milletlerarası sözleşme hükümlerini saklı tutmaktadır. Sözleşmelere göre, ahlak zabıtası, sıhhi zabıta, ülkenin dış ve iç güvenliği gibi nedenlerle, söz konusu kişiler hakkında tedbirler alınabilir³¹³.

b. Çok Taraflı Milletlerarası Antlaşmalar

ba. Kişilerin Seyahatlerine Dair Avrupa Sözleşmesi³¹⁴

Bu sözleşme Avrupa Konseyi üyeler arasında imzalanmış olup, Türkiye 1961’de sözleşmeye taraf olmuştur. Sözleşmenin 1. maddesine göre, taraf olan devlet vatandaşları, ikamet ettikleri ülkeye bakılmaksızın, vizesiz olarak akit devlet ülkesine girme hakkını haizdirler. Ancak bu hak, üç ayı geçmeyen ve kazanç sağlama amacı gütmeyen seyahatler için mümkündür. Ancak burada üç ayı geçen ve kazanç amacı güdülen seyahatler sözleşme kapsamı dışında olup, vize mecburiyeti doğurur.

³¹² ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.103.

³¹³ Örnek olarak TC ile Amerika Müttehit Devletleri Arasında İkamet Mukavenamesinde böyle bir hüküm mevcuttur, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/ikitaraflioz/hukuk/amerika_ikamet.pdf, (13.06.2014).

³¹⁴ RG. 1.12.1961-10972.

Sözleşme 7. maddesi ile, akit devletlerden birinin kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı gerekçeleri ile sözleşmeyi, akit devletlerden bir veya birkaçına karşı geçici olarak yürürlükten kaldırabilme hakkı tanımıştır.

bb.Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Sözleşme

1967 tarihinden itibaren Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu bir araya gelerek Avrupa Toplulukları adı altında ortak bir idare ile yönetilmeye başlanmıştır³¹⁵. Ortak Pazar Sözleşmesi olarak adlandırılan metin, 1 Ocak 1958’de Federal Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya, Lüksemburg, Fransa arasında imzalanan bir sözleşme ile yürürlüğe girmiştir ve bu sözleşmenin amacı kurucu olan ve sonradan üyeliğe kabul edilen devletler arasında gümrük birliği, ekonomik birlik, siyasi birlik kurmaktır³¹⁶.

Topluluk 7.2.1992’den sonra Maastricht Antlaşması ile “Avrupa Birliği” olarak anılmaya başlanmıştır³¹⁷. Avrupa Birliği ile hedeflenen, iç sınırların kalktığı bir alan yaratılması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi, belirli bir sürede tek paraya geçilmesi yolu ile dengeli ve sürekli bir ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesidir³¹⁸.

Türkiye ile Avrupa Topluluğu (AT) arasında Ortaklık Sözleşmesi, 12 Eylül 1963’de Ankara Antlaşması adı ile Ankara’da imzalanmış olup, Sözleşme 14 Aralık 1964’de yürürlüğe girmiştir³¹⁹. Bu sözleşmeye göre, sözleşmenin amacı, Türkiye Ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk Halkının çalıştırılma ve yaşama şartlarının

³¹⁵ ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.105.

³¹⁶ KIRAL, s.120.

³¹⁷ Ayşe Burcu KAPLAN, **Avrupa Birliğinde Türk Vatandaşlarının Serbest Dolaşımı**, İstanbul 2008, s.10.

³¹⁸ ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.106.

³¹⁹ Gülören TEKİNALP, “Avrupa Birliği’nde İkamet ve Yerleşmeyle İlgili Düzenlemeler ve Türkiye’nin Uyumunu”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni Yılmaz ALTUĞ’a Armağan**, c.17, S. 1-2, 1997-1998, s. 494-516 ,(Anılış: “Bülten”).

yükseltmesini sağlamak için taraflar arasında ticari ve ekonomik ilişkileri dengeli ve sürekli bir şekilde güçlendirmektir³²⁰.

Avrupa Topluluğu Sözleşmesi'nin konumuzla alakalı olan temel prensibi vatandaş ve yabancı arasındaki farklı muameleleri kaldıran ve eşitlik esasını getiren 7/1. maddesidir³²¹. Buna göre, sözleşmedeki özel hükümler saklı tutularak, sözleşmenin uygulanmasında üye devletlerin vatandaşları arasında, vatandaşlıktan doğan ayrılık gözetmek yasaktır.

Sözleşmenin yabancılar hukukunu düzenleyen hükümleri, 48-66 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu kısım, işçilerin serbest hareketi, yerleşme hakkı, hizmetlerin serbest hareketi, sermayenin serbest hareketi olmak üzere dört ayrı başlık altında düzenlenmiştir.

Sözleşmeye göre, emekçilerin çalışma özgürlüğü kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığının haklı gösterdiği sınırlar saklı kalarak uygulanacaktır³²². Bu sınırlama m.56/1'de yerleşme hakkı için de tekrar edilmiştir.

Yabancı işçilerin ikamet ve seyahatiyle ilgili olarak m.48'de üye devlet vatandaşı olan yabancı işçilerin;

- a. Çalışma amacı ile üye devlet topraklarında serbestçe dolaşmak,
- b. O üye devletin, çalışanların çalışma şartlarını düzenleyen kanuni ve idari hükümlerine uyarak çalışmak amacı ile o devletin ülkesinde kalmak,
- c. Çalıştırıldıktan sonra, komisyon tarafından düzenlenen uygulama tüzüklerine göre, üye devlet ülkesinde ikamet etmek hakkını haiz olacaklarını kabul etmiştir.

³²⁰ Tolga CANDAN, " ATAD'ın Son Kararları Işığında Ortaklık İlişkisinde Yerleşme Hakkı ve Serbest Dolaşım" Belgin AKÇAY/ Sevilay KAHRAMAN/ Sanem BAYKAL (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**", Seçkin, Ankara 2008, 349-361.

³²¹ ÇELİKEL/GELGEL, "20. Bası", s.108.

³²² Fevzi DEMİR, "Avrupa Topluluğu'nda İşgücünün Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı", **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 15. Yıl Armağanı**, İstanbul 1991, s.71-91.

Ankara Antlaşması, işçiler konusunda düzenleyici hükümler getirmeyip, konuyu ilerde imzalanacak sözleşme ve protokollere bırakmıştır³²³. Katma Protokole göre, Türkiye, Ortak Pazar Sözleşmesinin Türk işçilerine sağladığı imkandan 1976- 1986 yılları arasında kademeli olarak yararlanabilecektir³²⁴. 1987 itibarıyla Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkından yararlanıp yararlanamayacağı hususu Türkiye ile AT arasında hukuki ve siyasi uyumsuzlukları gündeme getirmiştir³²⁵. Bu hususta dava açan³²⁶ Türk işçilerinin dayanağı, Katma Protokol'ün 41/1. maddesinde yer alan, “Üye devlette protokolün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Türk Vatandaşlarının yerleşme özgürlüğü ve ikamet etme hakkına yeni kısıtlamalar getirmesini yasaklar” (standstill clause) hükmüdür³²⁷.

Burada ele alınması gereken bir diğer konu da geri kabul antlaşmasının³²⁸ imzalanmasına paralel olarak başlatılacak Türkiye ile AB arasındaki vize muafiyeti görüşmeleridir. Bu kapsamda AB ilk olarak Türk vatandaşlarına vize kolaylığı getirecektir. Türkiye ise Türkiye'den AB'ye kaçak giriş yaparken yakalananları kabul edip geldikleri ülkelere gönderilene kadar tutulacakları mülteci kamplarına gönderecektir³²⁹.

bc. Diğer Çok Taraflı Antlaşmalar

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi bir ülkeye giriş yapma ve orada yaşama hakkı bağlamında kullanılabilir bir hükümdür³³⁰.

³²³ Saadet YÜKSEL, **Avrupa Birliği'nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Statüsü**, İstanbul 2007, s.65.

³²⁴ ÇELİKEL/GELGEL, “**20. Bası**”, s.109.

³²⁵ YÜKSEL, s.67.

³²⁶ Bu konudaki örnek ATAD kararları için bkz. CANDAN, s.350-359.

³²⁷ KAPLAN, s.21.

³²⁸ Anlaşma metni için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/data/agreed%20minutes%20ve%20annotated%20roadmap.pdf>, (19.06.2014).

³²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Türkiye ve AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları**, http://www.abgs.gov.tr/files/pub/vize_gka_kitap_15_12_2013.pdf, (10.06.2014).

³³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülay ARSLAN ÖNCÜ, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı**, İstanbul 2011, s.278-282.

Türkiye, 21.7.1989 tarihinde Avrupa İkamet Sözleşmesi'ni onaylamıştır³³¹. Bu sözleşmenin 1. Maddesine göre, akit taraflardan her biri, kamu düzenine, milli güvenliğe, kamu sağlığına veya genel ahlaka aykırı olabilecek haller dışında, diğer taraf uyruklarının geçici olarak ikamet amacıyla kendi ülkesine girişlerini kolaylaştıracak ve orada serbestçe dolaşmalarına izin verecektir. Ayrıca bu sözleşmenin 1. maddesinde öngörülen koşullar altında, akit taraflardan her biri, ekonomik ve sosyal şartlarının müsaade ettiği ölçüde, diğer taraf uyruklarının, ülkesinde ikametlerini uzatmalarını veya bunların devamlı ikametlerini uzatmalarını veya bunların devamlı ikametlerini kolaylaştıracaktır.

Türkiye "Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkındaki Avrupa Sözleşmesine" ne de taraftır³³². Bu sözleşmenin 9. Maddesi "Oturma İzni" başlıklı olup, buna göre, ulusal mevzuat hükümlerinin gerektiği ölçüde her Akit Taraf bu Sözleşmede belirtilen koşullarla ülkesinde ücretli işe girmesine izin verilen göçmen işçilere oturma izni verecektir³³³.

Son olarak Türkiye "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme" yi de 2001 yılında onaylamıştır³³⁴.

³³¹ RG. 17.9.1989-20285.

³³² RG. 27.1.1981-17233. Bu sözleşme 1982 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

³³³ Sözleşme metni için bkz. http://www.dispolitika.org.tr/akk/antlasma/aas_2020.htm, (16.06.2014).

³³⁴ RG. 09.05.2001-24397.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU VE BU KANUN KAPSAMINDA YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE İKAMETİ

Bu bölümde yabancılar ve uluslararası koruma kanununa neden ihtiyaç duyulduğu ve bu kanunla getirilen yeni düzenlemeler incelenecektir.

A. GENEL OLARAK YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³³⁵, 4 Nisan 2013'de kabul edilmiştir. YUKK'dan önceki dönemde yabancılar hakkındaki mevzuat oldukça dağınık idi. YUKK ile ilk defa yabancılarla ilgili bir kod kanun oluşturulmuştur. YUKK temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar, yabancılar, uluslararası koruma ve yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin idari teşkilattır. İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin, Meclis İşleri Komisyonunda yaptığı konuşmasında, YUKK'un hazırlanmasına etki eden faktörleri şu şekilde sıralamıştır³³⁶:

1. Yasal olan ya da olmayan yollarla Türkiye'ye girişi düzenleyen mevzuat yetersizdir.
2. 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı YİSHK, 1924 Anayasası temelinde hazırlanmış, 1950 yılında yürürlüğe girmiş ve her iki kanun da eskimiştir. İnsan hakları

³³⁵ Kanun No: 6458, Kabul Tarihi: 4.4.2013, RG 11.4.2013/28615.

³³⁶ EKŞİ, "Tasarı", s.29 naklen.

temelli düzenlemeler, 1950’li yıllardan sonra, yani bu kanunlar yürürlüğe girdikten sonra uygulamaya sokulmuştur.

3. Anayasa’nın 16. maddesi uyarınca yabancıların temel hak ve hürriyetleri ancak kanunla sınırlanabileceken bu gün göç ve iltica alanını, idari düzenlemeler ve 1994 Yönetmeliği düzenlemektedir. Bu alanda çerçeve bir kanuna ihtiyaç vardır.
4. Türk yabancılar hukuku, daha çok “soydaş” temellidir. Türk soylular dışındaki yabancıları düzenleyen mevzuata ihtiyaç vardır.
5. Göç ve iltica, bütün bakanlıkları ilgilendirmektedir ve insan hakları temellidir.
6. Göç ve iltica alanında kurumsal ve sivil bir yapıya ihtiyaç vardır.
7. Göç ve iltica konusunda çalışma yapılması, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi bakımından da gereklidir.
8. AİHM kararlarında, etkin başvuru ve idari gözetime ilişkin Türk hukukunda yer alan hükümler yetersiz bulunmuştur.
9. Mülteci ve sığınmacılara sağlanan haklar, mevzuatımızda açıkça düzenlenmediğinden uygulamada hak kayıpları olmaktadır.
10. İnsan ticareti mağdurları yeterince korunamamaktadır.
11. Geri gönderme ve barınma merkezleri konusunda Türkiye bazen eleştirilmektedir.

YUKK’un Genel Gerekçesinde, Türkiye’ye düzenli ve düzensiz olarak giren yabancıların yanı sıra sığınma talebinde bulunan yabancıların sayısında bir artış olduğu belirtilmiştir³³⁷. Son döneme kadar göç hareketleri açısından Türkiye, daha çok “geçiş ülkesi” konumundayken, yabancılar tarafından ülkemizin artan ekonomik gücü ve istikrarıyla giderek bir “hedef ülke” olarak görüldüğü ve bu bağlamda ülkemize yönelik göçün artarak devam ettiği de bir gerçektir³³⁸. *Göç alanı, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği ve koordinasyon gerektiren, çok boyutlu, Türkiye’nin ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik yapısını, kamu düzeni ve güvenliğini derinden ilgilendiren dinamik bir*

³³⁷ EKŞİ, “Tasarı”, s.31.

³³⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Genel Gerekçesi, http://madde14.org/index.php?title=Yabanc%C4%B1lar_ve_Uluslararası%C4%B1_Koruma_Kanunu_Tasar%C4%B1_Tasla%C4%9F%C4%B1_Genel_Gerek%C3%A7esi, (28.05.2014).

konudur. Buna rağmen, ülkemizde münhasıran göç alanında uzmanlaşmış bir kamu kurumu bulunmamaktadır. Göç sorunlarının etkin yönetimi açısından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik strateji ve güncel politikaları geliştirip uygulayan, insan hakları odaklı, nitelikli personel ve sağlam bir maddi alt yapıyla donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Uluslararası koruma dışında kalan yabancıların ülkeye girişini, ülkede kalışını, ülkeden çıkışını, vize ve ikamet izni işlemlerini, sınır dışı edilmelerini ve Türkiye’de buldukları sürece sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini düzenleyen 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950 tarihli olup, güncel sorunlar ve gelişmeler karşısında yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında, uluslararası koruma alanında kanun düzeyinde temel bir düzenleme bulunmamakta, uygulamalar idari düzenlemeler doğrultusunda yürütülmektedir.

Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği gerçekleşene kadar, uygulamalarımızın ve uluslararası koruma sistemimizin AB müktesebatına uyum sağlaması gerekmektedir³³⁹.

Bütün bu hususlar dikkate alınarak hazırlanan kanunda öncelikle yabancıların Türkiye’ye giriş ve çıkışları, vize ve ikamet izinleri konuları düzenlenmiş olup, bu konulardaki dağınık, güncelliğini yitirmiş mevzuatın yerine, ülkemizin gelişme vizyonuyla uyumlu, uluslararası normlara uygun, ilgili olduğu konuları tüm yönleriyle kuşatan düzenlemeler getirilmiştir³⁴⁰.

Kanunun diğer temel ayağını, uluslararası koruma ile ilgili düzenlemeler oluşturmaktadır. Vize ve ikamet izinlerinden farklı olarak, uluslararası koruma konusunda dağınık ve güncelliğini yitirmiş bir kanun dahi bulunmamaktaydı. İnsan haklarını, milli güvenliği ve uluslararası ilişkileri doğrudan etkileyen bu son derece önemli konu, idari düzenlemeler aracılığıyla yürütülmekteydi. YUKK ile söz konusu eksiklikler giderilmeye

³³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cavidan SOYKAN, “The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey”, **Oxford Monitor of Forced Migration**, Vol. 2, No.2, s.38-47.

³⁴⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçesi.

çalışılmıştır. Bu kanunda uluslararası korumanın muhtemel tüm aşamaları açık kurallara bağlanmıştır. Başvuru sahiplerinin durumları ve takip edebilecekleri idari ve hukuki yollar hakkında her aşamada bilgilendirilmesi esas alınmış ve başvuru sürecinde hiçbir mağduriyetin yaşanmaması için gerekli çerçeve çizilmiştir³⁴¹.

YUKK'da bazı grupların özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, bu gruplar için özel düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin, insan ticareti mağdurları ve refakatsiz çocuklar için Kanunda önemli koruma hükümlerine yer verilmiştir. İnsan ticareti ile mücadele çerçevesinde, insan ticareti mağdurlarının korunması, sığınma evleri ve ulusal yardım hattının sürdürülebilirliği, ulusal yönlendirme mekanizmasının daha etkin şekilde işlerliğinin sağlanması amaçlanmıştır³⁴².

YUKK'un Yürürlük başlıklı 125. maddesine göre, bu kanunun;

- a. *122 nci maddesi, 123 üncü maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124 üncü maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısım yayımı tarihinde,*
- b. *Diğer hükümleri yayımı tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girer.*

Beşinci kısım, yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. Beşinci kısım Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü düzenlemektedir. YUKK'dan önce göç ve ilticaya ilişkin teşkilatın yapısını ve görevlerini düzenleyen özel bir yasal düzenleme mevcut değildi³⁴³. YUKK'dan önceki dönemde, Göç ve İltica işlemleri, merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut ve İltica Dairesi Başkanlığı; illerde ise İl Emniyet Müdürlükleri Yabancılar Şubeleri tarafından gerçekleştirilmekte idi³⁴⁴. Yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışı, vize, Türkiye'de ikamet ve seyahati, sınır dışı edilmeleri, sığınmacı ve mülteci statüsünün verilmesiyle ilgili işlemlerde polise görev ve yetkiler verilmiş idi. Ülkenin kamu güvenliği

³⁴¹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçesi.

³⁴² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçesi.

³⁴³ Aysel ÇELİKEL/Günseli (ÖZTEKİN) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, Beta, 20. Bası, İstanbul 2014, s.75, (Anılış: “**20. Baskı**”).

³⁴⁴ EKŞİ, “**Tasarı**”, s.207.

ve kamu düzenine ilişkin bir düzenleme olan Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun³⁴⁵ uygulanması bakımından Türk vatandaşları ile yabancılar açısından bir ayırım yaratılmamıştır³⁴⁶.

YUKK'da göç ve ilticaya ilişkin işlemlerin sivil idare tarafından yapılması öngörülmüş ve buna paralel olarak İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur³⁴⁷. YUKK m.104'te Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün görevleri sayılmıştır. Bunlar:

- a. *Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek*
- b. *Göç Politikaları Kurulu'nun³⁴⁸ sekreteryası hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek*
- c. *Göçle ilgili işi ve işlemleri yürütmek*

ç.19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskan Kanununda İçişleri Bakanlığına verilen işleri yürütmek

- d. *İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş veya işlemleri yürütmek*
- e. *Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek*
- f. *Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek*

³⁴⁵ Kanun Numarası: 2559, Kabul Tarihi: 4/7/1934, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 14/7/1934 Sayı: 2751, Yayımlandığı Düstur: Tertip:3 Cilt:15 Sayfa:575.

³⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray EKŞİ, "Yabancılar Hukuku ve Polis", **Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polis Teşkilatı, Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum, Bildiriler Dizisi:3**, Ankara, 16-18 Ekim 1996, s.427-438.

³⁴⁷ EKŞİ, "**Tasarı**", s.208.

³⁴⁸ Göç Politikaları Kurulu, YUKK ile oluşturulmuş olup, doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlıdır. YUKK m.105'te düzenlenmiştir. Bu kurul, İçişleri Bakanlığının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden oluşur.

g. *Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek*

ğ. *Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek*

h. *Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek*

ı. *Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmektir.*

B. YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE İKAMETİ

1. Yabancıların Türkiye'ye Girişi

Yabancıların Türkiye sınırlarından giriş şartları 1950 tarihli Pasaport Kanunu'nda düzenlenmekteydi. Ancak bu kanunun hükümlerinden bir kısmı 4 Nisan 2013'de kabul edilen ve Nisan 2014'de yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yürürlükten kalkmıştır. Ancak Pasaport Kanunu'nun birçok temel prensibi ve maddesi halen yürürlükte olduğundan Pasaport Kanunu'ndaki düzenlemelerden sıkça bahsedeceğiz. Nitekim YUKK m.124'e göre *15.7.1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 4 üncü, 6 ncı, 7 nci, 8 inci, 9 uncu, 10 uncu, 11 inci, 24 üncü, 25 inci, 26 ncı, 28 inci, 29 uncu, 32 nci, 33 üncü, 35 inci, 36 ncı, 38 inci, ve ek 5 inci maddeleri, 5 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci yürürlükten kaldırılmıştır.* Ancak yürürlük başlıklı 125 inci maddeden anlaşıldığı üzere bu hükümlerin yürürlükten kalkması 11 Nisan 2014 tarihi itibarıyla gerçekleşecektir.

2. Pasaport Gösterme Mecburiyeti

a. Pasaport ve Pasaport Yerine Geçen Belgeler

YUKK' un 5 inci maddesine göre, Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır. Bu hüküm, 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 1-2. Maddelerinde de yer almaktadır³⁴⁹. Pasaport, bağlı bulunduğu devlet tarafından kişiye verilen ve kişinin ülkeden çıkmasına veya girmesine kanuni bir engelin bulunmadığını bildirmeye yarayan belgedir³⁵⁰. Pasaport Kanunu'nun 2. Maddesine göre pasaport yerine geçen belgeler de Türkiye sınırlarından girme ve çıkma hakkı vermektedirler. Pasaport Kanunu'nun 2. Maddesinde de belirtildiği üzere pasaport yerine geçen belgeler, kanunlar ve milletlerarası sözleşmelerle tespit edilebildiği gibi, bu belgeler İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının müşterek kararı ile de tayin edilebilir.

Kanunla tespit edilmeye örnek olarak Pasaport Kanunu hükümleri gösterilebilir. Pasaport Kanunu m.12/B'ye göre, bunlar, pasavanlar, idari mektuplar ve hudut geçiş belgeleri; gemi adamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar; seyahat belgesi ve benzeri belgelerdir³⁵¹. Bu belgelerden "Seyahat Belgesi", 6458 sayılı kanunda düzenlenmiştir. Kanunun tanımlar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasının n bendine göre seyahat belgesi, pasaport yerine geçen belgeyi ifade eder. Yine aynı kanunun 84. maddesi seyahat belgesini tanımlamıştır. Buna göre bu belge, 1967 tarihli New York protokolü ile değişikliğe uğrayan 28.7.1951 tarihli

³⁴⁹ EKŞİ, "Tasarı", s.135.

³⁵⁰ ÇELİKEL/GELGEL, "20. Bası", s. 75-76. Ayrıca pasaportla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. 1. Bölüm, II-C.

³⁵¹ Bu belgelerle ilgili açıklamalar ikinci bölümde yapılmış olduğundan burada sadece isim olarak bahsedeceğiz. Ayrıntılı bilgi için bkz. 1. Bölüm II-C. Nitekim yürürlükten kaldırılan hükümler arasında Pasaport Kanunu'nun 12. Maddesi bulunmadığından bu konuda Pasaport Kanunu hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmede belirtilmiş bir belgedir³⁵². Bu belge mültecilere verilecek bir belge olup, pasaport yerine geçen belgeler arasındadır.

b. Yabancılara Mahsus Damgalı Pasaport

Pasaport kural olarak Türk vatandaşlarına verilmektedir. Ancak Pasaport Kanunu Türk vatandaşı olmayan bazı gruplara da pasaport verileceğini kabul etmiştir. Pasaport Kanunu'nun 18. Maddesine göre, vatansızlara ve vatandaşlık durumları gayrimuntazam olanlara gerektiğinde “yabancılara mahsus” damgasını taşıyan pasaport verilebilecektir. Ancak bu pasaport Türk vatandaşlığını kazanma bakımından bir hak sağlamaz. Kanunun yapmış olduğu ayrıma göre bu pasaportlar A ve B türü olmak üzere iki türdür. A türü, Türkiye'ye yalnız bir giriş veya Türkiye'den yalnız bir çıkış için geçerli olan pasaportlardır. B türü olanlar ise, yine bir defaya mahsus olmak üzere hem gidiş hem geri dönüş için geçerli olan pasaportlardır. Pasaport Kanunu m.5/2 ye göre, yabancılara mahsus damgalı pasaportlardan A türü olanların Türkiye'ye girişte vizeye tabi olmadıkları belirtilmiştir. Ancak YUKK' un 12. maddesi gereği 1950 tarihli Pasaport Kanunu'na göre verilmiş ve geçerliliğini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri vizeden muaf tutulacaklardır. Bu kanuna göre vize muafiyeti bakımından A ve B türleri arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Nitekim Pasaport Kanunu'nun 5. Maddesi yürürlükten kalkan hükümlerdendir.

c. Pasaport Aranmayan Haller

Pasaport Kanunu'na göre bazı özel durumda olan yabancılardan pasaport aranmayacaktır³⁵³. Bunlar,

a. Yabancı gemi mürettebatı sahip oldukları tayfa vesikaları ile yetkili makamlardan izin alarak Türk karasuları ve liman şehirlerine girip gezebilirler.

³⁵² ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.77.

³⁵³ ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.79.

b. Milletlerarası kara ve hava nakil vasıtalarının memur ve müstahdemleri, pasaport zorunluluğu olmaksın çalıştıkları müesseselerden aldıkları ve mahalli emniyet müdürlüğünce tasdik ettirdikleri belgeler ile hava ve kara istasyon şehirlerine girip gezebilirler.

c. Mültecilerden özel durumlarından ötürü, pasaport aranmaz. Mültecilerin kabulü, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme hükümlerine ve 6458 sayılı kanunun hükümlerine uygun olarak yapılır.

d. Pasaportsuz veya Vesikasız Gelenler

YUKK m.7’de Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar düzenlenmiş olup, bu maddeye göre, pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanların ülkeye girişine izin verilmeyecektir. Bu belgeleri hileli yollarla elde etmiş olmaları halinde de Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecektir. Bu kişiler yasal olmayan yollarla Türkiye’ye girmiş olmaları halinde de sınır dışı edilmelerine karar verilecektir³⁵⁴ (YUKK m.54/c, h).

Pasaport Kanunu m.2, pasaport gösterme zorunluluğu konusunda Türk vatandaşları ile yabancı arasında herhangi bir ayırım gözetmemiştir. Ancak Türk vatandaşları, anayasal bir hak olarak Türkiye’ye giriş hakkına sahiptirler³⁵⁵. Anayasa m.23’e göre Türk vatandaşları Türkiye’ye giriş ve çıkış hakkına sahiptirler. Pasaport Kanunu m.3 bu doğrultuda bir düzenlemeye haizdir. Pasaportsuz ve vesikasız gelen Türk vatandaşları ile yabancıları ayrı düzenlemiştir. Pasaport Kanunu m.3’e göre, pasaportsuz veya vesikasız veya usulüne uygun olmayan pasaportlarla Türkiye sınırlarına gelerek Türk vatandaşlığını iddia edenler,

Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyet cüzdanlarını ibraz ettikleri ve bunların kendilerine ait olduğu tahakkuk ettiği takdirde,

³⁵⁴ EKŞİ, “Tasarı”, s.141.

³⁵⁵ Barış TEKSOY, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(3), 2013, s.860.

Nüfus hüviyet cüzdanından başka delil gösterdikleri takdirde, bunların değeri polisçe takdir edilerek Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde, Türkiye'ye kabul edilirler.

Ancak pasaportsuz veya vesikasız gelen yabancılar için böyle bir hüküm mevcut değildir. Yolda pasaportunun kaybolduğunu veya çalındığını iddia eden yabancı hakkında ne tür işlemler yapılacağı belirsizdir. Bilindiği üzere Pasaport Kanunu'nun 4. Maddesinde düzenlenmiş idi. Ancak YUKK'un 124. maddesi ile bu madde yürürlükten kaldırılmıştır. Kanaatimizce bu boşluk gerek daha sonra çıkarılacak yönetmeliklerle gerekse de uygulama ile düzeltilmelidir.

e. Türkiye'ye Girişin Engellenmesi

Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar 6458 sayılı Kanun'un 7. Maddesinde genel olarak düzenlenmiş olup, bunun dışında Türkiye'ye girmesi yasak olan yabancılarla ilişkin esaslar da aynı kanunun 9. maddesinde düzenlenmiştir³⁵⁶. Bu kanunun 7. maddesine göre, Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılar, sınırdan geri çevrilirler. Buna göre sınırdan geri çevrilecek olan yabancılar:

- (1) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar,
- (2) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar,
- (3) İçişleri Bakanı tarafından vize verilmesinde yarar görülenler hariç, vize verilmeyecek yabancılar³⁵⁷.

YUKK m.7/2 'ye göre, bu maddeyle ilgili olarak yapılan işlemler, geri çevrilen yabancılarla tebliğ edilir³⁵⁸. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin

³⁵⁶ ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.80.

³⁵⁷ EKŞİ, “Tasarı”, s.142.

şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

YUKK m.9'a göre, bu kanun kapsamında kurulmuş Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini alarak, Türkiye dışında olup da, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir.

3. Vize Alma Mecburiyeti

Vize, YUKK' un tanımlar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasının t bendine göre, Türkiye'de en fazla doksan güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçişi sağlayan izin olarak tanımlanmıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere, vize, yabancıların ülkeye girmesine engel bir durumun olmadığını göstermektedir³⁵⁹. YUKK m.11'e göre, Türkiye'de doksan güne kadar kalacak yabancılar; vatandaşı oldukları veya yasal olarak buldukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize olarak gelirler. Vize muafiyetinden faydalananların böyle bir zorunlulukları yoktur. Ancak bir yabancı ister vizeye tabi olsun ister vize muafiyetinden yararlınsın Türkiye'de kalma süresi her 180 günde 90 günü geçemez³⁶⁰. YUKK m.19'a göre, Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur.

Ancak, vizeler Türkiye'ye giriş için mutlak hak sağlamaz. Devletin yabancıya vize vermiş olması veya yabancıya vize muafiyeti tanımış olması, yabancıların ülkeye mutlak giriş hakkına sahip olacağı anlamına gelmez³⁶¹. Nitekim yabancı vize almış olsa dahi

³⁵⁸ Ancak yapılacak olan tebligatın dili bakımından kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu tür bir kolaylık uluslararası koruma konusunda gösterilmiştir (m.70/2); ancak sınırdan geri çevrilmeyle ilgili böyle bir düzenleme mevcut değildir. Oysaki etkin başvuru hakkının kullanılabilmesi için, yabancıların anlayabileceği bir dilin kullanılması isabetli olurdu. Ancak kanun uluslararası koruma ile ilgili 70. Maddede de böyle bir imkan sağlamıştır. Kanaatimizce bu boşluk uygulama veya daha alt derecedeki düzenleyici işlemlerle ortadan kaldırılabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. TEKSOY, s.892, dn.51.

³⁵⁹ EKŞİ, "Tasarı", s.142.

³⁶⁰ ÇELİKEL/GELGEL, "20. Bası", s.82.

³⁶¹ TEKSOY, s. 859.

YUKK m.7'ye aykırılıktan dolayı ülkeye girişine izin verilmeyebilir. Vize yabancı için, mutlak bir giriş hakkı kazandırmayıp, onun ülkeye girişini kolaylaştıran ve vizesiz yabancılara göre daha güçlü bir durumda olmasını sağlayan bir izin olarak görülmektedir³⁶².

Vizeler kural olarak konsolosluklarca yani yabancıнын sınır kapılarına gelmesinden önce alınmalıdır. İstisnai olarak vizeler, sınır kapılarının bağlı olduğu konsolosluklarca verilir. YUKK m.13'e göre, vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara süresi içinde Türkiye'den ayrılacaklarını belgelemeleri halinde, sınır kapılarında istisnai olarak vize verilebilir. Ancak sınır kapılarında verilen vizelerin sağladığı Türkiye'de kalış süresi daha kısadır³⁶³. Bakanlar Kurulunca farklı bir süre belirlenmediği sürece, bu vize Türkiye'de en fazla on beş gün kalma hakkı sağlar. Sınır vizesi, sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerce verilir. Ancak valilik bu yetkisini sınırdaki görevli kolluk birimine devredebilir. YUKK' un 11. maddesinin son fıkrasına göre, vize türlerine ve işlemlerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenecektir. Yeni düzenin uygulaması konusunda yönetmeliğin çıkarılması oldukça isabetli bir düzenleme olacaktır.

4. Vize Muafiyeti

YUKK m.12'de iki fıkra halinde vize şartı mutlak olarak aranmayacak veya takdir yetkisi ile aranmayabilecek iki grup oluşturulmuştur. Buna göre mutlak vize muafiyeti 12. maddenin 1. fıkrasında sayılan hallerde söz konusu olacaktır. Kanunun kullandığı emredici ifadeden de anlaşılacağı üzere burada vize veren makamların veya kontrol yapan makamların bu konuda takdir yetkisi yoktur³⁶⁴. Bu haller:

a. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Bakanlar Kurulu kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları

³⁶² Rona AYBAY/ Esra DARDAĞAN KİBAR, **Yabancılar Hukuku**, 3. Bası, İstanbul 2010, s.115.

³⁶³ TEKSOY, s.878.

³⁶⁴ EKŞİ, "**Tasarı**", s.146.

Anayasanın 16. maddesinin gereği olarak yabancılar hukuku alanında milletlerarası hukuk öncelikli olarak dikkate alınacak ve iç hukuk düzenlemeleri buna uygun yapılacaktır³⁶⁵. Ayrıca YUKK m.2/2'ye göre, kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır. Bu maddelerden anlaşıldığı üzere burada genel hükümlerin tekrarı söz konusudur³⁶⁶. Ayrıca Bakanlar Kurulu çeşitli gerekçelerle alacağı siyasi nitelikli kararlarla belli ülke vatandaşlarına vize muafiyeti getirebilir³⁶⁷.

b. Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar

Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla geçerli ikamet iznine sahip olan yabancıların vize alma zorunluluğu ortadan kalkacaktır³⁶⁸. 5683 sayılı kanun, (YİSHK) döneminde ikamet tezkeresi alabilmek için Türkiye'ye yasal bir giriş yapmak gerekmektedir (YİSHK m.1). İkamet tezkeresi başvuruları Türkiye'ye girdikten sonra yapılmakta idi³⁶⁹. YUKK m.21'e göre, ikamet izni başvuruları, yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılır. Bunun bir sonucu olarak ikamet izni talebinde bulunacak kişinin ülkeye yasal olarak giriş yapmasına ve vize almasına gerek yoktur³⁷⁰. YUKK ikamet izni türleri konusunda ayrıntılı düzenleme yapmıştır³⁷¹. YUKK'daki tüm ikamet izni türleri vizeden muaf olup, bu konuda herhangi bir ayrıma gidilmemiştir³⁷². İkamet izni yerine geçen belge sahiplerinin de vizeden muaf tutulması gerekmektedir³⁷³.

³⁶⁵ TEKSOY, s.864.

³⁶⁶ TEKSOY, s.864.

³⁶⁷ EKŞİ, “**Tasarı**”, s.146.

³⁶⁸ ÇELİKEL/GELGEL, “**20. Bası**”, s.82-83.

³⁶⁹ TEKSOY, s.867.

³⁷⁰ TEKSOY, s.867.

³⁷¹ YUKK'a göre (m.30), 6 tür ikamet izni vardır. Bunlar, kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet iznidir. Daha sonraki konularımızda ayrıntılı olarak inceleyeceğimizden ötürü burada sadece isim olarak bahsetmekle yetineceğiz.

³⁷² TEKSOY, s.867.

³⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. TEKSOY, s.867-870.

Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli çalışma izni bulunanlardan da vize şartı aranmaz. Bu durum hukukumuz açısından bir yeniliktir, nitekim mülga olan düzende, çalışma izinlerinin yurtdışından başvuru yoluyla alınması halinde, “çalışma vizesi” olarak adlandırılan çalışma amaçlı giriş vizesi alması ve giriş yaptıktan sonra da çalışma amaçlı ikamet izni alması gerekmektedir. Yeni sistemde çalışma izni almış olma yeterli görülmekte ve çalışma izninin geçerliliği için çalışma vizesine ve çalışma amaçlı ikamet iznine gerek duyulmamaktadır.

c. 15.7.1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 18 inci maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri

ç. 29.5.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olduğu anlaşılanlar

Buna göre doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar haricinde Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Ancak milli güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin haklar saklıdır. Bu sonuç Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 28. Maddesinden çıkarılmaktadır³⁷⁴.

YUKK m.12/1 'in ç bendinde belirtilen ifadeye göre bu bent kapsamına giren kişilerin mutlaka Mavi Kart ibraz etmelerine gerek yoktur³⁷⁵. Maddenin lafzı bizi böyle bir yoruma götürmektedir. Çünkü ç bendinde “TVK m.28 kapsamında olduğu anlaşılanlar” gibi bir ifade kullanılmıştır. Yani burada vize muafiyeti sağlayan mavi kart değil m.28'in bahsettiği hukuksal statüdür³⁷⁶. Ayrıca bu ifadeden anlaşılakta olan bir diğer husus da,

³⁷⁴ TEKSOY, s.865.

³⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. TEKSOY, s.866.

³⁷⁶ TEKSOY, s.866.

yabancı mutlaka durumunu kendi ispat etmek zorunda değildir, yetkili makam tarafından kişinin m.28 kapsamında olduğu anlaşılıyorsa da vize muafiyeti işletilecektir³⁷⁷.

YUKK' un 12. Maddesinin ikinci fıkrası takdiri muafiyet sebeplerini belirlemiştir. Buna göre, iki bent halinde sayılan kişilerden Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayabilir. Burada ilk fıkradaki gibi mutlak bir vize muafiyeti söz konusu olmayıp idareye takdir yetkisi verilmiştir. Bu kişiler,

- a. Mücbir nedenlerle, Türk hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişiler. Buradaki düzenlemenin temelinde insani sebepler yatmakta olup, olağan sebepler dışında yani zorlayıcı birtakım sebeplerden ötürü hava ve deniz limanlarımızı kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki kişiler vize muafiyeti kapsamına alınmıştır.
- b. Deniz limanlarına gelip, yetmiş iki saati geçmemek kaydıyla, liman şehrini veya civar illeri turizm amaçlı gezecek kişilerden de Türkiye'ye girişte vize muafiyeti aranmayabilir. Bu düzenlemenin amacı uluslararası gemi turlarında ve yat turizmi rotalarında Türk limanlarını tercih edilebilir kılmaktır.

Kanaatimizce vize muafiyetleri başlığı altında değinilmesi gereken bir diğer konu da YUKK m.14'te düzenlenmiş olan "Havalimanı Transit Vizeleri" konusudur. 14. Maddenin lafzından anladığımız üzere Türk havalimanlarından transit geçecek yabancılar kural olarak vize almak zorunda değillerdir³⁷⁸. YUKK m.14:

Türkiye'den transit geçecek yabancılara, havalimanı transit vizesi şartı getirilebilir. Havalimanı transit vizeleri en fazla altı ay içinde kullanılmak üzere konsolosluklar tarafından verilir.

Havalimanı transit vizesi istenecek yabancılar, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığınca müştereken belirlenir.

³⁷⁷ TEKSOY, s.866.

³⁷⁸ EKŞİ, "Tasarı", s.144.

5. Vize Verilmeyecek Yabancılar

Vize verilmeyecek yabancılar YUKK m.15'te bentler halinde sayılmıştır. Vize verilmeyecek yabancılar bir şekilde vize almış veya vize muafiyeti kapsamında olsa dahi Türkiye'ye girişlerine izin verilmez. Ancak m.15 kapsamındaki kişilere istisnai olarak vize verilmesi mümkündür. YUKK m.15/2' ye göre, bu madde kapsamında olmasına rağmen vize verilmesinde yarar görülenlere İçişleri Bakanı'nın onayıyla vize verilebilir. Burada "vize verilmesinde yarar görülenler" oldukça soyut bir ifadedir. Dolayısıyla takdir yetkisinin kullanılması gündeme gelecektir.

Vize verilmeyecek yabancılar,

- a. Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar
- b. Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar
- c. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler

Sayılan bu sebepler arasında en muğlak olan ve idareye oldukça geniş takdir yetkisi veren sebeptir. Burada yabancı'nın ülkeye girişinin kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülüp görülmediğinin tespiti idarenin takdirindedir. Kanun koyucu bu hususun mevcudiyetinin tespitinde bir yargı kararına dayanma şartını aramamıştır³⁷⁹. Bu sebeptir ki bu husus, keyfi uygulama ve kötüye kullanımlara açıktır. İdare bu yetkisini kullanırken somut verilere dayanmalı ve yeterli ihtimamı göstermelidir³⁸⁰.

ç. Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar,

Yabancı'nın herhangi bir hastalığının bulunması vize reddi sebebi değildir, bu hastalığın kamu sağlığını tehdit eden bir hastalık olması gerekmektedir.

³⁷⁹ TEKSOY, s.881.

³⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. TEKSOY s.881-882.

- d. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar
- e. Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar
- f. Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar
- g. Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkana sahip olmayanlar

ğ. Vize ihlalden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler.

C. YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMETİ

1. Genel Bakış

Anayasa m.23'e göre, yerleşme ve seyahat özgürlüğü vatandaş yabancı ayırmaksızın herkese tanınmıştır. Ancak daha sonraki fıkrada bu özgürlüklerin hangi sebeplerle sınırlanabileceği belirtilmiştir. Buna göre, seyahat özgürlüğü, suç soruşturma ve kovuşturması ve suç işlenmesinin önlenmesi amaçları ile sınırlanabileceken; yerleşme özgürlüğü ise, suçun önlenmesi, sosyal ve ekonomik gelişmeyi veya sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek veya kamu mallarını korumak amacı ile kanunla sınırlanabilir.

Yabancıların ülkemizde ikamet ve seyahati YUKK'dan önce, 15.7.1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'da düzenlenmekte idi. Ancak kanun 1950 tarihli olup, günümüz ihtiyaçlarına bazı durumlarda cevap veremediğinden ve bu kanun birçok konuda kanundan daha alt düzeydeki düzenleyici işlemlere atıf yapmakta olduğundan, YUKK bu kanunu yürürlükten kaldırmış ve ikametle ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir³⁸¹. Nitekim YUKK m.124'te yürürlükten

³⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. YUKK Genel Gerekçesi.

kaldırılan mevzuat arasında YİSHK da sayılmıştır. Bu kanun Pasaport Kanunu'ndan farklı olarak bütünüyle yürürlükten kaldırılmış ve ikametle ilgili düzenlemelerde YUKK yetkili hale getirilmiştir. Kanunun ikinci kısmının ikinci bölümünde 19. madde ile 50. madde arasında ikamet konusuna yer verilmiştir.

2. İkamet İzni

Yürürlükten kaldırılan YİSHK'da "ikamet tezkeresi" olarak bahsedilen belge YUKK'da 19. Madde ile başlayan ikamet bölümünde "ikamet izni" olarak ele alınmıştır. Bu maddeye göre, Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. Ancak burada, bir husus dikkatimizi çekmektedir ki, Türkiye'de oturmak talebinde olan yabancı ikamet izni başvurusunu Türkiye içinden veya dışından yapabilecektir. Oysaki yürürlükten kaldırılan YİSHK sadece ülke içinden başvuru yapılmasına olanak tanımakta idi. YUKK m.21'den de anlaşıldığı üzere ikamet izni başvuruları kural olarak yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türk konsolosluklarına yapılır. Konsolosluklar, ikamet izni başvurularını görüşleriyle birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne iletir. Genel Müdürlük ise gerekli gördüğü takdirde ilgili kurumların görüşlerini de alarak başvuruları sonuçlandırdıktan sonra, ikamet izninin düzenlenmesi ya da başvurunun reddedilmesi için konsolosluğa bilgi verir. Başvurular en geç doksan gün içerisinde sonuçlandırılır ve ikamet izni başvurusunun reddine ilişkin işlemler ilgiliye tebliğ edilir. Ayrıca YUKK m.26/2'ye göre, konsolosluklardan ikamet ve çalışma izni alarak gelen yabancılar, giriş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar.

Ancak aynı kanunun 22. Maddesi istisnai olarak ikamet izni başvurularının valiliklere de yapılabilmesine bazı şartlar altında olanak tanımıştır. Bu haller 22. Maddede sınırlı sayı (numerus clausus) olarak sayılmıştır. Bunlar,

- a. Adli veya idari makamların kararlarında veya taleplerinde,
- b. Yabancıların Türkiye'den ayrılmasının makul veya mümkün olmadığı durumlarda

c. Uzun dönem ikamet izinlerinde³⁸²

ç. Öğrenci ikamet izinlerinde

d. İnsani ikamet izinlerinde

e. İnsan ticareti mağduru ikamet izinlerinde

f. Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişlerde

g. Türkiye’de ikamet izni bulunan anne veya babanın Türkiye’de doğan çocukları için yapacağı başvurularda

Burada anne veya babanın ikamet izni Türkiye’de bulunmaktadır. Dolayısıyla kişiler Türkiye’de yaşadığından konsolosluklara başvurmak yerine, ikamet ettikleri ülkeden yani Türkiye’den başvuru yapabilme imkanlarının olması isabetli olmuştur.

ğ. Geçerli ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya değişikliğe uğramasından dolayı yeni kalış amacına uygun ikamet izni almak üzere yapılacak başvurularda³⁸³

h. 20. maddenin ikinci fıkrası kapsamında yapılacak ikamet izni başvurularında

YUKK m.20 ikamet izninden muafiyet konusunu düzenlemektedir. Buna göre, Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları, Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler, uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar, Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar ikamet izninden muaftırlar. Ancak bu yabancılar, ikamet izninden muafiyet sağlayan durumları sona erdikten sonra da Türkiye’de kalmaya devam edeceklerse, en geç on gün

³⁸² İlerleyen bölümlerde ikamet izni türleri ayrıntılı olarak açıklanacağından burada herhangi bir açıklama yapılmayacaktır.

³⁸³ YUKK m.29 ikamet izinleri arasında geçişlere imkan tanımaktadır.

içinde ikamet izni almak üzere valiliklere başvurmakla yükümlüdür. 22. maddenin 1. fıkrasının h bendi bu kişilerden söz etmektedir. Bu kişiler zaten ülkede bulunmaktadırlar, dolayısıyla konsolosluktan başvuru yapmaları yerine valiliklerden yapabilmeleri isabetli olmuştur.

1. Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanların, kısa dönem ikamet iznine geçişlerinde

Alınan ikamet izni altı ay içerisinde kullanılmadığı takdirde geçerliliğini yitirecektir.

3. İkamet İzninden Muafiyet

YUKK’da bazı yabancıların ülkede ikamet izni almaksızın oturabilmesine cevaz vermiştir. Bu yabancılar YUKK m.20’de sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Bunlar,

- a. Doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince
- b. Vatansız kişi kimlik belgesi sahibi olanlar³⁸⁴
- c. Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları

ç. Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler

d. Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar

³⁸⁴ Vatansız kişi kimlik belgesi, vatansız kişileri konu alan m.50 ve 51’de düzenlenmiş olup, YİSHK’da böyle bir belge bulunmamakta idi. Bu kanuna göre vatansız kişilere Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilme hakkı sağlayan vatansız kişi kimlik belgesi düzenlenir. Bu belge hiçbir harca tabi değildir ve ikamet izni yerine geçer. Dolayısıyla vize alma yükümlülüğü de ortadan kalkacaktır. Bu belge, iki yılda bir valiliklerce yenilenir ve bu belgede yabancı kimlik numarası da yer alır. Bu belge ile ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirtilir.

e. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar

YUKK m.2/2'de, bu kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklı tutulmuştur. Dolayısıyla 20. maddede açıkça zikredilmemiş olsa bile YUKK m.2/2'deki hüküm dolayısıyla bu tür bir uygulamaya gidebilirdik. Genel hüküm tekrarlanmıştır YUKK m.20/1.e'de.

f. 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanlar

TVK m.28'den bu kişilerin sayılan haklar dışında Türk vatandaşlarıyla denk tutuldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu hükümle de tekrara gidilmiştir. Burada bir diğer husus da Mavi Kart sahibi olmama veya Mavi Kart ibraz etmeme durumlarında kişinin bu hakkından istifade edip edemeyeceği konusudur. Maddenin lafzından anladığımız üzere burada önemli olan hukuki statü sahibi olmaktır, yani TVK m.28 kapsamında olmaktır. Mavi Kart sadece ispat vasıtasıdır.

g. 69 uncu maddenin yedinci fıkrası³⁸⁵ ile 76 ncı ve 83 üncü maddelerin birinci fıkraları³⁸⁶ kapsamında belge sahibi olanlardır.

YUKK m.27'de çalışma izninin ikamet izni sayılması konusu düzenlenmiş olup, kanaatimizce bu madde de muafiyetler başlığı altında değerlendirilmelidir. Burada YİSHK'dan farklı bir düzenleme söz konusudur. Buna göre, geçerli çalışma izni ile 27.2.2013 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 10 uncu maddesine istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır.

³⁸⁵ YUKK m.69/7'ye göre uluslararası koruma başvuru sahibine kayıt esnasında; kimlik bilgilerini içeren, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğunu belirten, otuz gün geçerli bir kayıt belgesi verilecektir. bu belge sahibi olanlar ikamet izninden muafırlar.

³⁸⁶ YUKK m.76/1'deki belge, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesidir. Bu belge, mülakatı tamamlanan başvuru sahibine ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine verilir. Uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirtir ve 6 ay sürelidir. YUKK m.83/1'deki belge ise, Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi'dir. Bu belge mülteci statüsü verilenler için düzenlenir. Bu belge yabancı kimlik numarası içerir ve üçer yıllıktır.

4. İkamet İzni Türleri

YUKK'a göre ikamet izni çeşitleri, kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı tanedir. YİSHK'da ikamet izni türleri yokken YUKK'un böyle bir düzenleme yapması isabetli olmuştur.

a. Kısa Dönem İkamet İzni

aa. Genel olarak

Kısa dönem ikamet izni YUKK'un 31, 32 ve 33. maddelerinde düzenlenmiştir. Kısa dönem ikamet izni her defasında en fazla birer yıllık sürelerle verilir.31. Maddeye göre kısa dönem ikamet izni verilecek yabancılar,

- a. Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler
- b. Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar
- c. Ticari bağlantı veya iş kuracaklar
- ç. Hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar
- d. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler
- e. Turizm amaçlı kalacaklar³⁸⁷
- f. Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekle
- g. Adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler

³⁸⁷ Benzer hükümler YİSHK'da da bulunmakta idi (YİSHK m.3/3, 4 ve 5).

ğ. Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler³⁸⁸

h. Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar³⁸⁹

1. Kamu kurumları aracılığıyla Türkiye’de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar

i. Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenlerdir³⁹⁰.

ab. Kısa Dönem İkamet İzninin Şartları

Kısa dönem ikamet izni alabilmek için birtakım şartların mevcudiyeti esastır. Bu şartlar,

a. Kısa dönem ikamet izni alabilecek yabancı grupları YUKK m.31’de sınırlı sayıda sayılmıştır. Ancak bu kişiler kısa dönem ikamet izni alabilecektir. Buna göre kısa dönem ikamet izni talebinde bulunacak kişi öncelikle 31. madde kapsamında olmalıdır ve kişi bununla ilgili bilgi ve belgeleri ibraz etmelidir.

b. Kısa dönem ikamet izni alabilecek kişilerden olmak, yabancıya mutlak olarak kısa dönem ikamet izni verileceği anlamına gelmez. Kısa dönem ikamet izni başvurusunda bulunacak yabancının YUKK m.7’deki Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmaması gerekir.

c. Bir diğer şart, yabancının genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmasıdır. Ancak burada genel sağlık ve güvenlik standartlarının ne olduğu hususunda sınırları belirleyici bir hüküm bulunmamaktadır. Aile ikamet izninde bu husus asgari ücretle somutlaştırılmıştır. Ancak buradaki şart çok müphem olup, bu konuda idarenin takdir yetkisi mevcuttur.

³⁸⁸ YUKK m.34/5,6,7.

³⁸⁹ Bu bent kapsamında verilen ikamet izinleri, en fazla iki defa verilebilir.

³⁹⁰ Bu bent kapsamında verilen ikamet izinleri, bir defaya mahsus olmak üzere en fazla bir yıl süreli verilebilir.

- d. Yabancınn, istenildiği takdirde, vatandaşı olduğu veya yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenmiş adli sicil kaydını gösteren belgeyi ibraz etmesi gerekmektedir. Bu bent, “genel güvenliği tehdit etme” gibi müphem bir kavrama dayalı olmayıp, oldukça somut ve objektiftir.
- e. Yabancınn kısa dönem ikamet izni alabilmesi için son şart ise, yabancınn Türkiye’de kalacağı adres bilgilerini vermesidir.

ac. Kısa Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

Kısa dönem ikamet izni en fazla birer yıllık sürelerle verilebilir. Bazı durumların varlığı veya sonradan ortaya çıkması halinde kısa dönem ikamet izni talebi reddedilir, var olan ikamet izni iptal edilir veya süresi dolan ikamet izni uzatılmaz. Bu durumlar,

- a. Kısa dönem ikamet izninin verilebilmesi için aranan şartlardan birinin veya birkaçının yerine getirilmemesi veya ortadan kalkması
- b. İkamet izninin verilifş amacı dışında kullanıldığının anlaşılması
- c. Son bir yıl içinde toplamda yüz yirmi günden fazla süreyle yurt dışında kalınması
- d. Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararı bulunması halleridir.

b. Aile İkamet İzni

ba. Genel Olarak Aile Hayatı Hakkı

Aile hayatının kutsallığı ve korunmaya değer olduğu, anayasamızda ve pek çok uluslararası belgede teyit edilmiştir³⁹¹. Anayasa m.20’ye göre, *Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir*. Bu maddeden “Herkes” in bu hakka sahip olduğu sonucuna varılabilir, bu maddede vatandaş-yabancı ayrımı yapılmamıştır. İHEB m.16/3’e göre, aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur; cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (MSHS) 23. maddesine

³⁹¹ ÇİÇEKLİ, “Yabancılar”, s.59.

göre, 1. Aile toplumun doğal ve temel birimidir ve toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir. 2. Evlenebilecek yaşta bulunan erkeklerle kadınlara, evlenme ve aile kurma hakkı tanınacaktır. AİHS'nin 12. maddesinde de evlenme hakkı güvence altına alınmıştır. Buna göre, evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Aile birliği ilkesinin bir gereği olarak, aile hayatına yapılan hukuka aykırı ve keyfi müdahaleler önlenmelidir³⁹². MSHS'nin 17. maddesinin 1. fıkrasına göre, "1. Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da yasa dışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamaz. 2. Herkesin bu gibi müdahalelere ya da tecavüzlere karşı yasalarca korunma hakkı vardır." Ayrıca AİHS'nin 8. Maddesine göre, "1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir."

Yabancılar açısından aile hayatı hakkının üç yönü bulunmaktadır, bunlar; aile oluşumu, aile birleşimi ve aile hayatını sürdürmedir³⁹³. Aile oluşumu, bir kişinin yabancı bir kişiyle yapmış olduğu evliliğe bağlı olarak evlendiği kişinin ülkeye girişini ve ikametini talep etmesine denmektedir³⁹⁴. Aile birleşimi ise, yabancıların ülkeye girişi sırasında hali hazırda evli olması sebebiyle eş ve çocukları dahil diğer aile fertlerinin ülkeye girişini ve ikametini talep etmesine denmektedir³⁹⁵.

Karşılaştırmalı hukukta aile birliği ve aile birleşimi hakkının varlığı genellikle kabul edilmektedir, ancak ailenin kimlerden oluştuğu konusunda devletler arasında bir uzlaşma

³⁹² ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.181.

³⁹³ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.59.

³⁹⁴ ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.181.

³⁹⁵ ÇİÇEKLİ, "Yabancılar", s.59.

bulunmamaktadır ve bu husus farklı şekillerde yorumlanmaktadır³⁹⁶. Aile tanımı konusunda genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tanımı dikkate alınmaktadır; ancak AB hukukunda yabancı veya eşinin üst soyu da aile kavramına dahil edilmektedir³⁹⁷.

Aile hayatının devamlılığının sağlanmasında en sık başvurulan mekanizmanın AİHS'nin 8. maddesindeki mekanizmadır³⁹⁸. Bu kapsamda bir yabancının ülkede kalma hakkının tespitinde bireysel menfaatler ile devlet menfaatlerini dengeleyici bir yaklaşım gözetilmeli ve her bir sınır dışı olayı³⁹⁹, olayın kendi somut şartları içinde değerlendirilmelidir⁴⁰⁰.

AİHS m.8'in uygulanabilmesi için soyut aile bağı tek başına yeterli olmayacaktır, ailevi bağın aynı zamanda fiilen mevcut ve gerçek bir bağlılık olması gerekecektir⁴⁰¹. Ailevi irtibatın varlığı konusunda dikkat edilmesi gereken hususlara örnek olarak, aile üyeleri arasındaki biyolojik bağlar, ekonomik bağımlılık, aynı evi paylaşma, fiili aile hayatı, aile hayatı sürdürme niyeti gibi hususlar verilebilir⁴⁰². AİHM'in aile hayatının varlığını tespitinde yasal aile kavramının ötesinde sosyolojik aile kavramını aradığı anlaşılmaktadır⁴⁰³.

³⁹⁶ R. CHOLEWINSKI(1994), "The Protection of the Right of Economic Migrants to Family Reunion in Europe", International and Comparative Law Quarterly 43(3), s.568-598.

³⁹⁷ ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.182.

³⁹⁸ Ursula KILKELY, **Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz)**, Almanya 2001, s.26.

³⁹⁹ Aile hayatını sürdürme hakkının varlığı, yabancının bulunduğu ülkeden sınır dışı veya iade edilmesi riskiyle karşılaştığında ileri sürülebilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.182.

⁴⁰⁰ CHOLEWINSKI, s. 573.

⁴⁰¹ ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.182.

⁴⁰² ÇİÇEKLİ, "Sığınmacılar", s.182.

⁴⁰³ KILKELY, s.31.

bb.YUKK'un Hazırlanmasında Referans Alınan Mevzuat

Yabancıların giriş, ikamet ve seyahati konularında esas alınan Avrupa Birliği mevzuatı arasında, 2003/86/EC sayılı Aile Birleşmelerine İlişkin Konsey Yönergesi⁴⁰⁴ de bulunmaktadır⁴⁰⁵. Kanaatimizce aile ikamet izni konusunda bu Konsey Yönergesi incelenmelidir. Aile Birleşmesi Yönergesi'nin 1. Maddesinden anlaşıldığı üzere, bu yönerge, yasal olarak üye devletlerde ikamet eden üçüncü ülkelerin aile birleşmelerini düzenlemektedir. Buna göre, destekleyicinin bir üye devlette en az 1 yıl veya daha fazla süreli bir ikamet izni bulunmalıdır ve uzun süreli ikamet hakkını elde etmek hususunda makul beklentisi bulunmalıdır (Aile Birleşmesi Yönergesi m.3). Aile üyeleri ile ilgili olarak Yönerge'nin 4. maddesinde düzenleme mevcuttur. Buna göre, öncelikle aile üyeleri, statüleri her ne olursa olsun üçüncü ülke vatandaşı olmalıdırlar. Bu yönerge, üye devletlerin vatandaşlarının aile birleşmelerine; mülteci başvurusunda bulunmuş ve bu başvurusu henüz sonuçlanmamış olanlara; geçici koruma kapsamında ikamet izni alanlara; geçici koruma ve bu bağlamda ikamet izni almak için yaptığı başvuru henüz sonuçlanmayanlara uygulanmayacaktır (Aile Birleşmesi Yönergesi m.3). Aile Birleşmesi Yönergesi kapsamında aile birleşmesinden yararlanabilecek kişiler;

1. Destekleyicinin eşi,
2. Destekleyicinin küçük çocukları ve eşinin çocukları ve evlatlığı,
3. Velayeti destekleyicide bulunan ve destekleyiciye bağımlı bulunan evlatlık da dahil destekleyicinin küçük çocukları,
4. Evlatlık da dahil olmak üzere, velayeti eşinde olan ve eşe bağımlı olan çocuklardır.

Çok eşlilik konusunda da yönergede hüküm bulunmaktadır. Destekleyicinin tabi olduğu hukuk sistemine göre çok eşlilik yasal ise ve destekleyici çok eşli ise üye devletlerin ikinci ve diğer eşlere ikamet izni vermeme hususunda yetkisi vardır (Aile Birleşmesi

⁴⁰⁴ Council Directive of 22 September 2003 on the right to family reunification, OJ L 251 3.10.2003 s. 12-18.

⁴⁰⁵ EKŞİ, "Tasarı", s.89.

Yönergesi m.4/4). Tescil edilmiş birlikteliklerin eş kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu da üye devletlere bırakılmıştır. Küçük çocukların, çocuk olup olmadıkları hususu üye devletlerce kendi hukuklarına göre belirlenecektir. Ayrıca küçük çocukların evli olmaması gerekmektedir. Ergin çocukların ve bu çocukların eşlerinin aile birleşmesinden istifade edebilmesi için, bu kişilerin, sağlık durumları nedeniyle kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olmaları gerekmektedir.

Aile birleşmesi başvurusunda eklenmesi gerekenler yönergenin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Aile birleşmesi başvurusuna, ailevi bağlantıyı göstermeye yarayan belgelerin eklenmesi gerekmektedir. Gerekli hallerde mülakat da dahil olmak üzere, ailevi bağlantıyı tespit edecek her türlü inceleme ve araştırma yapılabilecektir.

Fiili birliktelik durumlarında⁴⁰⁶, üye devletlerin ailevi bağlantı konusunda nazarı dikkate alması gereken faktörlere örnek olarak, ortak çocuk, önceki beraberlik, birlikteliklerin kütüğe geçirilmesi gibi, ailevi bağlantıyı tespit etmeye yarayabilecek her türlü güvenilir kanıtlar sayılmıştır.

Aile birleşmesi başvurusunun yapılabilmesi için aranan şartlardan birisi de, aile üyelerinin destekleyicinin bulunduğu üye devletin dışında olması gerekliliğidir. Fakat istisnai ve zaruri hallerde, aile üyeleri destekleyici ile aynı üye devlette olsa bile aile birleşmesi başvurusu yapılabilir (Aile Birleşmesi Yönergesi m.5/3).

Üye devlet, aile birleşmesi başvurusu yapıldıktan sonra kararını mümkün olan en kısa sürede ve en geç 9 ay içinde başvuru sahibine bildirmelidir. Ancak gerekli hallerde 9 aylık süre uzatılabilir. Süre sonunda karar alınamaması durumunda takip edilecek usul üye devletlerin hukukuna tabidir (Aile Birleşmesi Yönergesi m.5).

⁴⁰⁶ Yönerge metninde geçen “unmarried partner” çalışmamızda “fiili birliktelik” olarak ele alınmıştır.

Aile Birleşmesi Yönetmeliği'nin 6. Maddesine göre, üye devletler, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı gerekçeleriyle aile üyelerinin giriş ve ikamet taleplerini veya verilen izinlerin uzatılmasını reddedebilir.

Aile Birleşmesi Yönergesi'nin 7. Maddesine göre, aile birleşmesi talebi yapıldığında üye devlet, destekleyicinin konutunun olduğunu ve konutun sağlık ve güvenlik açısından gerekli şartları taşıdığı; destekleyicinin hastalık sigortası olduğunu; üye devletin sosyal yardım hizmetlerinden destek almaksızın, destekleyicinin kendisini ve aile üyelerini geçindirecek bir gelire sahip olduğunun ispatını isteyebilir. Bunun yanında birleşme talep eden aile üyelerinin entegrasyonu tamamlamaları şartı aranabilir. Yönergeye göre, üye devletler, aile birleşmesinden önce destekleyicinin, iki yılı aşmamak kaydıyla yasal olarak ülkede ikamet etmesi şartını öngörebilirler. Ayrıca üye devletler, aile birleşmesi yapıldıktan sonra, başvurunun yapılması ile ikamet izninin verilmesi arasında 3 yılı aşmayacak bir bekleme süresi koyabilirler (Aile Birleşmesi Yönergesi m.8).

Aile Birleşmesi Yönergesinin 13. maddesine göre, aile birleşmesi kabul edilince, üye devlet, aile üyelerine vize de dahil olmak üzere ülkeye girişleri için gerekli belgeleri verir. Ayrıca destekleyicinin bulunduğu üye devlet, ayrıca en az 1 yıl süreli ikamet izni düzenler. Aile üyelerine verilecek olan ikamet izinlerinin süresi, kural olarak destekleyicinin ikamet izni süresinden uzun olamayacaktır⁴⁰⁷. Destekleyicinin, aile birleşmesi kapsamında ikamet izni alan aile üyeleri eğitim, bağımlı ve bağımsız çalışma, meslek eğitimi hakkına sahiptir.

Aile Birleşmesi Yönergesi'nin 16. maddesinde aile birleşmesine bağlı ikamet izni taleplerinin reddedileceği veya uzatılmayacağı haller düzenlenmiştir. Buna göre, eğer destekleyici ve aile üyelerinin aile birliği veya evlilik birliği sona ermişse veya gerçek bir birlik söz konusu değilse; destekleyici veya fiili birliktelik yaşadığı partneri başka biriyle

⁴⁰⁷ EKŞİ, “Tasarı”, s.90.

evlenirse veya uzun süreli bir birliktelik yaşıyorsa; yönergenin koyduğu şartlar sağlanmıyorsa ikamet izni talepleri reddedilir veya süresi dolan ikamet izinleri yenilenmez.

Mültecilerin aile birleşmesi Yönerge'nin 9-12 maddeleri arasında özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre üye devletler, mültecilerin aile birleşimi başvurularını, başvuru öncesi evli olan mültecilerle sınırlayabilecektir.

Ayrıca, 25 Kasım 2003 tarih ve 2003/109 sayılı “Uzun Dönemli İkamet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Durumu Hakkında AB Konsey Yönergesi” ne göre, *aile birliğinin korunması ve uzun dönemli ikamet eden kişinin ikamet hakkını kullanmasının engellenmemesi için, aile bireyleri de uzun dönemli ikamet eden kişi ile birlikte başka bir üye devlete yerleşebilmelidirler. Üye devletler uzun dönemli ikamet eden kişiye eşlik etme veya onun yanına yerleşme izni verilebilecek aile bireyleri konusunda, uzun dönemli ikamet eden kişinin himayesine muhtaç olan özürlü yetişkin çocukların ve üst kuşaktan birinci dereceden akrabalarının durumuna özel dikkat göstermelidirler.*⁴⁰⁸

bc. Aile İkamet İzni ve şartları

YİSHK'da olmayan bu ikamet izni türü YUKK m. 33-38 de düzenlenmiştir. Bu ikamet izni türü, kanunun “destekleyici” sıfatını bahşettiği kişiye bağlı olarak kazanılmaktadır. Kanun koyucunun destekleyici sıfatını verdiği kişiler, Türk vatandaşları, 5901 sayılı kanunun (TVK) 28. maddesi kapsamında olanlar, ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar⁴⁰⁹, mülteciler⁴¹⁰ ve ikincil koruma sahipleridir.

⁴⁰⁸ BMMYK İltica ve Göç Mevzuatı, Ankara 2005, s.180.

⁴⁰⁹ YUKK'a göre yabancıların bu tür ikamet izninden faydalanma olanakları geniş tutulmuştur. Destekleyici sıfatının verilebilmesi için kişinin herhangi bir ikamet izni türüne sahip olması yeterli görülmüştür. Oysaki konuyla ilgili AB yönergelerinde uzun dönem ikamet izni sahibi olma şartı aranmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ERGÜL, s.200.

⁴¹⁰ Aile Birleşmesi Yönergesi'nde mültecilerin aile birleşmesi konusu özel olarak düzenlenmiştir. Ancak YUKK'ta mülteciler kanunun belirlediği diğer destekleyicilerle aynı hükümlere tabidir. YUKK m.35/4 e göre, Türkiye'de bulunan mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerinde 35. Maddenin 1. fıkrasındaki şartlar(destekleyicinin taşıması gereken şartlar) aranmayabilir, demek suretiyle mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahipleri lehine takdir yetkisine dayalı bir pozitif ayrımcılık yapılmıştır.

Bu izin destekleyicinin yabancı eşi⁴¹¹, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğu, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğu için alınabilir. Vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik halinde, eşlerden yalnızca birine ikamet izni verilir. Ancak destekleyicinin diğer eşlerinden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilir. Ancak burada kanunun lafzı dikkat çekmektedir, “verilebilir” ifadesi yetkili makama takdir yetkisi bahşetmektedir. Ayrıca çocukların ikamet izninde, Türkiye dışında varsa ortak velayeti bulunan anne veya babanın muvafakati aranır.

Aile ikamet izni, her defasında iki yılı aşmayacak şekilde verilir. Ancak aile ikamet izni destekleyiciye bağılı olarak alındığından, aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamayacaktır.

İkamet izni türleri arasında geçişler mümkündür. Aile ikamet izinlerinin bazı durumların mevcudiyeti halinde kısa dönem ikamet iznine çevrilmesi mümkün olmaktadır. Bu durumlardan ilki, YUKK m.34/5’te belirtilmiştir. Buna göre, en az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olanlardan on sekiz yaşını tamamlayanlar, talep etmeleri halinde bu izinlerini kısa dönem ikamet iznine çevirebilirler. Burada, destekleyiciye bağılı ikamet izni alan ergin olmayan çocuklar söz konusudur. Bahsedilen ergin olmayan çocuklar, ergin olmalarıyla birlikte destekleyiciye bağılı ikamet izni alamayacaklarından kanun koyucu bu kişilere böyle bir imkan tanımıştır. Türk örf ve adetleri gereğince aile birliğı esas olup, ergin olan çocuk, ergin olmasıyla birlikte aile bağlarını koparmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu, bu madde ile, örf ve adetleri, Türk aile yapısını da göz önünde bulundurmuştur. Kısa dönem ikamet iznine dönüştürebilmek için destekleyiciye bağılı ikamet izni alan kişinin talebi esastır. Kanunun lafzına bakacak olursak, kanun koyucu burada da şartları sağılayan herkese mutlak olarak kısa dönem ikamet izni verilmeyeceğini

⁴¹¹ Aile Birleşmesi Yönergesine göre, fiili birliktelikler de eş kapsamındadır ancak YUKK sadece “yabancı eşi” kavramını ele almıştır. Kanunun lafzından da anlaşıldığı üzere fiili birliktelik durumlarında, yani taraflar arasında hukuk sistemlerinin tanıdığı evlilik akdi yoksa kanunumuz bu tür birlikteliklere aile birleşimi konusunda olanak tanımamaktadır.

“dönüştürülebilir” ifadesiyle gözler önüne sermiştir. Bu madde ile idareye takdir yetkisi verildiği aşıkardır.

Aile ikamet izninin kısa dönem ikamet iznine dönüşmesi imkanı tanınan bir diğer durum, YUKK m.34/6’da Türk vatandaşı destekleyicinin yabancı eşi lehine düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma halinde, Türk vatandaşıyla evli yabancıya, en az üç yıl aile ikamet izniyle kalmış olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Burada destekleyici Türk vatandaşı olmalıdır, sadece Türk vatandaşıyla evli yabancıya böyle bir imkan tanınmıştır. Dolayısıyla ikamet izinlerinden birine sahip yabancıların, mültecilerin, ikincil koruma statüsü sahiplerinin, 5901 sayılı kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanların yabancı eşleri için boşanma halinde aile ikamet izinlerinin kısa dönem ikamet iznine dönüştürüleceği konusunda bir imkan bulunmamaktadır. Destekleyici Türk vatandaşı olmalı ve yabancı eş en az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olmalıdır. Ancak, bu üç yıllık süre şartı, yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, aranmaz. Burada amaç aile içi şiddet mağduru yabancı eşi korumaktır. Ancak aile içi şiddet⁴¹², ilgili mahkeme kararıyla sabit olmalıdır, dolayısıyla burada takdir yetkisine yer verilmeyip objektif ve somut gerekçelere dayandırılmıştır.

Aile ikamet izninin kısa dönem ikamet iznine çevrilebilme olanağı tanıyan bir diğer durum da destekleyicinin ölümü olup YUKK m.34/7’de düzenlenmiştir. Buna göre, destekleyicinin ölümü halinde, destekleyiciye bağlı aile ikamet izniyle kalanlara, süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet izni verilebilir.

⁴¹² Aile içi şiddet, aile içerisinde bir bireyin diğer bir bireye yönelik fiziksel, sözel ve duygusal kötü davranışları olarak tanımlanmaktadır ve öldürmek, yaralamak, sakatlamak, tecavüz, ensest ilişki, parasız bırakma, çalışmayı engelleme, aşağılama gibi birçok çeşidi mevcuttur. Bu konuyu düzenleyen mevzuat arasında 8.3.2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanun mevcuttur. Bu kanunun m.1/2 (a) maddesine göre, kanunun uygulanmasında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eray KARINCA, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler**, TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara 2008, s.10 vd. YUKK’un lafzından anlaşıldığı üzere aile içi şiddet mağduru, sadece kadın eş değil erkek eş de olabilir.

Aile ikamet izninin sağladığı bir imkan da, destekleyiciye bağlı ikamet izni alan ergin olmayan çocuklar lehinedir. Aile ikamet izni, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar.

Aile birliğinin korunmasına hizmet eden aile ikamet izninin şartları YUKK m. 35'te sayılmıştır. Ancak burada hem destekleyicide bulunması gereken şartlar, hem de destekleyiciye bağlı olarak aile ikamet izni kazanacak kişilerde bulunması gereken şartlar zikredilmiştir. Buna göre destekleyicide aranan şartlar⁴¹³,

a. Toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunmak

Burada “maddi imkanların hayatının idamesi için yeterliliği” yerine somut bir ölçüt olan asgari ücret dikkate alınmış ve idareye takdir yetkisi verilmemiştir. Destekleyicinin toplam geliri asgari ücretten az olmamalı ve bununla birlikte ailedeki fert başına düşen aylık gelir, asgari ücretin üçte birinden az olmamalıdır.

b. Ailenin nüfusuna göre, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak ve tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olmak

Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarının neler olduğu oldukça müphemdir. Dolayısıyla bu standartları takdir yetkisi çerçevesinde idare belirleyecektir.

c. Başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan⁴¹⁴ herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemek

d. Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak⁴¹⁵

⁴¹³ Uluslararası koruma kapsamında olduklarından dolayı, bu şartlar mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerinde aranmayabilir (YUKK m.35/4).

⁴¹⁴ Aile birliği esas alındığından, aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olma şartı aranmaktadır. Aile düzenine karşı suçlar TCK m.230-234 de düzenlenmiştir.

e. Adres kayıt sisteminde kaydı bulunmaktadır.

Türkiye’de destekleyicinin yanında kalmak üzere aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aranacak şartlar ise,

a. Destekleyicinin yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna aile ikamet izni verilebileceğini daha önce belirtmiştik. Aile ikamet izni talebinde bulunan kişi bu kişilerden olduğunu gösteren bilgi ve belgeleri ibraz etmelidir.

b. Aile ikamet izni talebinde bulunacak kişi, destekleyici ile birlikte yaşadığını veya yaşama niyeti taşıdığını ortaya koymalıdır.

Kanaatimizce burada birlikte yaşama niyetinin ortaya konması oldukça zordur. Ancak Aile Birleşmesi Yönergesinde de böyle bir hüküm mevcuttur. Yönergeye göre, aile birleşmesi başvurusuna ailevi bağlantıyı gösteren belgeler eklenmelidir. Bu konuda mülakat dahil, ailevi bağlantıyı tespit edecek her türlü inceleme ve araştırma yapılabilir.

c. Evliliğin aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmamış olması gerekir.

d. Eşlerden her biri için on sekiz yaşını doldurmuş olma şartı aranmaktadır. Dolayısıyla burada kişinin tabi olduğu hukuk sistemince on sekizden daha küçük yaşta evlenilmiş olunması, yabancı eşin aile ikamet izni alabileceği anlamına gelmemektedir. ”Ergin olma” durumundan değil de “on sekiz yaşını doldurmuş olma”dan bahsedilmiştir⁴¹⁶.

e. YUKK m.7’deki Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmamalıdır.

⁴¹⁵ Bu bent, bilimsel araştırma amaçlı ikamet izni ya da çalışma izni bulunanlar, 5901 sayılı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olanlar veya Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancılar hakkında uygulanmayacaktır (YUKK m.35/2).

⁴¹⁶ Nitekim TMK m.11/ II’ye evlenme kişiyi ergin kılar. Ancak burada erginlikten bahsedilmeyip, 18 yaşını doldurmuş olma söz konusudur.

bd.Aile İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali ve Uzatılmaması

Bazı hallerde aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler ise uzatılmaz. Bu haller,

- a. Destekleyici ve destekleyiciye bağılı olarak ikamet izni talebinde bulunanlarda aranan şartların karşılanmaması veya ortadan kalkması
- b. Aile ikamet izni şartları ortadan kalktıktan sonra kısa dönem ikamet izni verilmemesi
- c. Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunması
- d. Aile ikamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi
- e. Son bir yıl içinde toplamda yüz seksen günden fazla süreyle yurt dışında kalınmasıdır.

Burada aile ikamet izni talep eden kişinin destekleyiciyle birlikte yaşaması veya bu niyetini ortaya koyması gerekeceğinden, destekleyiciye bağılı ikamet izni alan kişinin uzun süreli, yurt dışında bulunmasına müsaade edilmemiştir. Burada kişi destekleyiciye bağılı ikamet izni aldığından ve korunan yarar aile birliğı olduğundan kanaatimizce bu isabetlidir.

be. Anlaşmalı Evlilik Yoluyla Talep Edilen Aile İkamet İzni

Aile ikamet izninin şartlarından biri de, evliliğı sırf aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olmaktır. Buna da uygun olarak YUKK m.37'de anlaşmalı evlilik yoluyla talep edilen ikamet izni konusunda düzenlemeye rastlamaktayız. Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğın sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır⁴¹⁷. Yapılan araştırma sonucunda, evliliğın bu amaçla yapıldığı tespit edilirse, aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir. Aile ikamet izni verildikten sonra da, evliliğın anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir. Dolayısıyla anlaşmalı evliliğın varlığı ikamet izni verildikten sonra dahi denetlenebilir. Kanun koyucu bu tür evlilikleri tasvip etmemektedir. Bunun bir müeyyidesi olarak, anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen

⁴¹⁷ EKŞİ, "Tasarı", s.153.

ikamet izinleri, YUKK'da öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmayacaktır. Bu şekilde, hileli yollarla elde edilmiş olan ikamet izninin iptali, yabancının Türkiye'de yeni kuracağı hayata olumsuz etkisini devam ettirecektir⁴¹⁸.

c. Öğrenci İkamet İzni

ca. Genel Olarak

Öğrenci ikamet izni YUKK'un 38-42 maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecek yabancılara öğrenci ikamet izni verilir. Öğrenci ikamet izni kural olarak yükseköğrenim gören yabancıya verilmektedir ancak bunun istisnası YUKK m.38/2'de düzenlenmiştir⁴¹⁹. Buna göre, ilk ve orta öğretim öğrencilerine de istisnai olarak öğrenci ikamet izni verilebilecektir. Bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişi tarafından üstlenilen ilk ve orta derecede öğrenim görecek yabancılara, velilerinin veya yasal temsilcilerinin de muvafakatiyle öğrenimleri süresince birer yıllık sürelerle öğrenci ikamet izni verilebilir ve uzatılabilir.

Öğrenci ikamet izni, öğrencinin anne ve babası ile diğer yakınlarına, ikamet izni alma konusunda hiçbir hak sağlamamaktadır. Kural olarak, hayatını kendi kendine idame edebilecek yükseköğrenim öğrencilerine öğrenci ikamet izni verileceğinden ailelerine ikamet izni alma konusunda hak sağlanmaması kanaatimizce isabetli olmuştur. Nitekim istisnai olarak ilk ve orta derecede öğrenim görecek yabancılara da öğrenci ikamet izni verilebileceğini belirtmiştik, bu istisnai durumda dahi, ilk ve ortaöğrenim görecek yabancı öğrencinin bakım ve masraflarının gerçek veya tüzel kişilerce üstlenilmesi gerekmektedir. Yani öğrenci ikamet izni sahibi yabancının ailesine bu konuda hiçbir hak sağlanmayacağı bu hükümlerle de desteklenmiştir.

⁴¹⁸ ÇELİKEL/GELGEL, “20. Bası”, s.95.

⁴¹⁹ EKŞİ, “Tasarı”, s.153.

Öğrenim süresi, bir yıldan kısa ise, öğrenci ikamet izni süresi öğrenim süresini aşamaz.

cb. Öğrenci İkamet İzninin Şartları

Öğrenci ikamet izninin verilebilmesi için birtakım şartların varlığı veya birtakım engellerin bulunmaması esastır. Bu şartlar,

- a. Kişinin Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi göreceğini veya ilk ve orta derecede öğrenim görecektir yabancılarından ise, bakım ve masraflarının gerçek veya tüzel kişilerce üstlenileceğini ve Türkiye’de eğitim görme hususunda veli veya yasal temsilcilerinin muvafakatinin bulunduğunu belgelerle ibraz etmelidir.
- b. YUKK m.7 kapsamına girmemelidir.
- c. Türkiye’de kalacağı adres bilgilerini vermelidir.

cc. Öğrenci İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

Bazı hallerde öğrenci ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi uzatılmaz. Bu haller,

- a. Öğrenci ikamet izni alabilmek için varlığı esas olan şartların karşılanmaması veya ortadan kalkması
- b. Yabancınnın öğrenimini sürdüremeyeceği konusunda kanıtların ortaya çıkması
- c. Öğrenci ikamet izninin veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi
- d. Hakkında geçerli sınır dışı etme kararı veya Türkiye’ye giriş yasağı bulunması halleridir.

cd. Öğrencilerin Çalışma Hakkı

Yeni bir düzenleme olarak⁴²⁰, öğrenciler (Türkiye’de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Kanaatimizce bu hüküm yasa dışı çalışmanın önüne geçebilecek niteliktedir. Öğrenci ikamet izninin verilmiş amacı dışında kullanıldığının tespit edilmesi halinde öğrenci ikamet izni iptal edilecektir. Öğrenim amaçlı gelen öğrencinin daha önceki yasal düzenlemelere göre çalışmaması gerekecek idi. Ancak YUKK m.42, çalışma izni alınması şartıyla çalışma hakkına sahip olacaklarını belirtmektedir. Kanaatimizce kayıt dışı çalışmanın azaltılması için isabetli bir düzenleme olmuştur. Ancak burada yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile ön lisans ve lisans öğrencileri arasında çalışma hakkı konusunda yüksek lisans ve doktora öğrencileri lehine farklı düzenlemeler yapılmıştır. Ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlayacaktır ve haftada yirmi dört saatten fazla olamayacaktır. Ayrıca ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde İçişleri Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenecektir.

d. Uzun Dönem İkamet İzni

da. Genel olarak

YİSHK’nın yürürlük döneminde uzun süreli ikamet izni almak mümkün değildi. YİSHK m. 9’a göre ikamet tezkerelerinin süresi 5 senelik idi. Ancak karşılıklılık ilkesi uyarınca, bu süre Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı tarafından, daha uzun veya daha kısa olarak tespit edilebilir. Süresi biten ikamet tezkeresi

⁴²⁰ Daha önceki düzenleme olan Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmeliğe (RG. 30.4.1985, S.18740) göre, yabancı öğrencilerin Türkiye’deki öğrenimleri süresince gelir temini maksadıyla herhangi bir işte çalışmaları yasaklanmıştı. Ancak, bu yönetmeliğe göre, lisansüstü öğrenim gören yabancı öğrenciler, araştırma yaptıkları yükseköğretim kurumlarında ücret karşılığı çalıştırılabileceklerdi. Bu istisna dışında, yabancı öğrenciler için herhangi bir meslek, iş kolu, faaliyet alanı ayrımı yapmadan her türlü iş hakkında genel bir yasaklama mevcuttu. Ayrıntılı bilgi için bkz. SARGIN, s.329.

üzerinde en fazla dört defa uzatma işlemi yapılabilir. Yani beşinci bir uzatma talebi aynı ikamet tezkeresi üzerinden olmayıp, yeni bir ikamet tezkeresi almayı gerektirecektir. YİSHK'daki hüküm uzun süreli olarak Türkiye'de kalmak isteyen yabancı için sıkıntılı bir durum yaratmakta idi. Bu durumu bertaraf etmek gayesiyle YUKK uzun dönem ikamet iznini düzenlemiş ve Türkiye'de uzun süre kalacak yabancıya, bu düzenleme ile kolaylıklar sağlamıştır⁴²¹

Uzun dönem ikamet izni, YUKK m. 42-46 maddelerinde düzenlenmiş olup, sahibine süresiz ikamet hakkı bahşeder. Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, İçişleri Bakanlığının onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir. Ancak maddenin ikinci fıkrasında uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmayacak yabancılar belirtilmiştir. Bu yabancılar, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahipleri, insani ikamet izni sahipleri ve geçici koruma sağlananlardır.

db. YUKK'un Hazırlanmasında Referans Alınan Mevzuat

Bu konuda referans alınan AB Yönergesi, Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Uzun Dönem İkametine İlişkin Konsey Yönergesi⁴²², dir. YUKK'daki düzenlemeleri incelemeyen önce bu Yönergenin incelenmesi kanaatimizce çalışma açısından daha sağlıklı olacaktır.

Yönerge'nin 1. maddesine göre, bu yönerge, üye devletler tarafından ülkelerinde yasal olarak bulunan üçüncü devletlerin vatandaşlarına uzun dönem ikamet statüsü verilmesi, verilen bu statünün kaldırılması ve bu statüye bağlı hakları düzenlemektedir.

⁴²¹ Nitekim böyle bir düzenleme, uyum sağlamak istediğimiz Avrupa Birliği Müktesebatında da mevcuttur. ayrıntılı bilgi için bkz. AB Konseyinin 25 Kasım 2003 tarih ve 2003/109 sayılı Uzun Dönem İkamet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Statüsüne Dair Yönerge. Ayrıca uzun dönem ikamet izni sahiplerine aile birleşimi hususunda kolaylıklar sağlanmış olup, ailelerine aile ikamet izni alabilme hakkı tanınmıştır, bkz.Ergin ERGÜL, "Avrupa Birliği Müktesebatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması", **TÜBİTAK-ULAKBİM**, <http://www.ankarabaru.org.tr/site/ankarabaru/tekmakale/2013-3/2013-3-6.pdf>, (19.04.2014), s.200.

⁴²² Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, OJ L 16 23.1.2004, s.44-53.

Yönergenin kimlere uygulanıp uygulanamayacağı, yani yönergenin kapsamı, 3. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, bu yönerge, üye ülkelerden birinde ikamet eden ancak 3. ülke vatandaşı olan kişilere uygulanacaktır. Yönergenin kimlere uygulanmayacağı 6 bent halinde sayılmıştır. Buna göre, yönerge üye devletlerde eğitim veya staj yapan; geçici korumadan yararlanan veya geçici koruma için başvurup bu statüyü almak için bekleyenler; ikincil korumadan yararlanan veya bu statüyü almak için başvuru yapan; mülteci statüsünü alan veya bu statüyü almak için başvurmuş olup da henüz işlemleri devam eden; au pair⁴²³ veya mevsimli işçi olarak veya sınır aşan hizmetler sunan işçi gibi geçici sebeplerle üye devletlerde bulunan üçüncü ülke vatandaşlarını; elçilikleri ve konsoloslukları kapsamamaktadır.

Üye devletler, yasal olarak ve kesintisiz bir şekilde başvuru öncesinde ülkelerinde 5 yıl ikamet etmiş olan ülke vatandaşlarına ikamet izni verirler. Ancak bu eğitim amaçlı ve staj amaçlı gelen kişilerin kaldıkları sürenin yarısı göz önüne alınır⁴²⁴. Uzun Dönem İkamet Yönergesi'nin 5. maddesine göre, kendisine uzun dönem ikamet izni verilecek üçüncü ülke vatandaşının, kendisini ve ailesini sosyal yardım kuruluşlarından destek almaksızın geçirebilecek düzenli bir gelire sahip olması gerekir. Ayrıca uzun dönem ikamet izni verilecek üçüncü ülke vatandaşının, sağlık sigortasının da bulunması gerekmektedir. Yönerge, üye devletlere, uzun dönem ikamet izni için entegrasyon şartı arama konusunda takdir yetkisi vermiştir.

Uzun Dönem İkamet Yönergesinin kamu düzeni ve kamu güvenliği başlıklı 6. maddesine göre, üye devletler, kamu düzeni ve kamu güvenliği gerekçesiyle uzun dönem ikamet izni vermeyebilirler. Uygun kararı verirken üye devletler, kamu güvenliği ve kamu

⁴²³ Au pair, bir uluslararası kültürel değişim programıdır. Bu programın amacı, gençlerin farklı ülkedeki bir ailenin yanında kalarak, o ülkenin dilini ve kültürünü öğrenmesidir. Tüm Avrupa, Amerika ve Avustralya kıtalarında vatandaş olan gençler Au pair programına katılabilmektedir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Au_pair (05.05.2014)

⁴²⁴ YUKK m.28/2 de buna benzer bir hüküm bulunmaktadır. *Kesintisiz ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılır.* Kanaatimizce gerek AB düzenlemelerindeki gerekse YUKK daki bu hükümler öğrencilerin aleyhinedir, her ne kadar öğrenciler geçici olarak ikamet etse de, bu hükümler yabancılar arasında bir ayırım yaratmaktadır.

düzenine aykırı eylemin ağırlığını, türünü, kişinin tehlikelilik durumunu, ülkedeki ikamet süresini dikkate alırlar. Ancak uzun dönem ikamet izninin reddi ekonomik gerekçelere dayandırılmayacaktır.

Uzun dönem ikamet izni almak isteyen üçüncü devlet vatandaşı, uzun dönem ikamet izni almak için yerine getirilmesi gerekli olan şartlara ilişkin belgeleri, ikamet ettiği yerdeki yetkili makama başvurusu esnasında ibraz edecektir. Başvuru, yapıldıktan sonra mümkün olan en kısa sürede ve herhalde başvuru belgelerinin ibrazından itibaren en geç altı ay içinde karara bağlanacaktır. Gerekli hallerde bu altı aylık süre uzatılabilir. Karar ve yönergede karara karşı başvurulabilecek yollar, üçüncü devlet vatandaşlarına tebliğ edilecektir. Şartları yerine getiren ve toplum için tehlike oluşturmayacak üçüncü ülke vatandaşlarına uzun dönem ikamet izni verilecektir (m.7).

Uzun dönem ikamet izni daimidir⁴²⁵. Yönerge'nin 8. maddesine göre, üye devletler, bu izni verince "Uzun Dönem İkamet Sahibi AT İkamet İzni"⁴²⁶ verirler. Bu izin beş yıllıktır ve başvuru üzerine otomatik olarak yenilenecektir.

Yönergenin 9. maddesinde uzun dönem ikamet statüsünün geri alınması ve kaybedilmesi halleri düzenlemiştir. Uzun dönem ikamet izni, üçüncü ülke vatandaşı tarafından hileli yollarla elde edilmişse; üçüncü ülke vatandaşı hakkında sınır dışı kararı verilmişse; üçüncü ülke vatandaşı kesintisiz olarak 12 ay süreyle üye devletten ayrılmışsa iptal edilir. Üçüncü ülke devletin sınır dışı edilmesine yol açmayan ancak kamu düzeni veya kamu güvenliğini ihlal eden eylemleri nedeniyle uzun dönem ikamet izni yenilenmeyebilir. Başka bir üye devletten uzun dönem ikamet izni alanlar, daha önce aldıkları uzun dönem ikamet iznini kullanamayacaklardır.

Uzun dönem ikamet yönergesinin 10. Maddesi gereğince, uzun dönem ikamet izni başvurusunun reddedilmesi, yenilenmemesi veya iptal edilmesi hallerinde, bu kararın,

⁴²⁵ EKŞİ, "Tasarı", s.92.

⁴²⁶ Yönergede , " long-term resident's EC residence permit" olarak geçmektedir.

gerekçeleriyle birlikte aleyhine işlem yapılan üçüncü ülke vatandaşına usulüne uygun olarak tebliğ edilmesi gerekmektedir. Ayrıca aleyhine işlem yapılan üçüncü ülke vatandaşı, karara karşı yasal yollara müracaat edebilir.

Uzun dönem ikamet izninin bahsettiği haklar yönergenin 11. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, uzun dönem ikamet izni hamilleri, bağımlı ve bağımsız çalışma; eğitim, meslek eğitimi, burs alma; diploma ve diğer belgelerin tanınması; sosyal güvenlik, sosyal yardımlar; vergi indirim ve muafiyeti; mal ve hizmet piyasasına girme ve ev alma; dernek ve meslek birliklerine üye olma; bulunduğu üye devlette serbestçe seyahat etme konularında vatandaşlarla eşit tutulmuştur.

Üye devletler uzun dönem ikamet izni almış olan üçüncü ülke vatandaşını ancak kamu düzeni ve kamu güvenliğini ciddi bir şekilde ve gerçekten ihlal etmesi halinde sınır dışı edebilirler⁴²⁷. Sınır dışı kararı verilirken, üçüncü devlet vatandaşının ikamet müddeti, yaşı, sınır dışının ilgili ve ailesi açısından sonuçları, ikamet ettiği ülke ile olan bağlantıları dikkate alınacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere sınır dışı kararı ekonomik nedenlere dayalı olarak verilemez (Uzun Dönem İkamet Yönergesi m.12).

dc. Uzun Dönem İkamet İzninin Şartları

Uzun dönem ikamet izni, YUKK m. 42-46 maddelerinde düzenlenmiş olup, sahibine süresiz ikamet hakkı bahşeder. Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, İçişleri Bakanlığının onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir. Ancak maddenin ikinci fıkrasında uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmayacak yabancılar belirtilmiştir. Bu yabancılar, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahipleri, insani ikamet izni sahipleri ve geçici koruma sağlananlardır. Kanaatimizce sayılan yabancı gruplarına ikamet izni, insani sebeplerden ötürü yani sayılan yabancıların mağduriyetlerini

⁴²⁷ Sınır dışı kararına karşı yargı yoluna başvurulabilir. Maddi durumu elverişli olmayanlara hukuki yardım sağlanabilecektir.

giderebilme amacıyla verilmektedir. Bu kişiler belli sebeplerden ötürü Türkiye’den koruma talebinde bulunan kişilerdir. YUKK bu kişilerin durumlarını özel olarak düzenlemiştir. Bu kişiler, daha sonra vatandaşı oldukları ülkenin korumasından kendi istekleriyle tekrar yararlanabilirler, dolayısıyla bu kişilerin statüleri belirsiz olup, uzun dönem ikamet izni alamamaları isabetlidir.

Uzun dönem ikamet izninin şartları,

- a. Kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olmak
- b. Son üç yıl içinde sosyal yardım almamış olmak

Kanaatimizce kanun koyucu Türkiye’de uzun süreli ikamet edecek yabancıların kendi hayatlarını tek başına yardım almaksızın idame edebilecek kişilerden olmasını istemiştir. Bu sebeptir ki mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahipleri, insani ikamet izni sahipleri ve geçici koruma sağlanan yabancı gruplarına uzun süreli ikamet izni verilmeyeceği düzenlenmiştir.

- c. Kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak

Burada yeterli ve düzenli gelir kaynağından anlaşılması gereken asgari ücret veya belli bir meblağ ile belirlenmeyip oldukça müphemdir. Ancak burada kanaatimizce kanun koyucu bilinçli olarak böyle soyut bir kavram kullanmıştır. Ülkenin ekonomik koşulları idarenin takdir yetkisini kullanırken göz önünde bulundurması gereken hususlardan biridir. Nitekim ailesinin geçimini sağlayabilmesi ülkenin ekonomik konjonktüründen de bağımsız değildir. Örneğin belli bir ücret normal dönemde kişinin hayatını idame etmesine yetiyor olabilirken kriz dönemlerinde bu ücret kişinin hayatını idamesi için yetersiz olabilir. Dolayısıyla ülkemizin ekonomik şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. Kanaatimizce buradaki soyut kavram isabetli olmuştur.

- d. Geçerli sağlık sigortasına sahip olmak⁴²⁸
- e. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak

Kanaatimizce burada madde lafzından anlaşılması gereken, yabancıнын kendisinin değil ülkeye girişinin kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamasıdır. Ayrıca kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturmanın çerçevesi belirlenmemiştir. Daha önce bahsettiğimiz üzere Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara da uzun dönem ikamet izni verilebilecektir. Ancak bu kişiler için sadece kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak şartı aranacak olup, diğer şartlar aranmayacaktır.

dd. Uzun Dönem İkamet İzninin Sağladığı Haklar

Uzun dönem ikamet izni diğer ikamet izni türlerinden farklı olarak, ülkede ikamet etme hakkından başka haklar da bahsetmekte ve ayrıcalıklı bir statü yaratmaktadır. Uzun dönem ikamet izni hamili yabancılar⁴²⁹,

- a. Askerlik yapma yükümlülüğü
- b. Seçme ve seçilme
- c. Kamu görevlerine girme
- d. Muaf olarak araç ithal etme

ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar. Bu düzenleme ile uzun dönem ikamet izni hamilerine ayrıcalıklı bir statü bahşedilmiştir ve bu kişilere, doğum yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmış olup, çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını

⁴²⁸ Aynı şart Uzun Dönem İkamet Yönergesinde de mevcuttur (m.5).

⁴²⁹ Referans alınan yönergede farklı bir yöntemle uzun dönem ikamet izni hamili üçüncü ülke vatandaşının hakları sayılmıştır. YUKK'da sadece faydalanamayacakları haklar sayılmıştır. Yani kural olarak sayılan haklar dışında tüm haklardan istifade edebileceklerdir. İstisnai olarak faydalanamayacakları haklar sayılmıştır. Ancak AB yönergesinde durum farklı olup, sadece yararlanabilecekleri haklar sayılmıştır.

kaybedenlere(TVK m.28) benzer bir statü verilmiştir⁴³⁰. Bu kişiler TVK m.28'deki yabancılardan YUKK m.43/2 ile ayrılmaktadırlar. Buna göre, sayılan haklara kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir. Burada Bakanlar Kurulu'nun oldukça geniş bir takdir yetkisi söz konusudur. Hangi gerekçelerle bu haklara kısıtlama getirileceği dahi belirlenmemiştir. Ancak kanaatimizce böyle bir takdir yetkisinin varlığı isabetlidir. TVK m.28 kapsamındaki yabancılar Türk vatandaşlığını doğum yoluyla kazanmış olup tamamen yasanın tanıdığı imkanlar dahilinde çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybetmişlerdir, ancak buradaki yabancılar bu madde ile TVK m.28'dekilerle bir tutulmuştur. Kanaatimizce daha önce Türk vatandaşı olan, TVK m.28 kapsamındaki yabancılara biraz daha ayrıcalıklı statü bahşedilmesi oldukça isabetlidir.

de. Uzun Dönem İkamet İzininin İptali

Uzun dönem ikamet izinlerinin iptal edilmesi gereken haller YUKK m.45'te düzenlenmiştir. Uzun dönem ikamet izni, hamiline süresiz ikamet hakkı bahşedeceğinden, bu tür ikamet izinlerinin uzatılması söz konusu olamamaktadır, sadece iptal edilmesi mümkündür. Uzun dönem ikamet izninin iptal edilmesini gerektiren haller,

- a. Yabancıнын kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturması
- b. Sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması⁴³¹, halleridir.

Uzun dönem ikamet izinleriyle ilgili AB mevzuatıyla YUKK oldukça benzerdir. Ancak, kanun yeni olduğundan uygulamasında sorunlar çıkıp çıkmayacağı belirsizdir. YUKK'un uzun dönem ikamet izinleriyle ilgili olarak, uzun dönem ikamet izni alabilmek için yapılan başvuru ile uzun dönem ikamet iznine hak kazanılması arasındaki süre hakkında hüküm bulunmamaktadır. Ancak referans alınan AB düzenlemesinde bu süre en

⁴³⁰ EKŞİ, "Tasarı", s.155.

⁴³¹ Bu bent kapsamında uzun dönem ikamet izni iptal edilen yabancıların, bu izni tekrar almak üzere yapacakları başvurular ve bunların sonuçlandırılmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenecektir.

geç 6 ay olarak belirlenmiştir. Kanaatimizce bu eksiklik kanunun uygulanması amacıyla çıkarılacak yönetmeliklerle doldurulacaktır.

e. İnsani İkamet İzni

ea. Genel olarak

İnsani ikamet izni de YUKK ile getirilen yeni düzenlemelerdendir. YUKK m.46 ve 47 de düzenlenmiştir. Bu ikamet izni türünde, diğer ikamet izni türlerindeki şartlar aranmamaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın onayı alınmak ve en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla, valiliklerce insani ikamet izni verilebilir ve bu izinler uzatılabilir.

eb. İnsani ikamet izninin şartları

YUKK m.46'da insani ikamet izni verilebilecek haller sayılmıştır. Bunlar,

- a. Çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda
- b. Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı alındığı halde, yabancıların Türkiye'den çıkışları yaptırılmadığında ya da Türkiye'den ayrılmaları makul veya mümkün görülmediğinde
- c. Sınır dışı sebebi gerçekleşse bile yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmadığında⁴³²,
- d. Sınır dışı etme kararına, uluslararası koruma başvurusunun kabul edilemez nitelikte olması ya da geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması işlemlerine karşı yargı yoluna başvurulduğunda⁴³³,

⁴³² Burada kastedilen yabancılar YUKK m.55'te belirtilmiştir. Buna göre, bu kişiler, *sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar; ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler; hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkanı bulunmayanlar; mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları; tedavileri tamamlanuncaya kadar psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarıdır.* Maddeden de anlaşıldığı üzere, burada kişilerin sınır dışı edilmesi gerektiği halde sınır dışı edilememesi tamamen insani sebeplerden ötürüdür.

- e. Başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince
- f. Acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkanı bulunmadığında,

Burada acil nedenlerden ne anlaşılması gerektiği açık değildir, dolayısıyla acil nedenlerin ne olduğu konusunda somut uygulama örneklerine ihtiyaç duymaktayız. Kanunun uygulanması yeni olduğundan, ilerleyen dönemlerde bu gibi müphem kavramlar uygulamadaki örneklerle somutlaşacaktır. Yine kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ülkeye girişine ve ülkede kalmasına izin verilmesi gereken yabancılar tamamen yetkili makamın takdirine bağlıdır

- g. Olağanüstü durumlarda. Olağanüstü durumlardan ne anlaşılması gerektiği müphemdir. Kanaatimizce kanunun uygulanması ile ilgili çıkarılacak yönetmeliklerde en azından örnek verme yoluyla bu eksiklik giderilmelidir.

⁴³³ YUKK m.53'deki sınır dışı etme kararına karşı, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu kararlar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması halinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez. Burada insani ikamet izni gündeme gelmektedir. Yani, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulduğu takdirde yargılama sonuçlanıncaya kadar kişinin ülkede kalmasına müsaade edilecektir. Bu müsaade de insani ikamet izni gerekçesiyle olacaktır. Bir diğer durum da YUKK m.72'deki uluslararası koruma başvurusunun kabul edilemez nitelikte olması halinde bu işleme karşı yargı yoluna başvurulması halidir. YUKK m.72 de başvurunun kabul edilemez olduğu kararı verilebilecek haller sayılmıştır. Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar, ilgililere veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukatla temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. Bir diğer durum ise YUKK m.77'deki uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması hallerinde yargı yoluna başvurulması durumudur. Bu düzenlemeler, yargı kararlarına saygı gösterilmesinin bir sonucudur. Nitekim yabancılar hakkında verilen bu kararlar yetkili mercilerce verilmekte olup, yargı yolu açıktır. Kişinin de rızası mevcutsa, yargı kararları sonuçlanıncaya yani hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar ülkede insani ikamet izniyle kalabilecektir. Yargı kararlarıyla işlem kesinleştikten sonra kişinin aleyhine karar verilmişse böyle bir imkanı olmayacaktır.

Sayılan bu hallerde istisnai bir ikamet izni türü olan insani ikamet izni verilebilecektir. Gerek kanun lafzındaki “verilebilir” ifadesi ile gerekse şartlarındaki müphemliğe bakarak bu ikamet izni türünün istisnai olduğunu ve idarenin takdir yetkisine bağlı olduğunu anlayabiliriz.

İnsani ikamet izni alan yabancılar, bu iznin verilmiş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorundadırlar. İnsani ikamet izni İçişleri Bakanlığı'nın onayı alınmak kaydıyla, iznin verilmesini zorunlu kılan, YUKK m.46'da düzenlenmiş olan şartlar ortadan kalktığıında valiliklerce iptal edilir ve uzatılmaz.

f. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

Genel Olarak İnsan Ticareti Suçu

İnsan ticareti suçu, küresel ölçekte insanlığa karşı işlenen hukuka aykırı bir eylemdir⁴³⁴. Bu suç hem ülkelerin sınır güvenliklerini tehdit etmekte hem de insanların doğuştan gelen her türlü tehlike ve kontrolden uzak, özgürce yaşama haklarının elinden alınmasına sebep olmaktadır⁴³⁵. Birleşmiş Milletler'in raporlarına göre, dünyadaki neredeyse tüm ülkeler, kaynak, hedef veya transit ülke olarak insan ticaretinde kullanılmaktadırlar⁴³⁶. Dolayısıyla insan ticareti suçu global bir sorundur. Nitekim TCK'nın ikinci kitabının, “Uluslararası Suçlar” başlıklı birinci kısmında düzenlenmiştir. İnsan ticareti suçunun uluslararası bir suç olduğunu, TCK da düzenlenme yeri aracılığıyla teyit etmiştir. Bu suç bir süreci ifade etmekte olup, tek bir suçtan ibaret değildir⁴³⁷. Birinci aşamada suça konu kişiler tedarik edilir; ikinci aşamada, tedarik edilen bu kişiler hedeflenen yere nakledilir burada yasadışı girişler gündeme gelecektir; üçüncü aşamada ise, mağdura çoğunlukla şiddet uygulanır bir diğer deyişle üçüncü aşama, istismarın

⁴³⁴ Olgun DEĞİRMENCİ, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, **TBB Dergisi**, S. 67, 2006, s.57.

⁴³⁵ Ahmet Turgut TUNCAY, **İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti**, 16.02.2007, Ankara (ABEM), s.2.

⁴³⁶ DEĞİRMENCİ, s.58.

⁴³⁷ İsmail ERCAN, **Ceza Hukuku**, 4. Bası, İkinci Sayfa, İstanbul 2008, s.433.

gerçekleştiği aşamadır⁴³⁸. Türkiye 12 Aralık 2000 tarihinde Palermo’da imzaya açılan, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ne ek olarak oluşturulmuş, Palermo Protokolü olarak da bilinen, “İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol”ü 13 Aralık 2000 tarihinde imzalamıştır⁴³⁹. 30 Ocak 2003 tarih ve 4804 sayılı kanun ile Türkiye bu protokolü onaylamıştır. Protokole göre insan ticareti, *kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması* anlamına gelir. TCK’nın 80. Maddesine göre,

(1) *Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.*

(2) *Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.*

(3) *Onsekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.*

⁴³⁸ DEĞİRMENCİ, s.61.

⁴³⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye’de İnsan Ticareti ile Mücadele Çalışmaları, <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/turkiyenin-insan-ticareti-ile-mucadele-calismalari.aspx> (10.05.2014).

(4) *Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.*

İnsan ticareti suçunda korunan hukuki menfaat birden fazladır⁴⁴⁰. Öncelikli olarak korunan hukuki menfaatler, insanın doğuştan sahip olduğu ve İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile garanti altına alınan hakları ve onurudur⁴⁴¹. Geniş anlamda ise bu suçla korunan menfaat, kamu düzenidir⁴⁴².

Bu suçun mağduru bir özellik taşımamaktadır yani, herkes bu suçun mağduru olabilmektedir⁴⁴³. Bu suçta mağdurun şahitliği yargı organlarının elindeki en büyük delilleri oluşturmaktadır⁴⁴⁴.

YUKK'un Hazırlanmasında Referans Alınan AB Konsey Yönergesi⁴⁴⁵

2004 yılında Avrupa Birliği, insan ticareti mağduru olan üçüncü devlet vatandaşlarının ikamet izinlerine yönelik bir yönerge hazırlamıştır⁴⁴⁶. Yönergenin amacını belirleyen 1. maddesine göre, yönerge, insan ticareti ile mücadelede işbirliği yapan üçüncü ülke vatandaşlarının, insan tacirlerine ilişkin yargılamayla paralel olarak belirli süreyle Avrupa Birliği üyesi bir devlette ikametine izin verilmesine ilişkin esasları kapsamaktadır.

Yönergenin 3. maddesinde, bu yönergenin kapsamı düzenlenmiştir. Buna göre, bu yönerge, yasal olmayan yollardan üye ülkelerden birine girmiş olsa bile, reşit olan insan ticareti mağdurlarına uygulanır. Üye devletler istedikleri takdirde, yönerge hükümlerini insan ticareti mağduru çocuklara da uygulayabileceklerdir.

⁴⁴⁰ ERCAN, s.434.

⁴⁴¹ DEĞİRMENCİ, s.72.

⁴⁴² Çetin ARSLAN, "İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b)", **Türk İdare Dergisi**, S. 446, Mart 2005, s.156.

⁴⁴³ ERCAN, s.435.

⁴⁴⁴ DEĞİRMENCİ, s.77. Bu suç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İlgili ceza kitapları yaz? *? *? *

⁴⁴⁵ YUKK'un insan ticareti mağduru ikamet izniyle ilgili madde, bu yönerge referans alınarak ihdas edilmiştir. Kanunu daha iyi anlayabilmek için, kanaatimizce önce referans yönerge incelenmelidir.

⁴⁴⁶ Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit Issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities, OJ L 261 6.8.2004 s.19-23.

Yönergenin 6. maddesine göre, üye devletler, insan ticareti mağduruna, “reflection period” adı verilen, mağdurun işbirliği yapıp yapmayacağı hususunda karar vermesi ve tedavi olması için öncelikle bir düşünme süresi vereceklerdir. Bu süre içerisinde insan ticareti mağduru sınır dışı edilemeyecektir. Bu düşünme süresi, yönergede tam olarak belirtilmeyip, bu sürenin takdiri üye devletlere bırakılmıştır. Bazı üye devletler bu süreyi otuz gün veya daha fazla bir süre ile sabitlemişken, bazı üye devletler alt ve üst limitler belirlemişlerdir⁴⁴⁷.

Üye devlet, ikamet izni vermenin ötesinde, maddi durumu yetersiz olan insan ticareti mağdurlarına asgari yaşam standartlarını sağlamakla ve psikolojik tedaviyi de içermek şartıyla, insan ticareti mağdurlarının acil tıbbi yardıma erişimlerini temin etmekle yükümlüdür. Üye devletler, insan ticareti mağdurlarına, gerektiği takdirde, tercüman sağlamakla yükümlüdür. Ulusal hukuklarının izin verdiği ölçüde, üye devletler, insan ticareti mağdurlarına ücretsiz adli yardım sağlayacaklardır (Yönetmelik m.7).

Yönetmeliğin 8. maddesine göre, üye devletler düşünme süresi sona erdikten sonra, insan ticareti mağduruna, tacirlerle irtibatını kesip kesmediği göz önünde bulundurarak, en az 6 ay süreli ikamet izni verebilirler. Ancak bu ikamet izninin verilmesi, kamu düzeni ve kamu güvenliğine aykırı olmamalıdır.

Yönergenin 11. maddesi, bu yönergenin sadece ikamet izni verilmesini düzenlemekle kalmadığını, bu süreçte insan ticareti mağdurunun üye devlette sahip olacağı haklardan bahsederek gözler önüne sermiştir. Bu maddeye göre, üye devletler ikamet izinlerinin hangi durumlarda eğitim, mesleki eğitim ve iş piyasasına erişim hakkı vereceğine ilişkin hükümler öngörürler.

İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni ve Bu İznin Uzatılması ve İptali

⁴⁴⁷ EKŞİ, “Tasarı”, s.109.

YUKK'un 48 ve 49. Maddelerinde insan ticareti mağduru ikamet izni düzenlenmiştir. Burada düzenlenen hükümler, insan ticareti veya göçmen kaçakçılığı mağduru olan ve yetkili makamlarla işbirliği yapan üçüncü ülke vatandaşlarına ikamet izni verilmesine ilişkin konsey yönergesi ile benzerlik göstermektedir. YUKK m.48'e göre,

İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir.

Bu ikamet izinlerinde, diğer ikamet izinlerinin verilmesinde aranan şartlar aranmaz.

Daha önceki kanunda böyle bir ikamet izni türü bulunmamakta idi. İlgili AB düzenlemelerinde de insan ticareti gibi global bir suçla mücadele amacıyla böyle hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla kanunumuzun bu suç mağdurlarına yönelik ikamet izni türünü düzenlemesi oldukça isabetli olmuştur.

Kanun lafzından anlaşıldığı üzere, insan ticareti mağduru ikamet izni verilebilmesi için kişinin mağduriyetinin kesinleşmiş olması aranmamaktadır, bu ikamet izni kişinin insan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli şüphe⁴⁴⁸ varsa da verilebilecektir. Ayrıca insan ticareti mağdurlarına bahsettiğimiz ikamet izninin verilebilmesi için mağduriyetlerinin kim tarafından tespit edileceği açık değildir⁴⁴⁹. Bu tespit yapılırken hangi anın esas alınacağı konusu da belirsizdir, mağduriyetin başladığı an açısından, insan

⁴⁴⁸ Buradaki "kuvvetli şüphe" kavramından anlaşılması gerekenin ne olduğu müphemdir. Burada ceza muhakemesi hukukundaki kuvvetli suç şüphesi mi dikkate alınacaktır yoksa bu valiliklerin takdir yetkisi dahilinde mi yorumlanacaktır. Ceza muhakemesi hukukuna göre kuvvetli suç şüphesi, belirtiden öte, tahminden öte, yalan şüpheden öte birtakım vakıaların kişinin suçluluğunu ortaya koyan şüphe türüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkan GÜLTEKİN, "Ceza Muhakemesi Hukukunda "şüphe" Kavramı", **Terazi Hukuk Dergisi**, sayı 46, Haziran 2010, s.67. Kanaatimizce burada ceza muhakemesi hukukundaki kuvvetli şüpheden daha hafif bir şüpheden bahsedilmektedir. Nitekim insan ticareti suçuyla mücadele oldukça güçtür, mağdur olması yönünde şüphe duyulan kişiye ikamet izni verilmelidir. Ancak kanunumuz yeni olduğundan uygulamanın ne gibi sorunları gündeme getireceği belirsizdir.

⁴⁴⁹ EKŞİ, "Tasarı", s.156.

tacirleri hakkında polis ya da savcılık tarafından tahkikata başlanıldığı, yoksa ceza davasının açıldığı ya da ceza davasında insan tacirleri hakkında hüküm tesis edildiği an mı esas alınacaktır⁴⁵⁰? Kanun bu soruların cevabını verememektedir. Kanaatimizce bu eksiklikler yönetmeliklerle düzeltilecektir⁴⁵¹. İnsan ticaretiyle mücadele amacıyla, bu suçtan mağdur olanlara, ilk aşamada yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla ikamet izni verilmektedir⁴⁵². YUKK m.49/2'ye göre, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının tespit edildiği durumda ikamet izinleri iptal edilir. Bu maddeden anlaşıldığı üzere, insan ticareti mağduriyetinin belirlenmesi, faillerin yakalanmasına bağlı tutulmamıştır⁴⁵³. Yani YUKK kapsamında mağduriyetin tespit anı bakımından, insan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulması yeterli olacaktır.

YUKK m. 49'da da insan ticareti mağduru ikamet izninin uzatılması ve iptali düzenlenmiştir. Buna göre,

İyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla verilen ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak, bu süreler hiçbir şekilde toplam üç yılı geçemez.

Mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu idarenin takdir yetkisi kapsamındadır. İnsan ticareti gibi yaygın bir suçla mücadelede hassas olunmalıdır. Kanaatimizce böyle bir suçtan mağduriyetin tespitinde takdir yetkisine yer verilmemelidir. Hatta bu ikamet izni verilirken, daha önce de belirttiğimiz gibi ceza hukukunun ilkeleri ile yabancılar hukuku ilkeleri arasında ayrıma gitmek gerekir.

⁴⁵⁰ EKŞİ, “**Tasarı**”, s.156.

⁴⁵¹ EKŞİ'ye göre, yabancılar hukuku açısından, insan ticareti mağduriyetinin tespitinde ve mağduriyetin başladığı anın belirlenmesinde ceza hukuku esaslarına bağlı kalınmamalıdır. Adli sürecin başlamamış olması insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmeyeceği anlamına gelmez. İnsan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli şüphe olan yabancılarla ikamet izni verilebilir.

⁴⁵² ÇELİKEL/GELGEL, “**20. Bası**”, s. 98.

⁴⁵³ EKŞİ, “**Tasarı**”, s.157.

İnsan ticareti mağduru yabancılar, bu tür ikamet iznini aldıktan sonra, kendi ülkelerine geri döner veya başka bir ülkeye giderlerse yabancılar hukuku bağlamında mağduriyet sıfatları sona erer⁴⁵⁴. Mağdur, bulunduğu ülkeden Türkiye'ye geri dönerse sadece mağdur yetkili makamların bilgisi dahilinde kısa bir süre için başka bir ülkeye gitmesi durumunda insan ticareti mağduru sıfatıyla ikamet tezkeresi talep edebilmelidir⁴⁵⁵.

g. İkamet İzni Süresi ve Sürenin Uzatılması

YUKK m.23'e göre, ikamet izinleri, pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli, kalış amacına bağlı olarak ve her yabancı için ayrı düzenlenir. Bu düzenleme oldukça isabetli olmuştur. Nitekim daha önceki konularımızda da ele aldığımız YUKK m.7'deki Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar arasında, vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar mevcuttur. YUKK m.23'teki bu hüküm YUKK m.7'ye uygunluğu sağlamaktadır.

İkamet izninin şeklini ve içeriğini belirleme yetkisi, İçişleri Bakanlığına aittir. İkamet izni yerine geçen çalışma izninin şeklini ve içeriğini belirleme yetkisi ise İçişleri Bakanlığı ve ilgili kurumlara aittir.

YUKK m.24'e göre, ikamet izinleri yurt dışındaki Türk konsolosluklarından alınsa dahi süre uzatımı valiliklerce gerçekleştirilecektir. Daha önceki kanunumuz olan, YİSHK'da, ikamet tezkeresinin yenilenmesi veya süresinin uzatılması talepleri, yetkili emniyet makamlarına yapılmaktaydı. Ancak, YUKK ile emniyet makamlarının yetkisi, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan il göç idaresi müdürlüğüne devredilmiştir.

Uzatma başvuruları, ikamet izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her koşulda ikamet izni süresi dolmadan önce valiliklere yapılır. YİSHK'da ise, Türkiye'de ikamet tezkerelerini yenilemek veya süresini uzatmak isteyen yabancılar bu

⁴⁵⁴ EKŞİ, “Tasarı”, s.158.

⁴⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, “Tasarı”, s.158.

tezkerelerde yazılı sürenin sona ermesinden itibaren on beş gün içinde yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat ederek yenisini almaya veya süresini uzattırmaya yükümlüdürler. Bu süre içerisinde başvuruda bulunmayanlara süre sonundan on altıncı günden itibaren ceza uygulanırdı⁴⁵⁶. YUKK'a göre, ikamet iznini uzatma başvurusunda bulunanlara, harca tabi olmayan bir belge verilir. Bu yabancılar, ikamet izni süreleri sona ermiş olsa dahi haklarında karar verilinceye kadar bu belgeyle Türkiye'de ikamet edebilir. Bu belge ikamet izni yerine geçmektedir. Burada uzatma taleplerinin değerlendirilmesi esnasındaki belirsizlik sona erdirilmiştir. Yabancı, uzatma talebinin sonuca bağlanmasını beklerken bu belge ile Türkiye'de ikamet edebilecektir. Kanaatimizce oldukça isabetli olmuştur.

Uzatılan ikamet izinleri, yasal izin sürelerinin bitim tarihinden itibaren başlatılır. Yani, ikamet izni süresinin dolmasına altmış gün kala yapılan başvuru sonucunda uzatılan ikamet izinleri, altmış günün sonunda ikamet izni süresi dolduğunda başlatılacaktır. Uzatma başvurularını sonuçlandıracak makam valiliklerdir.

YUKK m.25'e göre, *Türkiye içinden yapılan ikamet izni talebinin reddi, ikamet izninin uzatılmaması veya iptali ile bu işlemlerin tebliği valiliklerce yapılır. Bu işlemler sırasında, yabancının Türkiye'deki aile bağları, ikamet süresi, menşe ülkesindeki durumu ve çocuğun yüksek yararı gibi hususlar göz önünde bulundurulur ve ikamet iznine ilişkin karar ertelenebilir.*

İkamet izni talebinin reddi, iznin uzatılmaması veya iptali, yabancıya ya da yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir. Tebligatta, yabancının karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabileceği ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

⁴⁵⁶Emniyet Genel Müdürlüğü, ikamet izinleriyle ilgili genel hususlar, <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yabancilarin-ikamet-islemleri.aspx>, (18.05.2014).

h. İkamet İzinlerine İlişkin Diğer Hükümler

YUKK'un 26. maddesinde, bazı özel durumdaki yabancıların ve bazı statüdeki yabancıların ikametleriyle ilgili karşılaşılabilecek problemlere yer verilmiştir⁴⁵⁷. Şöyle ki, tutuklu veya hükümlü olarak cezaevlerinde ya da idari gözetim altında geri gönderme merkezlerinde bulunan yabancıların, buralarda geçirdikleri süreler ikamet izni süresinin ihlali sayılmaz. Örnek olarak, ikamet süresi sona ermiş olsa dahi, Türkiye'de tutuklu olarak bulunan bir yabancıнын, ikamet izni süresini ihlal ettiği iddia edilemez. Aynı maddeye göre, bu kişilerin varsa ikamet izinleri iptal edilebilir. Bunlardan, yabancı kimlik numarası bulunmayanlara, ikamet izni şartı aranmadan yabancı kimlik numarası verilebilir. Çünkü bu yabancıнын Türkiye'de bulunması artık bir zorunluluk halidir⁴⁵⁸.

Bir diğer konu da, konsolosluklardan ikamet ve çalışma izni alarak Türkiye'ye gelen yabancılara ilişkindir. Bu yabancılar, giriş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar.

i. Çalışma İzninin İkamet İzni Sayılması

YUKK m.27'ye göre, geçerli çalışma izni ile 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununun 10 uncu maddesine istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır. Çalışma izni ya da Çalışma izni muafiyet teyit belgesi verilen yabancılardan, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa göre, çalışma izni süresi kadar ikamet izni harcı tahsil edilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın duyurusuna göre⁴⁵⁹,

Konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığınca (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) tüm valiliklere gönderilen 10.04.2014 tarih ve 2092 yazılı sayıda; 11.04.2014 tarihinden önce

⁴⁵⁷ ÇELİKEL/GELGEL, "20. Bası", s.100.

⁴⁵⁸ EKŞİ, "Tasarı", s.150.

⁴⁵⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yabancıların Çalışma İzni Hakkında Duyurular, <http://www.csqb.gov.tr/csqbPortal/yabancilar.portal>, (18.05.2014).

çalışma izni almış olup da henüz ikamet izni almayanlardan, çalışma izni süresi kadar ikamet izni harcı alındıktan sonra ayrıca ikamet izni almalarına gerek kalmaksızın mevcut çalışma izinlerini kullanacakları ifade edilmekte ve bu işlemlerin, ikamet izni işlemleri için müracaat edildiğinde valiliklerce gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Buna göre,

a. 11.04.2014 Tarihinden Önce Çalışma İzni Düzenlenen Yabancılar

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 11.04.2014 tarihinden önce çalışma izni düzenlenmiş olan yabancıların (ikamet izni harcını ödemiş olmaları koşuluyla) ayrıca ikamet izni almaları gerekmekte olup, bu yabancıların ellerinde bulunan çalışma izinleri aynı zamanda ikamet izni yerine geçecektir. Bu kapsamda bulunan yabancılara ilişkin ikamet izni harçları İçişleri Bakanlığının (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) tüm valiliklere gönderilen 10.04.2014 tarih ve 2092 sayılı yazısı gereğince illerde valiliklerce (uygulamada il Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesinde) tahsil edilecektir.

b. Çalışma İzni Harcı Yatırılan Ancak Çalışma İzni Düzenlenmemiş Yabancılar 11.04.2014 tarihinden önce çalışma izin talebi uygun görülerek çalışma izin harcı yatırılan ancak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çalışma izni henüz düzenlenmeyen yabancılar için çalışma izin harcına ilaveten yatırılması gereken ikamet izin harcı miktarı ve nereye yatırılacağı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca ilgililere e-posta ile bildirilmektedir. Söz konusu ikamet izin harcı yatırılan yabancıların çalışma/ikamet izin belgeleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca adreslerine gönderilecektir.

c. Çalışma İzni Düzenlenip, İkamet İzin Harcı Yatırılan Yabancılar

11.04.2014 tarihinden önce çalışma izni düzenlenip, ikamet izin harcı da yatırılmış bulunan yabancılar için bu ödemeye ilişkin makbuzların bir dilekçe ekinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilmesi halinde mevcut çalışma izninin aynı zamanda ikamet izni yerine geçtiği hususunda gerekli bilgilendirme yazısı adreslerine gönderilecektir.

d. Sosyal Güvenlik Yükümlülükleri

Çalışma izni verilen ancak yeni düzenleme nedeniyle ikamet izni alınamayan yabancıların sosyal güvenlik yükümlülüklerinin en geç 30 gün içinde (yabancının yurtdışında bulunması halinde ülkemize girişini müteakip) yerine getirilmesi zorunludur. Yabancı kimlik numarası bulunmayan yabancıların sigorta girişleri SGK'nın 2013/11 sayılı genelgesine göre kağıt ortamında yapılmaktadır.

j. İkamette Kesinti ve İkamet İzinleri Arasında Geçişler

YUKK'un hükümlerinin uygulanmasında; zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri hariç, bir yılda toplam altı ayı geçen veya son beş yıl içinde toplam bir yılı aşan Türkiye dışında kalışlar "ikamette kesinti" sayılmaktadır. İkamet süresinde kesinti olan yabancıların, ikamet izni başvurularında veya başka bir ikamet iznine geçişlerinde, önceki izin süreleri hesaba katılmaz.

Kesintisiz ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılır. Kanaatimizce buradaki düzenleme ile yabancı gruplarından öğrenciler aleyhine hareket edilmiştir. Diğer ikamet izni türlerinde böyle bir durum söz konusu değilken, öğrenci ikamet izinlerinde öğrencilerin kaldığı sürenin ancak yarısı dikkate alınacaktır. Örneğin, Türkiye'de 4 yıl süre ile yükseköğrenim gören bir yabancının, öğrenci olarak ikamet ettiği sürenin yalnızca 2 yılı kesintisiz ikamet süresinin hesabında dikkate alınacaktır. Öğrenciler aleyhine olan bu düzenlemenin bir benzeri de TVK'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te mevcuttur. TVK m.11'e göre Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda aranacak şartlardan biri de, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmektir⁴⁶⁰. YUKK m.122'ye göre, *diğer mevzuatta 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve*

⁴⁶⁰ 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre, bir yabancı Türk vatandaşlığını sonradan çeşitli biçimlerde kazanabilir. Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (TVK m.9). Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilgin TİRYAKIOĞLU, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararı ile Kazanılması", **Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu**, (29.02.2008), Bildiriler, (Ed. Vahit DOĞAN/Feriha Bilge TANRIBİLİR/Banu ŞİT), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2008, s.79-96.

Seyahatleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atflar, bu kanuna yapılmış sayılır. Diğer mevzuatta geçen yabancılara mahsus “ikamet tezkeresi” ibaresinden, bu kanundaki ikamet izni anlaşılır. Dolayısıyla YUKK’daki bu hükmün de belirttiği üzere TVK ve uygulama yönetmeliğinde geçen ikamet tezkeresinden anlaşılması gereken YUKK’daki ikamet izni kavramıdır. Yönetmeliğin 71/1-ç maddesine göre, yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen; sığınma veya iltica başvuru sahibi, sığınmacı, öğrenim, turistik, öğrenim gören çocuğuna refakat, tedavi gibi amaçlarla alınan ikamet tezkeresiyle ya da diplomatik veya konsüler ayrıcalıkla bağışıklık sağlayan yabancı misyon personeli kimlik kartıyla Türkiye’de ikamet edilmesi Türk vatandaşlığının kazanılmasında geçerli ikamet olarak kabul edilmez. Bu hüküm YUKK karşısında şu şekilde değerlendirilecektir⁴⁶¹:

Yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen, insani ikamet, kısa dönem ikamet izinlerinden turizm (YUKK m.31/1-e) ve tedavi (YUKK m.31/1-f) amacıyla alınan ikamet izinleri ile öğrenci ikamet izni ya da diplomatik veya konsüler ayrıcalıkla bağışıklık sağlayan yabancı misyon personeli kimlik kartıyla Türkiye’de ikamet edilmesi, Türk vatandaşlığının kazanılmasında geçerli ikamet olarak kabul edilmez.

Yönetmelik m.71/1-d’ye göre, *Türk vatandaşlığının kazanılmasında kabul edilmeyen ikamet nedenleri ile Türkiye’de bulunan kişinin sonradan geçerli sayılan bir nedenle ikamete bağlanması halinde önceki ikamet süreleri de hesaba katılır. Bu hüküm, turistik amaçlı ikamet tezkeresi ile Türkiye’de bulunanlar hakkında uygulanmaz. Bu hüküm ise⁴⁶², “Türk vatandaşlığının kazanılmasında kabul edilmeyen ikamet nedenleri ile Türkiye’de bulunan kişinin sonradan geçerli sayılan bir nedenle ikamete bağlanması halinde, önceki ikamet süreleri de hesaba katılır. Bu hüküm kısa dönem ikamet izni*

⁴⁶¹ Nimet ÖZBEK HADİMOĞLU, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı’nda Yer Alan İkamet İzni Türleri ile Türk Vatandaşlığı Kanununun Olağan Telsik Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranılan İkamet Şartı Arasında İlişki”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.102, Eylül-Ekim 2012, s.166.

⁴⁶² ÖZBEK HADİMOĞLU, s.166.

alabilecek kişilerden turizm amaçlı gelip Türkiye’de bulunanlar hakkında uygulanmaz” şekline dönüşecektir. Burada yer alan “sonradan geçerli bir nedenle ikamet” kavramından anlaşılması gereken, aile ikamet izni, uzun dönem ikamet izni ve çalışma iznidir.

Yönetmelik m.16/2-c’ye göre, *yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen; sığınma veya iltica başvuru sahibi, sığınmacı, öğrenim, turistik, öğrenim gören çocuğuna refakat, tedavi gibi amaçlarla ikamete bağlandığı anlaşılan kişilerin başvurusu kabul edilmez ve bu husus yazılı olarak ilgisine bildirilir. Bu hüküm YUKK’a göre, “yasal ikamet izni olmaksızın veya yasal olmakla birlikte Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen; insani ikamet, öğrenci ikamet izni, kısa dönem ikamet izinlerinden turizm (YUKK m.31/1-e) ve tedavi (YUKK m.31/1-f) amacıyla Türkiye’de bulunan kişilerin başvurusu kabul edilmez ve bu husus yazılı olarak ilgisine bildirilir” şeklinde olması beklenir*⁴⁶³.

YUKK m.124’te sayılan yürürlükten kaldırılan mevzuat arasında TVK ve Uygulama Yönetmeliği bulunmamaktadır. Ancak burada bazı yabancılar aleyhine hükümler mevcuttur. Daha önce de belirttiğimiz üzere AY m.16’ya göre, temel hak ve hürriyetler yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Dolayısıyla bu hükümden yola çıkarak, TVK uygulama yönetmeliğindeki bu sınırlayıcı hükümlerin Anayasamıza aykırılık teşkil ettiği apaçık ortadadır ve yeni kanun olan YUKK’ta da bu konuda düzenlemelere yer verilmemiştir. Kanaatimizce ilerleyen dönemlerde kanunlar arasındaki bu tutarsızlıklar düzeltilmelidir.

Yeni kanun ikamet izinleri arasındaki geçişlere cevaz tanımıştır. Kanunda sayılan ikamet izni türlerinden birine sahip olan yabancı, bu ikamet izninin verilmesine esas teşkil eden gerekçenin sona ermesi veya daha sonraki dönemlerde farklı bir gerekçenin ortaya çıkması halinde, yeni kalış amacına uygun ikamet izni talebinde bulunabilecektir. Ancak,

⁴⁶³ ÖZBEK HADİMOĞLU, s.167.

YUKK m.29/2'de belirtildiği üzere, ikamet izinleri arasındaki geçişlere ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenecektir. Ancak bu yönetmelik henüz çıkarılmamıştır.

SONUÇ

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile dağınık olan yabancılar hukuku mevzuatı bir araya getirilmiş olup, bu kanunla beraber Pasaport Kanunu'nun bazı hükümleri ile Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un tamamı yürürlükten kaldırılmıştır.

YİSHK günümüz ihtiyaçlarına gerek lafzıyla gerekse de özüyle cevap verememekte idi. YUKK ile AB Müktesebatına uygun düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler;

1. YUKK'un belge kontrolü başlıklı maddesinde, yabancı ülkeye giriş ve çıkışlarda pasaport veya yerine geçen belgelerini görevlilere göstermek zorundadır. Bu hüküm Pasaport Kanununda da mevcut idi. YUKK'a göre, yabancı'nın kapsamlı kontrole tabi tutulması gerekiyorsa en fazla 4 saat bekletilebilir. Burada 4 saat gibi bir üst süre öngörülmüştür.

2. YUKK'un 7. Maddesinde Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar ele alınmış olup, Pasaport Kanunu'nun yürürlükten kaldırılan ve birçok eleştiriye konu olan 8. maddesindeki "serseriler, beyaz kadın ticareti yapanlar" gibi tabirler bu madde ile tekrarlanmamıştır. Ayrıca YUKK'un çoğu maddesinde yetkili makamlarca işlemleri geri çevrilen yabancılara, bu karar tebliğ edilir ve tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

3. Vize muafiyeti ile ilgili olan YUKK'un 12. Maddesinde de Pasaport Kanunu'nun yürürlükten kaldırılan ilgili maddesinden farklı düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddeye

göre, Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar vizeden muaf tutulmuştur. Şartları vizeden daha ağır olan ikamet iznine sahip olanların vizeden muaf tutulması oldukça isabetli bir yenilik olmuştur.

4. YİSHK'ya göre ikamet izni başvuruları, Türkiye'ye yasal bir giriş yapan yabancılar tarafından yetkili emniyet makamlarına yapılmakta idi. YUKK'a göre kural olarak ikamet izni başvurusu, yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılacaktır. Burada başvurunun yapılacağı mercii değişmiştir. Ayrıca kişi ülkeye giriş yapmadan da ikamet izni alabilecektir, oysaki YİSHK'da bu mümkün değildi. İstisnai olarak ikamet izni başvuruları Türkiye içinden de yapılabilecektir.

5. YUKK'a göre, geçerli çalışma izni ve Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi sahipleri ikamet izninden muaf tutulacaklardır. Bir diğer deyişle bu belgeler ikamet izni sayılacaklardır.

6. YUKK'da ikamet izni türleri düzenlenmiş olup, bu türler arasında geçişe müsaade edilmiştir. Kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere 6 tane yeni tür düzenlenmiştir.

Kısa dönem ikamet izni, en fazla birer yıllık sürelerle verilecek olup, kimlere kısa dönem ikamet izni verileceği sınırlı sayıda (numerus clausus) düzenlenmiştir. Buna göre, Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar, bilimsel araştırma amacıyla gelecekler, ticari bağlantı veya iş kuracaklar, Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar gibi yabancı gruplarına bu ikamet izni belirli şartları taşımaları kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilecektir. Ancak bu şartlarda objektif verilere dayanmayan soyut kavramlar kullanılmış olup, idareye oldukça geniş takdir yetkisi bahşedilmiştir. Örnek olarak, kısa dönem ikamet izni verilecek kişinin genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olması gerekir; ancak buradaki genel sağlık ve güvenlik standartlarından ne anlaşılması gerektiği açık değildir.

Aile ikamet izni, yeni bir türdür. Kanuna göre destekleyici olabilecek kişiler sayılmıştır. Bu kişiler, Türk vatandaşları, TVK m.28 kapsamındaki Mavi Kart Sahipleri, mülteciler, ikincil koruma statüsü sahipleri, ikamet izinlerinden herhangi birine sahip olan kişilerdir. Bu kişilere bağlı olarak, bunların yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna her defasında iki yılı aşmamak şartıyla ikamet izni verilebilir. Burada aile hayatı hakkı korunmuştur.

Öğrenci ikamet izni ile Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimini görecekt yabancılara öğrenci ikamet izni verilmesi imkanı tanınmıştır. Buradaki en önemli yenilik, daha önceki mevzuatta imkan tanınmayan hatta yasak olan çalışma hakkının düzenlenmiş olmasıdır. Bu öğrenciler çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler.

YUKK ile getirilen köklü değişikliklerden biri de, uzun dönem ikamet iznidir. YİSHK yabancının süresiz Türkiye’de kalmasına müsaade etmemekte idi. İkamet izninin süresi 5 yıl idi ve en fazla 4 defa uzatılabilir idi. Yani 5. bir uzatma aynı ikamet izni üzerinden yapılamayacak olup, yeni bir ikamet izni almayı gerektirecek idi. Uzun dönem ikamet izni, yabancıya Türkiye’de süresiz ikamet hakkı bahşeder. Ancak burada aranan şartlar genellikle mali şartlar olup, yabancının geçimini sağlayacak yaşam standartlarına sahip olması aranmaktadır. Uzun dönem ikamet izni yabancıya pek çok hak bahşetmektedir. Bu yabancıların statüsü TVK m.28’deki kişilerin statüsüne yaklaştırılmıştır. Ancak mavi kart hamillerinden farklı olarak bu yabancıların haklarına Bakanlar Kurulu tarafından kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirilebilecektir.

İnsani ikamet izni istisnai bir tür olup, diğer türlerde aranan şartlar burada aranmayacaktır. Bu tür ikamet izni, en fazla birer yıllık sürelerle verilecektir. Hangi hallerde bu tür ikamet izni verileceği sayılmıştır. Ancak “olağanüstü durumlar” da sayılan haller arasındadır. Dolayısıyla burada sınırlı sayı ilkesi söz konusu değildir. Olağanüstü durumlar ifadesi ile idarenin takdiri söz konusudur.

YUKK küresel bir suç olan insan ticareti ile mücadele konusunda da düzenleme yapmış olup, insan ticareti mağduru ikamet iznini düzenlemiştir. Bu tür de istisnai bir tür olup diğer ikamet izinlerinde aranan şartlar burada aranmayacaktır. Buna göre, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla otuz gün süreli ikamet izni verilecektir. Burada amaçlanan insan ticareti suçu ile mücadeledir.

YUKK ile daha önceki dönemde yönetmeliklerde düzenlenmiş olan uluslararası koruma YUKK kapsamına alınmış ve uluslararası koruma ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

YUKK ile getirilen son önemli değişiklik ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. YİSHK dönemindeki Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görevleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

- AKINTÜRK, Turgut, **Medeni Hukuk**, 11. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2005.
- AKİPEK, Jale, Turgut AKINTÜRK, Derya ATEŞ KAHRAMAN, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, 10. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2013.
- AYBAY, Rona, Esra DARDAĞAN KİBAR, **Yabancılar Hukuku**, 3. Bası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- AYBAY, Rona, **Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü**, ODTÜ Yayını, Ankara 1975, (Anılış: “ODTÜ”).
- AYBAY, Rona, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, (Anılış: “Vatandaşlık”).
- AYBAY, Rona, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, (Anılış: “Yabancılar”).
- BMMYK, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Ankara 2005.
- CANSEL, Erol, Çağlar ÖZEL, Mehmet YÜKSEL, Burcu Özcan BÜYÜKTANIR, **Hukuka Giriş**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012.
- ÇELİKEL, Aysel, Günseli (Öztekin) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, 19. Bası, Beta Basım, İstanbul 2013, (Anılış: “19. Bası”).
- ÇELİKEL, Aysel, Günseli (Öztekin) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, 20. Bası, Beta Basım, İstanbul 2014, (Anılış: “20. Baskı”).
- ÇİÇEKLİ, Bülent, **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayıncılık Ankara 2009, (Anılış: “Sığınmacılar”).
- ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2012, (Anılış: “Yabancılar”).
- DOĞAN, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- DOĞAN, Vahit, Hasan ODABAŞI, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

- EKŞİ, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı**, Beta Basım, İstanbul 2012, (Anılış: “**Tasarı**”).
- EKŞİ, Nuray, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Basım, İstanbul 2012, (Anılış: “**Temel Konular**”).
- EKŞİ, Nuray, Bülent ÇİÇEKLİ, **Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları**, Beta Basım, İstanbul 2012.
- ERCAN, İsmail, **Ceza Hukuku**, 4. Bası, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2008.
- GİRĞİN, Kemal, **Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı**, İş Bankası Yayınları, Ankara 1975.
- GÖZLER Kemal, **Anayasa Hukuku’nun Genel Esaslarına Giriş**, 6. Baskı, Bursa 2013.
- GÜNDÜZ, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Bası, Beta Basım, İstanbul 2003.
- HATEMİ, Hüseyin, **Kişiler Hukuku Dersleri**, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.
- İSKİT, Temel, **Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.
- KAPLAN, Ayşe Burcu, **Avrupa Birliği’nde Türk Vatandaşlarının Serbest Dolaşımı**, Beta Basım, İstanbul 2008.
- KARINCA, Eray, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler**, TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.
- KAYIHAN, Şaban, **Medeni Hukuk Bilgisi**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009.
- KIRAL, Halis, **Yabancıların Türkiye’de Çalışma Esasları**, Türkiye İşveren Sendikaları, Ankara 2006.
- LAGRAND, Türkan ERTUNA, **Immigration Law and Policy**, 2010.
- LEVİ, Selim, **Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2006.
- NOMER, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul 2002, (Anılış: “**Hususi**”).
- NOMER, Ergin, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 18. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010, (Anılış: “**Vatandaşlık**”).
- ÖNCÜ, Gülay ARSLAN, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı**, Beta Basım, İstanbul 2011.

ÖZKAN, Işıl, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Naturel Yayınları, Ankara 2003, (Anılış: “İkametgah”).

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

TEKİNALP, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Bası, Beta Basım, İstanbul 2004, (Anılış: “Yabancılar”).

TURHAN, Turgut, Feriha Bilge TANRIBİLİR, **Vatandaşlık Hukuku Ders Notları**, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.

YILMAZ, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, 8. Baskı, Ankara 2004.

YÜKSEL, Saadet, **Avrupa Birliği’nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Statüsü**, Arıkan Yayınları, İstanbul 2007.

YAYINLANMAMIŞ TEZLER:

ERGÜVEN, Nasih Sarp, “Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar”, (**Yüksek Lisans Tezi**- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2008.

ÖNCÜL, Ayşe, “Roma Hukukunda İkametgah Kavramı ve Türk Hukukuna Yansıması”, (**Yüksek Lisans Tezi**- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2008.

ÖZTÜRK, Sultan, “Internally Displaced Persons: International Protection and Assistance”, (**Yüksek Lisans Tezi**- Administrative and Social Sciences of Bilkent University), Ankara 1997.

SARAÇLI, Murat, “Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler”, (**Doktora Tezi**- Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2010.

MAKALELER:

CANDAN, Tolga, “ATAD’ın Son Kararları Işığında Ortaklık İlişkisinde Yerleşme Hakkı ve Serbest Dolaşım”, (Ed.): Belgin AKÇAY/ Sevilay KAHRAMAN/ Sanem BAYKAL, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin, Ankara 2008, 349-361.

CHOLEWINSKI, Ryszard, “The Protection of the Right of Economic Migrants to Family Reunion in Europe”, **International and Comparative Law Quarterly**, Vol. (43) No.(3), 1994, s. 568-598.

- ÇELİKEL, Aysel, “Türk Vatandaşıyla Evli Yabancıların Türkiye’deki Hukuksal Konumu”, **Prof. Dr. Nihal ULUOCAK’a Armağan**, s.25-39.
- ÇİÇEKLİ, Bülent, “Yabancıların Çalışma İzinleri”, **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu**, 2004, (Anılış: “Çalışma”).
- ÇİÇEKLİ, Bülent, “Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, TBB, Eskişehir 15-16 Mayıs 2009, s.327-360.
- DEĞİRMENCİ, Olgun, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, **TBB Dergisi**, S.67, 2006, s.57-96.
- DEMİR, Fevzi, “Avrupa Topluluğunda İşgücünün Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 15. Yıl Armağanı**, İstanbul 1991, s.71-91.
- EKŞİ, Nuray, “Yabancılar Hukuku ve Polis”, **Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polis Teşkilatı, Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum, Bildiriler Dizisi:3**, Ankara 16-18 Ekim, s.427-438.
- ERGÜL, Ergin, “AB Müktesebatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2013/3.
- GÜLTEKİN, Özkan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda “Şüphe” Kavramı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S.46, Haziran 2010, s.67-93.
- HADİMOĞLU, Nimet ÖZBEK, “YUKK Tasarısında Yer Alan İkamet İzni Türleri ile Türk Vatandaşlığı Kanununun Olağan Telsik Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranılan İkamet Şartı Arasındaki İlişki”, **TBB Dergisi**, S.102, Eylül-Ekim 2012, s. 149-172.
- HASHIMOTO, Naoko, “The United Nations and Internally Displaced Persons; At the Crossroads of Human Rights and Humanitarian Affairs”, (Ed.): Andrzej BOLESTA, **Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System**, Bialystok, Libra 2003, s.78-115.
- KİBAR, Esra DARDAĞAN, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca AB Düzenlemelerinde Yabancıların Sınırdışı Edilmesine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Vol. (11), No.(2), 2012, s.53-74.
- KOLIN, Walter, **Guiding Principles on Internal Displacement Annotations**, (çev.): Kerem ALTIPARMAK, İmaj Yayınevi, Ankara 2005, (Anılış: “Displacement”).

- ÖZKAN, Işıl, “Türk Vatandaşlarının Avrupa Ülkelerine Giriş Hakkı ve Vize Sorunu”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Vol. (9), 2007, s.409-446, (Anılış: “**DEÜHFD**”).
- ÖZKAN, Işıl, “The Right of Entrance for Citizens of Turkey to European Countries without Visas” Prof. Dr. Tuğrul ARAT’a Armağan, Ankara 2012, s. 887-899, (Anılış: “**Entrance**”).
- ÖZTÜRK, Neva Ö. , “Uluslararası Hukuktaki Mülteci Kavramı ve Tanımının Oluşum Süreci Açısından Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Tuğrul ARAT’a Armağan, Ankara 2012, s.919-951.
- SARGIN, Fügen, “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilerin Türkiye’ye Giriş, Türkiye’de İkamet Etme ve Çalışma Hakları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, S. 1-2, 1997-1998, s.317-358.
- SOYKAN, Cavidan, “The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey”, **Oxford Monitor of Forced Migration**, Vol. (2), No. (2), s.38-47.
- TARMAN, Zeynep Derya, “Türk Vatandaşlığından Ayrılan ve Yurtdışında Yaşayanların Özel Hukuki Statüsü”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, TBB, Eskişehir 15. 05. 2009, s.206-230.
- TEKİNALP, Gülören, “Avrupa Birliği’nde İkamet ve Yerleşmeyle İlgili Düzenlemeler ve Türkiye’nin Uyumu”, **Milletlerarası Hukuk Bülteni Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ’a Armağan**, C.1-2, 1997-1998, s.493-517, (Anılış: “**Bülten**”).
- TEKSOY, Barış, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Vol. (62), No. (3), 2013, s.855-906.
- TİRYAKIOĞLU, Bilgin, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına göre Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararı ile Kazanılması”, **TVK Tasarısı Sempozyumu (29.02.2008)**, Bildiriler, (Ed.): Vahit DOĞAN/ Feriha Bilge TANRIBİLİR/ Banu ŞİT, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2008, s.79-96.
- TUNCAY, Ahmet Turgut, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, **ABEM**, 16.02.2007, Ankara.
- ZİYA, Olcay, “Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, **TBB Dergisi**, S. 99, Mart- Nisan 2012, s. 230-239.

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ:

- http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_40.pdf, (25.05.2014).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140416-10.htm>, (14.06.2014).
- <http://www.brookings.edu/research/speeches/2008/07/16-climate-change-kalin>, (16.02.2014).
<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss184m.htm>, (28.05.2014).
<http://www.mfa.gov.tr/data/agreed%20minutes%20ve%20annotated%20roadmap.pdf>, (19.06.2014).
- http://www.abgs.gov.tr/files/pub/vize_gka_kitap_15_12_2013.pdf, (10.06.2014).
http://www.dispolitika.org.tr/akk/antlasma/aas_2020.htm, (16.06.2014).
- http://madde14.org/index.php?title=Yabanc%C4%B1lar_ve_Uluslararası%C4%B1_Koruma_Kanunu_Tasar%C4%B1_Tasla%C4%9F%C4%B1_Genel_Gerek%C3%A7esi, (28.05.2014).
- <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2013-3/2013-3-6.pdf>, (19.04.2014).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Au_pair (05.05.2014).
- <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/turkiyenin-insan-ticareti-ile-mucadele-calismalari.aspx> (10.05.2014).
- <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/yabancilarin-ikamet-islemleri.aspx>, (18.05.2014).
- <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/yabancilar.portal>, (18.05.2014).